

Osaamista vaativa *työelämä*, pelastava *reformi* ja kannustava *rahoitus*
– ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvä muutostarvediskurssi
opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2017 tuottamissa teksteissä

Pro gradu -tutkielma
Aino Juvonen
014289927
Helsingin yliopisto
Suomalais-ugrilainen ja
pohjoismainen osasto,
suomen kieli
Kesäkuu 2019

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Suomalais-ugrilainen ja pohjoismainen osasto	
Tekijä – Författare – Author Aino Juvonen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Osaamista vaativa <i>työelämä</i> , pelastava <i>reformi</i> ja kannustava <i>rahoitus</i> – ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvä muutostarvediskurssi opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2017 tuottamissa teksteissä			
Oppiaine – Läroämne – Subject Suomen kieli			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year Kesäkuu 2019	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 68 sivua + 23 sivua liitteitä	
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkielman aiheena on Juha Sipilän hallituksen vaalikaudella 2015–2019 tekemään ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvä valtiollinen kouludiskurssi. Aineisto koostuu 14:stä opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2017 tuottamasta tekstistä, joista 12 on ammatillista reformia koskevia tiedotteita, yksi ammatillisen koulutuksen tilaa koskeva välikysymysvastaus ja yksi opetusministerin pitämä avajaispuhe vuodelta 2017.</p> <p>Tutkielmassa tarkastelen muutostarvediskurssiksi nimeämääni diskurssia lingvistiksi painottuvan kriittisen diskurssinanalyysin näkökulmasta. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, 1) millaisista kielellisistä keinoista diskurssi rakentuu, 2) millaista ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvä diskurssi on opetus- ja kulttuuriministeriön tuottamissa teksteissä ja 3) millaisia merkityksiä diskurssi ilmentää ja tuottaa. Tavoitteena on myös selvittää, millaista ideologiaa reformin valmistelijatahon tuottama muutostarvediskurssi heijastaa. Laadullisessa aineistopohjaisessa analyysissä käytän menetelmänä lingvististä analyysia sekä aineiston keskeisten käsitteiden semanttisten roolien ja kollokaattien tarkastelua.</p> <p>Tutkielman tulokset osoittavat, että opetus- ja kulttuuriministeriön tuottamassa ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvässä muutostarvediskurssissa merkityksiä rakennetaan asettamalla keskeisiä ilmauksia toistuvasti samoihin semanttisiin rooleihin. Aineiston keskeiset ilmaukset (reformi, rahoitus, työelämä ja muutos), jotka ovat abstrakteja ja ei-inhimillisiä subjekteja, näyttävät aineiston diskurssissa inhimillisten entiteettien kaltaisina. Reformi merkityksellistetään diskurssissa aktiivisena tekijänä, jolla on vain positiivisia ominaisuuksia ja vaikutuksia. Rahoitus näyttää välineenä, jolla on kannustava vaikutus muun muassa huolenpidossa ja syrjäytymisen ehkäisyssä. Muutos näyttää olosuhteena, sillä muutostarvediskurssissa kaikki toiminta sijoittuu presuppositioksi asettuvan työelämän muutoksen kehykseen. Muutos-olosuhteelle ja työelämälle konstruoidaan muutostarvediskurssissa myös tarpeita, joihin reformi ja koulutus pyrkivät vastaamaan. Usein toistuva vastata tarpeisiin/muutokseen -ilmaus luo kuvaa olosuhteen velvoittavuudesta. Koulutus näyttää muutokselle ja työelämälle alistaiseksi, mikä heijastaa uusliberalistisen koulutuspolitiikan ja talousdiskurssin eetosta.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords ammatillinen koulutus, kriittinen diskurssianalyysi, kollokaatio, koulutuspoliittinen diskurssi, muutostarvediskurssi, olosuhde, opetus- ja kulttuuriministeriö, puhe, reformi, semanttiset roolit, tiedote, välikysymysvastaus			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Suomalais-ugrilainen ja pohjoismainen osasto, Helsingin yliopisto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Kriittinen diskurssintutkimus.....	4
3	Tutkielman aineisto.....	11
	3.1 Aineiston rajaus.....	12
	3.2 Tiedote tekstilajina ja siitä tehtyä tutkimusta.....	13
	3.3 Katsaus aineiston kielellisiin piirteisiin.....	16
	3.3.1 Välikysymysvastaus.....	22
	3.3.2 Opetusministerin avajaispuhe.....	25
4	Semanttiset roolit diskurssianalyysin välineenä.....	27
5	Muutostarvediskurssin ideologia.....	32
6	Muutostarvediskurssin rakentuminen.....	35
	6.1 Reformin semanttiset roolit aineistossa.....	36
	6.1.1 Reformi aiheena.....	36
	6.1.2 Reformi tekijänä.....	38
	6.1.3 Reformi kohteena ja hyötyjänä.....	42
	6.2. Rahoituksen semanttiset roolit aineistossa.....	45
	6.2.1 Rahoitus kohteena.....	46
	6.2.2 Rahoitus välineenä ja siirtyjänä.....	47
	6.2.3 Rahoitus tekijänä ja positiointina.....	50
	6.3 Muutos ja tarpeisiin vastaaminen.....	54
7	Päätäntö.....	61
8	Lopuksi.....	63
	Lähteet.....	64
	Liitteet.....	69

1 Johdanto

Ammatillisen koulutuksen reformi eli kokonaisuudistus oli yksi Juha Sipilän vaalikauden 2015–2019 hallituksen kärkihankkeista. Reformissa uudistettiin ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö, rahoitus- ja tutkintojärjestelmä sekä tutkintorakenteet, ja kuten tutkielmani aineistossa useaan otteeseen mainitaan, oli se myös suurin koulutusuudistus Suomessa pariin vuosikymmeneen. Heti reformin voimaantulon jälkeen sen vaikutukset kohdistuivat hieman yli puoleen peruskoulun päättävästä ikäluokasta. Vuoden 2019 kevään yhteishaun 72 100 hakijasta, joista 57 680 oli suoraan perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen hakevia, 51 % haki ensisijaisesti ammatilliseen koulutukseen.¹ Reformi vaikuttaa näin ollen laajaan joukkoon suomalaisia. Siksi ei ole ihme, että reformi on ollut paljon esillä uutisoinnissa ja ajankohtaisohjelmissa.

Mediassa ammatillisen koulutuksen tila ja reformi eivät ole saaneet osakseen paljonkaan kiitosta vaan enemmänkin ankaraa kritiikkiä etenkin koulutukseen kohdistuneiden mittavien säästötoimenpiteiden, lähiopetuksen vähyiden ja opetusjärjestelyjen laadun vuoksi. Opettajien, opiskelijoiden ja vanhempien äänellä on esitetty puheen- vuoroja, joissa on kuvailtu ammatillisen koulutuksen tilaa sellaisena, että tutkinnon suorittaneella opiskelijalla ei ole edellytyksiä toimia ammatissa, vaan ammattitaito saattaa valmistumisen jälkeenkin olla vaarallisen alhaisella tasolla, ja tutkintoa suorittavat jäävät lähiopetuksen puutteessa vaille opetusta, ohjausta, arkirytmisiä ja vertaisryhmään kuulumista.²

Juha Sipilän hallituksen opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen on pyrkinyt medialle antamissaan lausunnoissa erottamaan reformin budjettileikkauksista ja lähiopetuksen vähydestä sekä esittänyt reformin olevan ratkaisu näihin epäkohtiin,³ mutta valitavan koulutusuudistuksen toimeenpano määrärahojen rajun vähentämisen yhteydessä

¹ Opetushallituksen tiedote ”Yhteishaussa ammatilliseen koulutukseen ja lukioon 72 100 hakijaa” (13.3.2019). Katsottu 27.6.2019.

² ”Ammattikouluissa ei tarvitse osata mitään saadakseen tutkinnon, arvioi tutkija – HS:n kyselyn mukaan opettajilla on paine päästää kaikki läpi kurseista”, Maija Aalto, *Helsingin Sanomat* 19.9.2017. Katsottu 27.6.2019.

³ ”Poikani selvisi kaikesta huolimatta hengissä, muutama sairaalatarkkailua vaativa sähköisku tuli koettua” – kymmenen kysymystä ammattikoulutuksen huolista opetusministerille”, Jouni Munukka, *Yle MOT*, 26.4.2018. Katsottu 27.6.2019.

asettaa reformin tukalaan tilannekontekstiin, jossa muutoksen vieminen onnistuneesti käytäntöön on haasteellista. Reformin on myös kritisoitu mahdollisesti verhoavan säästötavoitteet uudistuspyrkimykseen (HS, pääkirjoitus 9.8.2016). Vuoden 2017 maaliskuussa ammatillisen koulutuksen leikkauksista ja reformista tehtiin myös välikysymys eduskunnassa.⁴

Median kautta muodostuva kuva ammatillisen koulutuksen reformista eroaa melkoisesti reformia valmistelevan ministeriön tuottaman diskurssin maalaamasta kuvasta. Toisaalta ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvä uusliberalistisen koulutuspolitiikan diskurssi heijastelee tutkimusten mukaan laajemminkin yhteiskunnallisen ilmapiiirin muutoksia sekä talousdiskurssin leviämistä alkuperäiseltä kielenkäytön alaltaan muille domeeneille. Uusliberalistista koulutuspolitiikkaa ja siihen liittyviä ilmiöitä tarkastelevat muun muassa Minna Hauhia (2015) väitöskirjassaan sekä Esko Harni (2015) ja Mikko Jakonen (2015) artikkeleissaan, talousdiskurssin leviämistä Irina Herneaho (2016) pro gradu -tutkielmassaan.

Kuten Herneaho (2016: 63) toteaa suomen kielen maisterintutkielmassaan, on ”yhteiskunnassa jo laajalti omaksuttu käsitys siitä, että kaiken arvottaminen taloudellisin perustein on asianmukainen, hyväksyttävä ja mielekäs tapa toimia ja tehdä politiikkaa”, ja pyrkimys talousnäkökulman nostamisesta dominoivaksi diskurssiksi useille sosiaalisen elämän osa-alueille on nähtävissä sen jo lähes luonnollistuttua merkityksellistämisen tapana. Koulutukseen kohdistuneet massiiviset budjettileikkaukset ja hallituksen linjaus leikkaustarpeesta ovat osaltaan asettaneet koulutusta koskevan keskustelun raamit niin, että julkinen keskustelu koulutuksesta on määrittynyt talouden näkökulmasta, ja koulutus näyttäytyy ensisijaisesti taloudellisenä, ei arvosidonnaisena kasvatuksellisenä tai sivistyksellisenä kysymyksenä. Esimerkiksi kasvatustieteilijät ja opettajat ovat puheenvuoroissaan esittäneet huolestuneita kannanottoja koulutuspoliittisiin uudistuksiin ja suuntauksiin liittyvän arvokeskustelun puutteeseen sekä muutosten nopeuteen liittyen.⁵

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoitus on analysoida viimeisimmän ammatillisen koulutuksen reformin valmistelijatahon eli opetus- ja kulttuuriministeriön tuottamassa diskurssissa hahmottuvien ideologioiden ilmentymistä ja niiden tuottamisen kielellisiä keinoja. Tutkielmani lingvistisesti painottuvassa kriittisessä diskurssianalyysissä

⁴ Välikysymys VK 1/2017 vp, ”[Välikysymys ammatillisen koulutuksen leikkausten aiheuttamista seurauksista ja koulutuksen eriarvoistumisesta](#)”, jätetty eduskuntakäsittelyyn 3.3.2017.

⁵ Muun muassa [Tuukka Tomperi](#) Anu Heikkisen haastattelussa (Yle Oppiminen 23.2.2018), Minna Hauhia (2015) väitöskirjassaan ja Arno Kotro blogissaan [Avoin kirje uudelle opetusministerille](#) (7.6.2019). Katsottu 27.6.2019.

huomio on kiinnitetty erityisesti toistuviin kielellisiin keinoihin ja kielenpiirteisiin, joiden esiintymiseen liittyy aineistossa säännönmukaisuutta. Lähestyn tutkimusaihettani seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

- Millaisista kielellisistä keinoista ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvä diskurssi rakentuu opetus- ja kulttuuriministeriön tuottamissa teksteissä?
- Millaista ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvä diskurssi on opetus- ja kulttuuriministeriön tuottamissa teksteissä?
- Millaisia merkityksiä tarkastelun kohteena oleva diskurssi ilmentää ja tuottaa?

Tutkielman pyrkimyksenä on myös kriittisen diskurssintutkimuksen tavoitteen mukaisesti selvittää tutkimuskysymyksiin löytyvien vastausten perusteella, millaista ideologiaa kyseinen diskurssi heijastaa. Analyysini pääpaino kohdistuu aineiston keskeisiin ja toistuviin ilmauksiin *reformiin*, *rahoitukseen*, *työelämään* ja *muutokseen*, sekä näiden semanttisiin rooleihin ja kollokaatteihin. Tutkielman aiheena on ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvä koulutuspoliittinen diskurssi, jota opetus- ja kulttuuriministeriö reformia valmistelevana instituutioon tuottaa. Tutkimusaihe sijoittuu kontekstiin, jossa yhdistyvät koulutuspolitiikka, sen linjauksista ja uudistuksista tiedottaminen sekä instituutiot ja valta.

Tutkielma etenee seuraavasti: Johdannossa edellä olen esitellyt tutkielman aiheen ja tutkimuskysymykset. Luvussa 2 esittelen seuraavaksi kriittisen diskurssintutkimuksen teoreettisia lähtökohtia, määrittelen tutkielmassa keskeisten käsitteiden käyttötapoja ja luon katsauksen kriittisen diskurssintutkimuksen alalla tehtyihin – pääasiassa suomalaisiin – tutkimuksiin, jotka ovat aiheiltaan yhteneväisiä tutkielmani kanssa. Luvussa 3 keskityn aineiston esittelyyn. Ensin kerron aineiston rajauksesta alaluvussa 3.1, sitten alaluvussa 3.2. tiedotteen tekstilajille tyypillisistä kielenpiirteistä. Luvussa 3.3 vastaan jo osittain tutkimuskysymyksiin esitellessäni tutkielman aineiston diskurssille ominaisimpia kielenpiirteitä, jotka tarjoutuvat pohjatietona muutostarvediskurssin tarkemmalle analysoinnille myöhemmissä luvuissa. Aineistoon kuuluvat välikysymysvastaus ja opetusministerin pitämä avajaispuhe saavat omat alalukunsa (3.3.1 ja 3.3.2.) tiedotteiden kielestä eroavien piirteidensä vuoksi. Luvussa 4 esittelen analyysissa käyttämäni menetelmän eli semanttiset roolit ja lisäksi sivuan myös analyysissa hyödyntämäni kollokaation käsitettä. Ennen analyysilukuja pohdin vielä muutostarvediskurssin ideologiaa luvussa 5. Luvussa 6 analyysi etenee semanttisissa rooleissa esiintyvien aineiston keskeisten ilmausten mukaan jaoteltuina alalukuina. Näistä viimeinen (6.3), joka käsittelee eksplisiittisiä

muutoksen ilmauksia, on rakenteeltaan hieman aiemmista poikkeava. Päättäntöluvussa teen yhteenvedon analyysini tuloksista ja vastaan tutkimuskysymysten lisäksi nimeämääni tutkimuksen tavoitteeseen esittämällä tulkintani diskurssin ilmentämästä ideologiasta.

Analyysin esittämistapa on tässä tutkielmassa hieman perinteisestä fennistisestä esitystavasta poikkeava sikäli, että ennen aineistoesimerkkejä suuntaan lukijan huomion nimeämällä kielenaineksia, kielenpiirteitä tai ilmiöitä, joihin analyysi esimerkin yhteydessä keskittyy.

2 Kriittinen diskurssintutkimus

Diskurssintutkimuksen keskeinen ajatus on aidon kielenkäytön, siinä rakentuvien merkitysten sekä näiden seurausten ja reunaehtojen tutkiminen kielen rakenteen ja muodon tutkimisen sijaan. Diskurssintutkimuksen taustalla on sosiaalisen konstruktivismin sisältämä ajatus kielellisessä ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuvasta sosiaalisesta todellisuudesta. Koska kielellä rakennetaan sosiaalista todellisuutta, kieltä tarkastelemalla voidaan tutkia tuota todellisuutta. Kielen ja sosiaalisesti rakentuvan todellisuuden nähdään kietoutuvan erottamattomasti yhteen molempien vaikuttaessa toisiinsa kaksisuuntaisessa ja monikerroksisessa suhteessa. (Pietikäinen 2000: 191; Pietikäinen & Mäntynen 2009:17–18, 20, 23–28.)

Kieli nähdään diskurssintutkimuksessa merkitysten tuottamisen resurssina, jolla kielenulkoista maailmaa ja sosiaalista todellisuutta merkityksellistetään. Toisaalta ilmiö näyttäytyy dialektisena eli kaksisuuntaisena: tilanteet, yhteiskunnalliset ja sosiaaliset rakenteet sekä sosiaalinen todellisuus asettavat kielenkäytön reunaehdot, mutta todellisuutta ilmiöineen myös muokataan ja rakennetaan kielellä sen kautta, kuinka todellisuutta pyritään merkityksellistämään. Kielenkäytöllä on valtaa ja voimaa, sen luonne näyttäytyy seurauksellisena. Siksi diskurssit kytkeytyvät vahvasti myös sosiaaliin, kulttuuriin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 23, 52; Pietikäinen 2000: 191–217; Fairclough 1997: 76.)

Dialogisuus, tilanteisuus ja funktionaalisuus ovat diskurssintutkimuksen kielikäsitteen peruslähtökohdat, jotka kytkevät kielen aktuaaliin kielenkäyttötilanteisiin ja -

tarkoituksiin sekä näiden tilanteiden kerrostumien muodostamaan verkostoon. Kieli merkityksellistämisen resurssina tarjoaa mahdollisuuden tehdä valintoja, jotka kantavat aina mukanaan aiempien käyttökontekstien merkityksiä asettaen uudet kielenkäyttötilanteet ja niissä rakentuneet merkitykset osaksi merkitysten verkostoa ja kielen sosiaalista kerrostuneisuutta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 15–18.)

Diskurssintutkimus on väljä teoreettinen viitekehys, jonka piiriin mahtuu useita eri painotuksia ja suuntauksia. Diskurssintutkimusta tehdään monella tieteenalalla, mikä vaikuttaa diskurssianalyysin käsitteistöön ja lähtökohtiin. Jo diskurssintutkimuksen keskiössä oleva *diskurssi* on monimerkityksisenä ja dynaamisena käsitteenä moninainen määriteltävä. Käsitettä *diskurssi* voidaan käyttää tarkoittaen vakiintunutta merkityksellistämisen tapaa tai puhetapaa. *Diskurssi* voidaan hahmottaa myös merkityssuhteiden järjestelmänä ja ymmärryksenä todellisuudesta, tapana hahmottaa ja jäsentää maailmaa. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 22–23; Pietikäinen 2000: 192.) Kielellä ja eri diskursseilla luodaan tulkintoja todellisuudesta ja ilmiöistä, joista puhumiseen diskurssia käytetään. Näin diskurssi osaltaan luo sosiaalista todellisuutta ja sen ilmiöitä.

Diskurssit ja ideologiat eli näkemyksistä ja uskomuksista muodostuvat, toimintatapoja ohjaavat ajatusjärjestelmät ovat sidoksissa toisiinsa (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 59). Merkityksellistämisen tapoja on monia, ja ne muodostavat keskenään kilpailevia diskursseja, joiden rakentaminen, vakiinnuttaminen ja uusintaminen on kriittisen diskurssintutkimuksen näkökulmasta poliittisesti motivoitunutta sosiaalista toimintaa. (Pietikäinen 2000.) Diskurssit määrittyvät interdiskursiivisesti suhteessa toisiinsa. Kielelliset valinnat kantavat diskursseissa ideologisia merkityksiä, jotka ovat usein implisiittisiä eli ilmituotujen väitteiden takana. (Fairclough 2001.) Kriittinen diskurssintutkimus painottaa sitä, että kieli on poliittinen areena ja kielenkäyttö poliittisesti motivoitunutta toimintaa. Kriittisessä diskurssintutkimuksessa tarkastelun painopiste on diskurssien kietoutumisessa valtasuhteisiin, vallankäyttöön ja ideologiaan, sosiaalisiin rakenteisiin ja käytänteisiin sekä näiden uusintamiseen ja muokkaamiseen. Kielenkäytöllä ja diskursseilla voidaan joko uusintaa tai muokata vallitsevia rakenteita. (Pietikäinen 2000: 191, 193–195.)

Tässä tutkielmassa termillä *diskurssi* viitataan edellä mainittuihin diskurssin käsitteen käyttötapoihin. Tähän yhdistyy ajatus siitä, että diskursseja on useita ja ne ilmentävät ideologioita sekä käyvät kamppailua tilasta ja valtadiskurssin asemasta. Olenaisena lähtökohtana näyttäytyy myös Fairclough'n (2001) ajatus diskurssien keskeisestä asemasta sosiokulttuurisissa muutoksissa.

Diskurssilla voidaan viitata myös kielenkäyttöön kontekstissaan, tekstiaineistoon tai lausetta suurempaan kielenkäytön yksikköön, jolloin korostuu diskurssintutkimuksen synnyn sijoittuminen 1960–70-luvuille kielelliseen käänteeseen, jossa tieteellinen kiinnostus siirtyi strukturalistisesta tutkimuksesta reaalisen kielenkäytön ja yhteiskunnan suhteen ja ilmiöiden tarkasteluun (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 23–24). Tässä tutkielmassa puhun aineistoni diskurssista, jolloin hahmotan aineistoni edustavan tai sisältävän tiettyä diskurssia eli merkityksellistämisen ja puhumisen tapaa, joka reaalistuu aineiston teksteissä ja poliittisesti motivoituneena toimintana heijastelee implisiittisesti käsityksiä, ideologioita ja arvoja.

Kriittisen diskurssintutkimuksen keskeisiä vaikuttajia ovat Michel Foucault ja Norman Fairclough, joiden ajatukset ovat lähes kaiken tässä luvussa esittelemäni taustalla (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 25). Kriittinen diskurssianalyysi pohjautuu näkemykseen kielenkäytön, valtasuhteiden ja ideologian kytkeytymisestä toisiinsa, ja sen tavoitteena on tuoda ilmi diskurssin poliittisesti motivoitunut luonne ja kielenkäyttöön juurtuneita luonnollistuneita merkityksellistämisen tapoja. Luonnollistuneen aseman saavuttaneet hegemoniset diskurssit ja merkityksellistämisen tapaan liittyvät ideologiat näyttäytyvät kriittisessä diskurssintutkimuksessa tehokkaana kehyksenä vallankäytölle. (Fairclough 2001; Pietikäinen 2000.)

Fairclough (1997) jaottelee kriittisessä diskurssianalyysissa viestintätilanteen kolmeen osaan, joiden suhteita analyysissa tarkastellaan. Osat ovat *teksti*, *diskurssikäytäntö* ja *sosiokulttuurinen käytäntö*. Tekstin muoto voi olla kirjallinen, suullinen, visuaalinen tai näiden yhdistelmä, ja diskurssikäytännöllä tarkoitetaan tekstin tuotantoon, vastaanottoon ja kuluttamiseen liittyviä аспекteja. Käytäntöihin sisältyy ideologisia, usein tiedostamattomia oletuksia, ja ne kietoutuvat valtasuhteisiin (Fairclough 1997: 75). Sosiokulttuurinen käytäntö asettuu viestintätilanteen sosiaaliseksi ja kulttuuriseksi kontekstiksi, joka voi olla välitön tilannekonteksti, tilannetta ympäröivien institutionaalisten käytäntöjen konteksti tai abstraktimmin yhteiskunnan ja kulttuurin laajempi kehys. Abstraktilla tasolla sosiokulttuuristen käytäntöjen tarkasteluun lukeutuvat esimerkiksi taloudelliset, poliittiset valtaan ja ideologiaan liittyvät kysymykset sekä kulttuuriset eli arvoon ja identiteettiin liittyvät kysymykset. (Fairclough 1997: 78–86.)

Tekstiä tarkastellaan kriittisessä diskurssianalyysissa niin lingvistiseen analyysiin kuuluvien sanaston ja semantiikan, virkkeen ja virkettä pienempien yksiköiden sekä kieliopillisen analyysin kautta, kuin tekstianalyysin näkökulmalle ominaisesti virkettä laajempien tekstin osien, tasojen ja näiden muodostaman kokonaisrakenteen kautta.

Muoto ja merkitys kytkeytyvät kielenkäytössä toisiinsa erottamattomasti, joten molemmat on syytä huomioida analyysissä siitä huolimatta, että merkitys on diskurssianalyysin keskiössä (Fairclough 1997: 79). Diskurssintutkimuksessa analyysin fokuksessa on aineiston kielessä rakentuvien merkitysten suhde kontekstiin ja sosiaaliseen toimintaan sekä se, millaisia merkityksiä rakentuu, miten, miksi ja millä seurauksilla (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 166). Kriittisen diskurssianalyysin huomio kiinnittyy muun muassa pre-suppositioihin, kieltoihin ja näiden intertekstuaalisiin tehtäviin sekä referointiin, tekstissä esiintyviin ääniin, representaatioihin ja sananvalintoihin (mts. 127).

Kriittisen lähestymistavan voidaan nähdä lähtökohtaisesti sisältävän toiveen muutoksesta ja emansipatorisen intressin (Pietikäinen 2000: 203). Samoin kuin Minna Hauhia (2015: 187) nimeää tutkimuksensa tavoitteeksi keskustelua ohjaavien markkinaideologisten painotusten näkyväksi tekemisen, on tämän tutkielman tavoitteena tarkastella koulutuspoliittiseen uudistukseen liittyvän diskurssin sisältämiä merkityksellistämisen tapoja ja näiden ilmentämää ideologiaa. Ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvästä diskurssista tehtävä kriittinen diskurssianalyysi tarjoaa mahdollisuuden tarkastella koulutuspoliittista ja yhteiskunnallista muutosta, siihen liittyvää diskurssia ja ideologioita muutoksen taustalla. Tutkielmani sijoittuu osaltaan myös koulua ja sen uudistusten dynamiikkaa tarkastelemaan tutkimusperinteeseen. Kouluun kohdistuvista muutospainoista, koulureformeista ja niihin liittyvistä diskursseista kirjoittavat Suomessa muun muassa kasvatustieteilijät Hannu Simola (2002) ja Jari Salminen (2012).

Etenkin kriittistä diskurssianalyysiä tehtäessä on tärkeää reflektoida analyysin tekijän omaa positiota, taustaoletuksia, suhtautumista, tavoitteita ja intressejä sekä sijoittaa ne tutkimusaiheen kanssa kontekstiin (Pietikäinen 2000: 203; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 148; Hauhia 2015: 63–64). On tärkeää tiedostaa myös se, että analyysi johtaa tekijän aineistostaan muodostamaan tulkintaan, joka ei sekään ole neutraali tai pyri näyttäytymään lopullisena totuutena (Pietikäinen 2000: 203; Hauhia 2015: 185). Tämän pro gradu -tutkielman aihevalintaan ovat vaikuttaneet muun muassa aineenopettajaopintoni, kiinnostukseni yhteiskunnallisiin asioihin sekä kielen ja vallan suhteeseen, ja kaikkeen tähän yhdistyy huoli koulutuspolitiikan uusliberalistisesta linjasta. Koen, että kasvatuksen arvosidonnainen luonne ja sivistystehtävä enimmäkseen ohitetaan ammatillisen koulutuksen reformin diskurssissa esimerkiksi osaamispuheen jättäessä holistisemmat kasvatuskäsitteet ja koulun sivistyksellisen ja yhteiskunnallisen tehtävän varjoonsa. Huolimatta suomalaisen koulutusjärjestelmän jakautumisesta toisella asteella yleissivistystä

painottavaan lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen on ammatillisessakin koulutuksessa pyritty sivistävään vaikutukseen (Jari Laukia 2013).

Seuraavaksi luon katsauksen joukkoon kriittisen diskurssintutkimuksen kentällä tehtyjä tutkimuksia, jotka ovat aiheiltaan yhteneviä tai limittyviä tutkielmani kanssa. On syytä huomioda se, että seuraavista tutkimuksista kaksi (Hauhia 2015; Simola 2002) ei edusta kielitieteellistä diskurssintutkimusta, vaan nostan ne esiin niiden aiheiden vuoksi ja siksi, että niissä esitetyt havainnot ja tulokset auttavat hahmottamaan oman tutkielmani aineistossa esiintyviä ilmiöitä, joita tarkastelen lingvistisen diskurssianalyysin menetelmin.

Edellä jo mainitsemani Minna Hauhia (2015) tarkastelee kasvatustieteellisessä väitöskirjassaan kriittisen diskurssianalyysin ja julkisen pedagogiikan näkökulmasta Aamulehden uutisointia korkeakoulujen lukukausimaksuista vuodelta 2007. Samoin kuin tutkielmani aiheena oleva ammatillisen koulutuksen reformi, ovat korkeakoulujen lukukausimaksutkin uudistus suomalaisella koulutuksen kentällä. Yhteistä näille uudistuksille on myös uusliberalistinen koulutusajattelu, jonka läpi koulutusta tarkastellaan ja joka asettaa talousdiskurssin koulutuksesta puhumisen luonnollistuneeksi merkityksellistämisen tavaksi. Talousdiskurssin keinoin käsiteltynä koulutus asettuu yksiulotteisesti talouselämän osaksi, ja talouselämä näyttäytyy toimijana, jonka lainalaisuuksiin koulutuksen kentän on sopeuduttava (Hauhia 2015: 146) ja jolta se joutuu hakemaan oikeutuksensa. Hauhian (mts. 7) mukaan uusliberalistisesta ideologiasta kumpuavat diskurssit hallitsevat korkeakoulutuksesta puhumista jättäen alleen koulutuskeskustelussa ennen esillä olleet arvot ja näistä keskustelun.

Hauhia (2015: 134–135) hahmottaa lukukausimaksu-uutisoinnista kolme yhdessä toimivaa, toisiaan täydentävää ja samaa kertomusta rakentavaa diskurssia, jotka kaikki ovat uusliberalistiseen ideologiaan kiinnittyviä merkityksellistämisen tapoja: talous-, kilpailukyky- ja huolidiskurssin. Näistä talousdiskurssi tarjoaa sanaston ja konstruoi korkeakoulutuksen kansainvälisille koulutusmarkkinoille tarkoitetuksi tuotteeksi asemoiden koulutuksen osaksi markkinoita (mts. 7, 135). Kilpailukykydiskurssi nimeää koulutuksen tavoitteeksi suomalaisen korkeakoulutuksen kansainvälisen kilpailukyvyn vahvistamisen (mts. 134), huipulle pääsemisen ja huipulla olemisen, statuksen nostamisen ja imagon parantamisen (mts. 147, 149), joiden toteutumiseen lukukausimaksut näytetään ratkaisuna. Diskurssille ominaista on, ettei huipulla olemisen retoriikkaan sisälly määritelmää siitä, mitä huipulle pääseminen ja siellä oleminen oikeastaan tarkoittavat tai miksi huipulle on tärkeää päästä (mts. 139). Ilmiön esittäminen itsestään selvänä yhdistyy

hegemoniseksi muuttuneen diskurssin luonnollistuneeseen ja vaihtoehdottomaan merkityksellistämisen tapaan; terveen järjen ja yleisesti jaetun mielipiteen asemaan asetettua tietoa tai näkökulmaa ei nähdä tarpeelliseksi perustella (mts. 133). (Ks. myös Simola 2002; Herneaho 2015; Fairclough 2001.)

Affektisesti latautunut huolidiskurssi puolestaan perustelee muutostarpeen ja asettaa korkeakoulun huolen kohteeksi esittäen sen ”ajastaan jälkeen jääneenä ja tasapaksuna instituutiona, jonka opetus ja tutkimus eivät täytä kansainvälisiä kriteereitä” (Hauhia 2015: 179). Lukukausimaksut näyttäytyvät diskurssissa välttämättömyytenä ja suomalaisen korkeakoulutuksen – tai pikemminkin sen kilpailukyvyn – pelastajana konstruoiden korkeakoulutuksen samalla pakollisten pelastustoimenpiteiden kohteeksi, jonka tila on heikko (mts. 138, 188). Toistuva huolipuhe on strategia, jolla muutostarve näytetään vaihtoehdottomana tosiasiana, joka on hyväksyttävä ilman tarkempia perusteluja tai pohdintaa uudistuksen seurauksista opiskelijalle (mts. 138) tai Suomessa perinteisesti vahvana vallinneelle koulutuksen tasa-arvon ihanteelle. Huolidiskurssiin yhdistyy myös muutostarpeen kiireellisyyden korostaminen sekä vaikutelma koulutuksen menneisyyden ja nykytilan mitätöitymisestä (mts. 139), johon perustuu osaltaan myös Hannu Simolan (2002) esittämä *toiveiden rationalismi*.

Hannu Simola (2002: 55–73) tarkastelee koulureformien taustalla vaikuttavaa *toiveiden rationalismiksi* nimeämäänsä diskursiivista perustaa. Toiveiden rationalismi koostuu Simolan mukaan 1) *yksilökeskeisyydestä*, joka sisältää oppilaan yksilöllisen huomioimisen ja oppimisen tukemisen ideaalin, 2) *tavoiterationalismista*, joka ohjaa arvioimaan kaikkea tekemistä opetussuunnitelman tavoitteiden täyttymisen kautta, sekä 3) *dekontekstualisoitumisesta*, joka viittaa konkreettisen koulukontekstin katoamiseen oppimisesta ja koulutuksesta puhuttaessa, sekä 4) *tieteenalaistumisesta*, jolla on ollut erilaisia kausia. Näistä viimeinen ei ole tutkielmani näkökulman kannalta olennainen.

Simolan aineisto edustaa valtiollista kouludiskurssia, joka koostuu lähinnä suomalaisen peruskoulun ja opettajankoulutuksen opetussuunnitelmista sekä asiantuntijapuheenvuoroista. Foucault'n ajatuksen mukaan tällaisille teksteille on tyypillistä se, että ne muodostavat kohdetta, josta puhuvat; opetussuunnitelmat ohjaavat olennaisesti kaikkea toimintaa kouluissa. Diskurssi eli merkityksellistämisen tapa tietystä aiheesta puhuttaessa luo todellisuutta vaikuttamalla kielenkäyttäjien ajatteluun ja käsitykseen aiheesta. Tässä tapauksessa muodostuu mielikuva siitä, ettei koulussa mikään riitä ja suurille uudistuksille jatkuvasti on tarvetta. Opetussuunnitelmat ikään kuin antavat idealistisia lupauksia, jotka tulisi lunastaa. Toisaalta kouluopetus ja -oppiminen ovat oleellisilta osin

pysyneet melko muuttumattomina uudistuspyrkimyksistä huolimatta. Tämä on Simolan mukaan paradoksi, joka luo koululle uudistuspaineita. (Simola 2002: 55–73.)

Valtiolliselle kouludiskurssille ja sen toiveiden rationalismille ovat tyypillisiä lupaukset, visiot, tavoitteet ja ideaalit, joiden konkretisoituminen ja toteutuminen nähdään ensisijaisena päämääränä. Tällainen diskurssi sisältää tyypillisesti ylevää ja korkealentoista kaunopuheisuutta, jota leimaa idealismi, jonka ihanteet esitetään lähes toteutuneina, vaikka ne eivät vastaisikaan koulutodellisuutta. Simolan mukaan *toiveiden rationalismin* voi katsoa olevan syy jatkuviin koulun reformeihin ja siihen, että näille reformeille nähdään jatkuvasti olevan tarvetta, sillä diskurssissa sekoittuu Simolan mukaan säännönmukaisesti se, mitä koulun tulisi olla ja mitä koulu on. Diskurssi luo kohtuuttomia odotuksia, jotka puolestaan johtavat pettymyksiin ja käsitykseen uuden reformin välttämättömyydestä. Koulun arkitodellisuuden elementeistä, jotka ovat ideaaleja heijastelevan ja abstraktilla tasolla liikkuvan diskurssin kanssa ristiriidassa, vaietaan asiantuntijapuheessa. (Simola 2002: 55–73.)

Tässä tutkielmassa *muutostarvediskurssiksi* nimeämäni diskurssi sisältää paljon yhteneväisyyksiä sekä Hauhian (2015) talous-, huoli- ja kilpailukykydiskursseiksi luokittelemien diskurssien piirteiden että Simolan (2002) *toiveiden rationalismin* osa-alueiden kanssa. Lisäksi aineiston diskurssille on leimallista talousdiskurssin näkökulma, jonka osalta tutkielmani aihe liittyy myös seuraavaksi esittelemääni tutkielmaan.

Irina Herneahon (2016) suomen kielen maisterintutkielmassa vuoden 2015 eduskuntapuolueiden vaalimateriaalien sisältämiä maahanmuuttoon liittyviä diskursseja tarkasteleva kriittinen diskurssianalyysi paljastaa, että maahanmuuttoa merkityksellistään talousdiskurssin, ihmisoikeus- ja turvallisuusdiskurssin sekä nationalistisen diskurssin kautta. Näistä talousdiskurssi jokaisen eduskuntapuolueen käyttämänä on yleisin (mts. 37). Se käsittelee maahanmuuttoa taloudellisena kysymyksenä ja maahanmuuttajia tyypillisesti opiskelijan, työntekijän tai sosiaaliturvan saajan roolissa (mts. 37). Talousdiskurssin kautta tarkasteltuna maahanmuutto voidaan nähdä kansantaloudelle joko uhkana tai myönteisenä asiana, mutta näkökulma on joka tapauksessa talouden ja Suomen taloudellisen hyödyn (mts. 37), ja hyödyn tai haitan katsotaan olevan laskettavissa (mts. 50).

Työperäinen maahanmuutto näyttäytyy talouskasvua edistävänä, toivottuna ilmiönä, jossa maahanmuuttaja näyttäytyy taloudellisena resurssina ja *työvoimana*, joka nimityksenä luo kuvaa ihmisestä talouskasvun välineenä taka-alastaen inhimillisyyden (mts. 38). Toisaalta ulkomailta tuleva työvoima konstruoituu myös potentiaaliseksi uhaksi suomalaisten työllisyydelle, ja hallinnan tärkeyttä korostetaan (mts. 41).

Humanitaarinen maahanmuutto katsotaan liian kalliiksi (mts. 50, 56) ja se sanallistetaan *ei-työperäiseksi*, mikä häivyttää tai kyseenalaistaa pakolaisen tai turvapaikan saaneen humanitaarista motiivia maahanmuuttoon (mts. 53) ja asettaa tällaisenkin maahanmuuton talousdiskurssin kontekstiin talouden ehdoin tarkasteltavaksi.

Semanttisten roolien tarkastelu on yksi kriittisessä diskurssianalyysissä hyödynnetyistä menetelmistä. Henni Laitala (2017) tarkastelee suomen kielen pro gradu -tutkielmassaan kriittisen diskurssianalyysin ja kognitiivisen kielitieteen näkökulmasta pakkosterilisointia kannattavien vuosina 1925–1935 julkaistujen aikakauslehtikirjoitusten sisältämiä semanttisia rooleja ja nimeämistä. Tutkielman tulosten mukaan sterilisoinnin kohteina olleita ihmisryhmiä kielennetään dehumanisoiden ja toiseuttaen, esittäen ryhmät kykenemättöminä oman toimintansa kontrollointiin ja vastuulliseen toimintaan, mutta negatiivisissa yhteyksissä toimijuutta korostaen. Jenni Salmisen (2012) suomen kielen pro gradu -tutkielma puolestaan käsittelee kriittisen diskurssianalyysin ja etenkin ekokriittisen lingvistiikan perspektiivistä 5.- ja 6.-luokan biologian, maantiedon, fysiikan ja kemian oppikirjojen tapaa kuvata ihmisen ja luonnon suhdetta. Myös Salminen käyttää semanttisia rooleja analyysinsä välineinä. Tutkielman tulosten mukaan ihmisen toiminnan negatiivisia vaikutuksia esimerkiksi saastumisen ja ilmastonmuutoksen yhteydessä häivytetään esittämällä ne kuin itsestään tapahtuvina tai taka-alasta ihmisen toimijana.

3 Tutkielman aineisto

Tämän tutkielman vuodelta 2017 peräisin oleva aineisto koostuu pääosin opetus- ja kulttuuriministeriön ammatillisen koulutuksen reformia koskevista tiedotteista, jotka edustavat tuolloin valmisteluvaiheessa olleesta reformista ulospäin annettua kuvaa uudistusta valmistelevan instituution näkökulmasta. Näin ollen kyse on myös tiedonmuodostamisen paikasta (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 147), sillä oikeastaan tässä vaiheessa reformista ei ole ollut tietoa saatavilla muilta kuin sitä valmistelevalta taholta. Kriittisen diskurssin-tutkimuksen näkökulmasta tiedottaessaan käynnissä olevasta, vielä keskeneräisestä reformista sen toteuttamista valmisteleva taho pyrkii samalla luomaan diskurssia, jolla ammatillisesta koulutuksesta ja sen sisällöistä puhutaan reformin toteuduttua, ja osallistuu näin

eri diskurssien väliseen kilpailuun valtakurssin asemasta (Pietikäinen 2000: 199). Tähän sillä onkin hyvä mahdollisuus julkaistessaan tiedotteita, jotka vilisevät reformin yhteydessä lanseerattuja käsitteitä, jotka reformin toteuduttua asemoituvat osaksi ammatillisen koulutuksen sanastoa. Mediassa ja tutkielman aineistoon sisältyvässä väläkysymysvastauksessa vastadiskurssien läsnäolo tulee selkeästi esiin.

3.1 Aineiston rajaus

Tutkielmani aineiston muodostavat opetus- ja kulttuuriministeriön tuottamat tekstit, joiden aiheena on ammatillisen koulutuksen reformi, yksi Juha Sipilän hallituksen kärkihankkeista vaalikaudella 2015–2019. Aineisto koostuu pääosin opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2017 julkaisemista tiedotteista, mikä tarkoittaa sitä, että tiedotteissa kerrotaan käynnissä olevan, vielä keskeneräisen reformin etenemisestä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteiden ja uutisten vuosiarkisto⁶ sisältää 45 aihetunnisteella *ammattillinen koulutus* merkittyä tiedotetta vuodelta 2017. Niiden kaikkien aiheena ei kuitenkaan ole ammatillisen koulutuksen reformi, johon tutkielmani keskittyy. Siksi olen pyrkinyt rajaamaan aineiston reformia koskeviin tiedotteisiin jättämällä huomiotta esimerkiksi erityisesti maahanmuuttajien tai tietyn paikkakunnan ammatillista koulutusta, koulutusvientiä tai kansainvälistymistä koskevat tiedotteet sekä talousarviot ja esimerkiksi seksuaaliseen häirintään, koulupudokkuuteen ja jatko-opintoihin haakeutumiseen liittyvät tiedotteet.

Ammattitaidon SM-kisoja ja opetus- ja kulttuuriministeriön Yrittäjyys ja koulutus -hankkeen linjauksia koskevat tiedotteet, jotka eivät varsinaisesti käsittele reformia, olen puolestaan sisällyttänyt tutkielman aineistoon sillä perusteella, että ne edustavat tai ainakin sisältävät samaa diskurssia kuin varsinaisesti ammatillisen koulutuksen reformia koskevat tiedotteet. Koulutuksen järjestämislupien uudistumista ja reformin asetusten lausuntokierrokselle lähettämistä koskevat tiedotteet, jotka liittyvät oleellisesti reformiin ja se etenemiseen, olen puolestaan rajannut pois aineistosta, koska ne liittyvät reformin hallinnollisen prosessin etenemiseen reformin sisällön sijaan eivätkä sisällä tarkastelemani diskurssin kannalta olennaista kielenainesta.

Karsinnan jälkeen tutkielman aineisto koostuu 14 tekstistä, joista 12 on tiedotteita. Lisäksi aineistossa on mukana väläkysymysvastaus ja opetusministerin pitämä

⁶ [Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote- ja uutisarkisto, vuosi 2017](#). Katsottu 18.1.2019.

puhe, jotka on julkaistu tiedotteiden joukossa samassa ministeriön tiedote- ja uutisarkistossa ja jotka ovat tiedotteiden tavoin vuodelta 2017. Aineiston tekstit on numeroitu (T1–T14) kronologisesti ilmestymisajankohdan perusteella, ja ne ovat tutkielman liitteenä.⁷ T2 on väläkysymysvastaus, T13 opetusministerin puhe ja muut tiedotteita. Tiedotteet ovat keskimäärin 1–2 sivun pituisia, joten ne on ollut mahdollista analysoida tarkasti kokonaisuutena teksteinä. Myös aineiston pisimmän tekstin, reilun kolmen sivun pituisen T2:n, olen analysoinut samoin.

3.2 Tiedote tekstilajina ja siitä tehtyä tutkimusta

Koska valtaosa aineistostani on tiedotteita, esittelen tässä luvussa tiedotetta tekstilajina, vaikka en analyysissani keskity tekstilajiin sinänsä. Diskurssintutkimuksen näkökulmasta genre eli tekstilaji on järjestäytynyt diskursiivisen ja sosiaalisen toiminnan muoto, kielellisen ja sosiaalisen toiminnan yhteenliittymä eli vakiintunut kielenkäytön tapa, jonka tunnistamiseen ja ymmärtämiseen sosiaalistutaan kulttuurisessa ja sosiaalisessa ympäristössä. Genressä kiteytyy tyypillinen diskursiivinen toimintatapa kontekstissaan, ja se on diskursiivisen toiminnan resurssi. Kun diskurssi on merkityksen rakentamisen tapa, on genre puolestaan vakiintunut tapa rakentaa sosiaalista toimintaa. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 79–81.) Käsitteinä kiinteästi toisiinsa liittyvät diskurssi ja genre kietoutuvat tässä tutkielmassa yhteen siten, että *muutostarvediskurssia* esiintyy aineistossa tiedotteen, väläkysymysvastauksen ja puheen tekstilajeissa. Kaikki aineiston tekstilajit ja siten myös niiden edustama diskurssi sijoittuvat institutionaaliseen kontekstiin (mts. 36).

Viestinnän ammattilaisille suunnatussa käsikirjassa tiedote määritellään faktaperusteiseksi ja tiiviiksi, informatiiviseksi ja ilmaisultaan neutraaliksi viestinnän peruselementiksi, joka ei pyri myymään eikä suostuttelemaan, vaan ”toimii esimerkiksi kokouksessa tai palaverissa annetun tiedon virallistajana”. Tiedotteen on tarkoitus tiedottaa ajankohtaisesta, uudesta ja yleisesti kiinnostavasta asiasta, eikä sen asema viestinnässä ole internetin aikakaudellakaan heikentynyt. Tiedotteen otsikkoon ja ingressiin sijoitetaan olennaisin tieto samoin kuin uutiseen. Mediassa tiedotteet toimivat uutisten raaka-aineena, jota muokataan vapaasti tiedotteen latineelta taholta kysymättä. Tiedotteesta

⁷ Olen poistanut liitteenä olevista tiedotteista niiden lopussa olevat nimet ja yhteystiedot, mutta muilta osin ne ovat alkuperäisessä muodossaan. Tiedotteiden muotoilu on säilytetty alkuperäisessä asussa kappaleenvaihdon osalta, ja sen vuoksi liitteiden ulkoasu poikkeaa tutkielman ulkoasusta.

tehtyä uutista ei voi pyytää tarkistettavaksi eikä sen käsittelytapaan voi vaikuttaa. Liika mainosmaisuus saattaa johtaa siihen, ettei tiedotetta tai sen pohjalta tehtyä uutista julkaista mediassa. (Juholin 2017: 130–131, 191–192, 209.)

Tiedote on yksisuuntaista viestintää, mutta tiedotteen loppuun on konvention mukaista merkitä yhteystiedot, joihin esimerkiksi toimittajat voivat olla yhteydessä lisätietoja halutessaan. Organisaation verkkosivut ovat tyypillinen julkaisupaikka tiedotteelle. Nykyään on hakukoneoptimoinnin vuoksi tarkoituksenmukaista hyödyntää tiedotteissa linkkejä, aihetunnisteita, liitetiedostoja ja infograafeja, joiden käyttö tiedotteesta tehdyissä uutisissa saattaa johtaa organisaation verkkosivujen merkitsemiseen uutisen lähteeksi. (Juholin 2017: 208–209.)

Suomen kielen pro gradu -tutkielmissa on tutkittu etenkin tiedotteiden ja uutisten suhdetta (Saarilahti 1998; Front 2013; Antikainen 2015), mutta myös tekstiin rakentuvaa lukijuutta ja informaatorakennetta (Komppa 2001). Salli Kankaanpää (2006) tarkastelee väitöskirjassaan hallinnon lehdistötiedotteiden kieltä. Tiedotteiden kielen ominaispiirteistä tehdyt havainnot ovat tutkimustuloksissa varsin yhteneväisiä, mikä kertoo sekä tekstilajin vahvoista konventioista että tiedotteen tekstilajin vakiintuneisuudesta. Myös aineistoni kieli on piirteiltään tässä esitetyn mukaista.

Tiedotteiden kieli on tyyliltään asiallista, yleiskielistä, kohteliasta sekä toisaalta täsmällistä, tarkkaa ja yksityiskohtaista mutta myös geneerisyyteen taipuvaista (Saarilahti 1998: 77; Komppa 2001). Tiedotteiden ylivoimaisesti vallitsevin modus on indikatiivi ja passiivin käyttö on runsasta, kieltolauseiden käyttö vähäistä (Kankaanpää 2006: 166). Indikatiivimuotoiset geneeriset lauseet, passiivi ja myönteiset lauseet luovat kuvaa varmana esitetystä tiedosta. Tiedotettavat asiat esitetään toisaalta varmoina ja hallittuina (Antikainen 2015; Komppa 2001), mutta usein myös itsestään tapahtuvina.

Tiedote ja uutinen ovat tekstilajeina kytköksissä toisiinsa ja muistuttavat toisiaan tyyliltään ja kielenpiirteiltään. Sekä tiedotteet että uutiset sisältävät vain vähän modaalisia aineksia ja tekstit näyttäytyvät faktoja välittävinä ja näennäisen objektiivisina. Tiedotteet ovat uutismaisia; ne ovat yksisuuntaista viestintää ja sisältävät tiivistävän otsikon ja ingressin, tarjoutuvat valmiina uutisena ja niissä neuvotaan uutisten tavoin noudattamaan kärjellään seisovan kolmion periaatetta, jossa kerrotaan kaikkein tärkein asia ensimmäiseksi (Komppa 2001: 16, 36; Saarilahti 1998: 74–75; Front 2013).

Tiedotteissa asiat esitetään tiedottavan organisaation näkökulmasta, asioiden ja käsitteiden kautta, lehdissä puolestaan ihmislähtöisesti lukijan näkökulmasta ihmisiin ja näiden toimintaan keskittyen. Lehtiteksteissä esiin nostetaan enemmän henkilöitä; prosessien

subjektina esitetään nimeltä mainittu organisaation johtaja, joka asettuu metonymisesti edustamaan organisaatiota, tai ainakin häntä siteerataan asiantuntijana. (Saarilahti 1998: 74, 77–78; Komppa 2001: 40.) Usein tiedote säilyy asiasisällöltään melko samanlaisena uutistekstiksi muuttuessaan (Saarilahti 1998; Front 2013; Antikainen 2015). Sen sisältöä ei läheskään aina eksplisiittisesti merkitä referoiduksi, ja usein referoinnin johtolauseet ovat neutraaleja, mutta referoinnin tapoja varioimalla, arvottavilla sanavalinnoilla ja lainausmerkeillä uutistekstissä saatetaan myös ottaa etäisyyttä tiedotteessa esitettyihin väitteisiin (Antikainen 2015; Front 2013).

Yritysten yhteistoimintaneuvotteluja koskevia tiedotteita ja niistä tehtyjä verkkouutisia pro gradu -tutkielmassaan tutkivan Noora Frontin (2013: 65, 75) havaintojen mukaan sekä yt-tiedotteet että niistä tehdyt uutiset hyödyntävät talousdiskurssia ja ilmentävät tehokkuuden ideologiaa, eivätkä ne esitä yt-neuvotteluprosessin osapuolia merkittävästi erilaisissa rooleissa⁸, mutta näkökulmaerojen vuoksi yt-neuvotteluihin johdaneet syyt ja osapuolten aktiivisuus näyttäytyvät erilaisina. Yhtiö haluaa tiedotteessa korostaa kehittämistä ja uudistamista, kun uutisessa yhtiö näyttäytyy aktiivisena irtisanojana ja irtisanomiset ovat keskiössä (mts. 75).

Komppa tarkastelee Helsingin Energian tiedotteista lauseen informaatorakennetta, joka tarkoittaa lauseeseen sisältyvän tutun ja uuden informaation esitystapaa ja suhdetta toisiinsa eli sitä, mitä oletetaan vastaanottajalle tutuksi ja tunnetuksi ja mitä taas uudeksi tiedoksi. Teemapaikalle lauseen alkuun sijoitettu elementti, topiikki, presupponoidaan ennestään tunnetuksi (Komppa 2001: 41). Kompan tiedoteaineisto sisältää runsaasti topikaalistuksia eli nominaalisen konstituentin sijoittamista teemapaikalle tunnetuksi tiedoksi. Runsaat topikaalistukset ja tarkoitteet, jotka ”pintatasoltaan voivat olla ymmärrettäviä, mutta vain asiantuntevan lukijan identifioitavissa”, ovat tyypillisiä informaatorakenteen piirteitä Kompan aineistossa (mts. 80). Tiedotteisiin rakentuu oletettu lukija, joka ”hyväksyy tekstin esittämät väitteet sellaisenaan ja myös ymmärtää tekstin sisällön sekä tuntee tarkoitteet, joihin tekstissä viitataan”. Käytettyjä käsitteitä avataan tiedotteissa harvoin. (Mts. 74.) Tämä tutkielman aineistossa informaatio esitetään samaan tapaan kuin Kompan aineistossa.

Salli Kankaanpää (2006) tarkastelee väitöskirjassaan hallinnon lehdistötiedotteiden kielien ominaispiirteitä ja niiden muuttumista Helsingin rakennusviraston lehdistötiedotteissa vuosina 1979–80 ja 1998–99. Rakennusviraston tiedotteille ominaista on ohjaileva kieli,

⁸ Front tarkoittaa rooleilla tilanteeseen osallistujia.

joka ilmenee erityisesti modaalisin verbi-ilmauksin ja performatiiviverbein toteutettuina erifunktioisina direktiiveinä, harvoin kuitenkin imperatiiveina (mts. 52–53, 66). Direktiivejä myös argumentoidaan, tyypillisimmin joko uhkia tai hyötyjä korostaen pragmaattisesti tai kausaalisesti yleiseen sääntöön, auktoriteettiin tai esikuvaan vedoten (mts. 72–76).

Kankaanpään (2006: 85) mukaan rakennusviraston lehdistötiedotteet kuvaavat maailmaa konkreettisesti ja yksityiskohtaisesti, eivät abstraktisti ja yleisesti. Yksityiskohtaista informaatiota sisällytetään tiedotteisiin Kankaanpään aineistossa leksikaalisen yksityiskohtaisuuden ja lause- ja lausekerakenteiden yksityiskohtaisuuden keinoin. Leksikaalisen yksityiskohtaisuuden tuottamisen keinoja ovat konkreettinen sanasto, tarkasti luokittelevat yhdyssanat ja termit sekä erisnimien ja materiaalisten verbien runsas käyttö. Lause- ja lausekerakenteen yksityiskohtaisuus tuotetaan substantiiveja kuvailevilla, luokittelevilla ja muihin suhteuttavilla määritteillä, adpositioilla, peräkkäisillä adverbiaaleilla, rinnastuksilla ja appositioilla, joita myös yhdistetään useita samaan lauseeseen. (Kankaanpää 2006: 85–109.)

Kahdessa edellisessä kappaleessa esiteltyjen kielenpiirteiden eli ohjailevuuden, direktiivien, argumentoinnin, yksityiskohtaisuuden ja konkreettisuuden kohdalla aineistoni kieli poikkeaa Kankaanpään aineiston kielestä. Muutoin tässä luvussa kuvatut kielenpiirteet ovat aineistoni kielessä selkeästi edustettuina, joskaan uutisen ja tiedotteen samankaltaisuus ei nouse tutkielmani kannalta olennaiseksi ilmiöksi. Seuraavassa luvussa tarkastelen tarkemmin aineistolleni tyypillisiä kielenpiirteitä.

3.3 Katsaus aineiston kielellisiin piirteisiin

Tiedotteen tekstilajille tyypillisesti (ks. myös luku 3.2) aineistossani suositaan myönteisiä indikatiivimuotoisia lauseita, joiden kautta tieto näyttäytyy varmana. Preesens on aineiston vallitseva aikamuoto, passiivimuotoiset verbit yleisiä ja ilmaukset tyyliltään geneerisiä, mikä näkyy seuraavissa esimerkeissä selkeästi. Kahdessa ensimmäisessä esiintyvät näistä myönteinen indikatiivi, preesens ja geneerisyys:

- 1) Ammatillisen koulutuksen asetus *vahvistaa* opiskelijan yksilöllistä opin-
topolkua (T10:n otsikko)
- 2) Ammatillisen koulutuksen reformi *toteutuu* aikataulussa. (T10)

Seuraavissa edellä mainittuihin aineksiin yhdistyy vielä passiivi:

3) Koulutuksessa *keskitytään* puuttuvan osaamisen hankkimiseen. (T10)

4) Vapaasti valittavista tutkinnon osista erillisinä tutkinnon osina *luovutaan* ja vastaava valinnaisuus *sisällytetään* ammatillisiin tutkinnon osiin. (T10)

Passiivien runsaus on virkakielelle ominainen kielenpiirre, jonka käyttö esimerkiksi viraston toiminnasta tiedottaessa on konventionaalista (Kankaanpää 2006: 164). Indikatiivin vallitsevuudesta johtuvan konditionaalin vähäisyyden voi tulkita merkinä kirjoittajaposition varmuudesta ja tulevaisuuden esittämisestä varmana (mts. 165). Kieltolauseiden vähyyden voi tulkita kertovan siitä, että tiedotteiden aiheena olevasta tiedottavan tahon toiminnasta pyritään luomaan myönteinen kuva. Kieltolauseiden vähäisyys yhdistettynä konditionaalin vähäisyyteen ohjaa huomion siihen, mitä tapahtuu. (Kankaanpää 2006: 165.) Kiellon mukana tekstiin tulee usein muita ääniä ja näkyviin nousee myös se, mitä kielletään (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 126–127). Kieltolauseiden välttämisen voi näin ollen tulkita pyrkimykseksi ylläpitää diskurssin yksinäisyyttä.

Karvosen (1995, 1996) tutkimien talous- ja oppikirjatekstien tavoin aineistoni tiedotteissa asioita kuvataan kirjoittajasta riippumattomina faktoina; merkityksenannon tapa esittää tiedon valmiina ja varmana, määriteltynä ilman taustoja, asettaen lukijan passiiviseen vastaanottajan rooliin. Myös aineistolleni tyypillinen argumentoinnin puute rakentaa tekstiin konstruoituvan lukijan position ja dialogisen tilan ahtaaksi, kun teksti suuntautuu vain myötämieliseen lukijaan, jolle ei tarvitse erikseen esitellä perusteluja (Rahtu 2018: 17–18; Komppa 2001). Argumentoinnin puutteeseen yhdistyy aineistoni tekstien kielelle ominainen yksinäisyys. Aineiston kielessä vallitsee opetus- ja kulttuuriministeriön ja opetusministerin ääni, jonka rinnalle nousee vastadiskurssien ääni vain välikysymysvastauksessa. (Ks. Mäntynen ja Pietikäinen 2009: 122–124.)

Virkakielelle tyypillinen substantiivivaltaisuus (Hiidenmaa 2000: 44–45) näkyy aineiston kielessä selkeästi ja se syntyy muun muassa substantiiviattribuuttien, rinnastusten ja luetteloiden runsaasta käytöstä. Myös virkakielelle tyypillinen toisto (mts. 46) on leimallinen piirre aineistossani. Käsitteitä ja lausekkeita toistetaan, pronomineja ei juurikaan käytetä viittauksissa. Esimerkissä 5 alla näkyy substantiivivaltaisuus ja *ammattillisen, tutkinnon, osan* ja *asteikon* toisto:

5) *Ammatillisen perustutkinnon ammatillisten tutkinnon osien ja yhteisten tutkinnon osien* osa-alueiden hyväksytty osaaminen arvioidaan jatkossa käyttäen *asteikkoa* 1–5 nykyisen kolmiportaisen arviointiasteikon sijasta. (T10)

Esimerkissä 6 substantiivivaltaisuuteen ja *yrittäjyyden* toistoon yhdistyy myös luettelointi, joka on merkitty esimerkkiin lihavoinnilla.

6) - Tulevaisuuden työ on yhä enemmän *yrittäjyyttä*. Nuorten asenteet *yrittäjyyteen* ovat radikaalisti positiivisempia kuin ennen. Jopa joka viides 18-24-vuotias suomalainen miettii *yrittäjyyttä* vaihtoehtona kolmen seuraavan vuoden kuluessa. *Yrittäjyyteen ja yrittäjämaiseen toimintatapaan* voi oppia ja niistä valmiuksista on hyötyä, vaikka ei suoraan *yrittäjäksi* ryhtyisikään. ***Luovuus, uteliaisuus, ongelmanratkaisutaidot, innovaatiokyky, riskienhallinta ja vastuullisuus*** ovat tärkeitä työelämän taitoja, sanoo opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen. (T3)

Aineistoni kielessä yhdistyvät tiedotteen tekstilajin konventiot, hallinnon virkakielen asiakielisuus ja asiakeskeisyys, markkinoivan diskurssin pyrkimys luoda haluttuja mielikuvia ja koulutuspolitiikan kytkeytyminen talousdiskurssin näkökulmaan. Myös Kankaanpään tiedoteaineiston kielessä näkyy myyvyyttä, markkinaistumista ja ideologisuutta sekä tuotteena näyttäytyvän kunnan imagomarkkinointia myönteisillä mielikuvilla, joita teksteillä pyritään luomaan (Kankaanpää 2006: 192-194), ja Kompan (2001: 19, 25) aineistossa jotkin tiedotteista sisältävät mainosmaisuuksia ja mainoksen piirteitä, mikä kuvastaa mainostamisen ja tiedottamisen lähentynyttä linjaa, jota on tutkinut Paola Catenaccio (2008).

Tutkielmani aineiston kielessä on paljon samaa kuin talousteksteissä (Karvonen 1996) ja hallinnon virkakielessä (Kankaanpää 2006; Heikkinen, Hiidenmaa & Tiililä 2000). Näissä kaikissa esitellään abstrakteja toimintoja, jotka vaikuttavat toteutuvan ilman inhimillistä toimijaa. Ihminen on teksteissä implisiittisesti mukana, mutta useimmiten ei ilmipantuna subjektina. Inhimilliset toimijat tulevat tyypillisesti näkyviin positiivisissa asiayhteyksissä ja siirtyvät taka-alalle epäsuotuisten aiheiden yhteydessä (Karvonen 1996: 155; Kankaanpää 2002: 165; Salminen 2012: 32 – 34, 36). Abstraktiot kuten *reformi, rahoitus ja työelämä* aktiivisina toimijoina luovat vaikutelman siitä, että toiminnot tapahtuvat itsestään ja niiden kuvaamat entiteetit vaikuttavat etenevän luonnonlain vääjäämättömyydellä, omaehtoisesti (Karvonen 1996: 154). Abstraktio ei ole olemassa muutoin kuin suhteessa termiä käyttävään kieliyhteisöön ja sen maailmankuvaan (Karvonen 1996: 156), mikä tekee siitä toimivan keinon ideologian ujuttamiselle diskurssiin.

Auktoriteetit ja asiantuntijat esiintyvät talousuutisissa yksipuolisessa roolissa todellisuuden tulkkeina, ja heitä siteerataan kommentoimatta tai kyseenalaistamatta (Karvonen 1996: 161–162). Aineistossani tällainen rooli on opetus- ja kulttuuriministerillä, jota siteerataan tiedotteista kaikissa, paitsi reformin lainsäädännöllisen prosessin etenemiseen keskittyvissä T7:ssä ja T14:ssä. Toisaalta opetusministeri siteeraa välikysymysvastauksessaan Suomen Pankin pääjohtajaa auktoriteettina, minkä voi nähdä kuvastavan talousdiskurssin arvohierarkiaa. (Ks. myös luku 3.3.1.) Muut kuin asiantuntijat esitetään talousuutisissa yksilön sijaan lajin geneerisinä edustajina, kuten asiakkaina tai kuluttajina (Karvonen 1996: 162). Näin esitetään tiedoteaineistossa *opiskelija, opettaja ja työpaikkaohjaaja*.

Subjekteina toimiviin abstraktioihin liittyy aineiston kielessä myös kieliopillista metaforisuutta. Hallidayn (2004) käsite *kieliopillinen metafora* kytkeytyy kielien kategorioiden käyttämiseen merkitysten tuottamisessa. Kategorioilla, kuten verbillä, substantiivilla ja adjektiivilla, on tunnusmerkittömät tehtävänsä, joihin niitä kongruentisti eli luonteenomaisimmin käytetään. Kongruentisti verbi ilmaisee toimintaa, substantiivi viittaa tarkoitteeseen ja adjektiivi ominaisuuteen. Kun kategorian käyttö poikkeaa kongruentista esimerkiksi substantiivin ilmaistessa toimintaa tai ominaisuutta, on kyse inkongruentista käytöstä eli *ideationaalisesta kieliopillisesta metaforasta*. *Interpersoonainen metaforisuus* taas ilmaisee asenteita ja suhtautumista tietoon käyttäen inkongruentteja muotoja, kuten indikatiivia käskemiseen imperatiivin sijaan. Interpersoonaisella metaforisuudella voidaan myös esittää kirjoittajan mielipide tai näkemys yleisenä totuutena. (Hiidenmaa 2000: 57.)

Aineistoni tiedotteissa, samoin kuin hallinnon kielessä ja talousteksteissä, käytetään usein verbin sijasta substantiivia ilmaisemaan teonnimeä. Karvosen (1996: 152) mukaan substantiivi teonnimenä ilmaisee prosessin ilman modusta, aikamuotoa, määritteitä ja toimijoita nominaalistuksen kiteyttäessä tapahtuman tai toiminnan ajasta ja paikasta riippumattomaksi, abstraktiksi asiaksi, jonka olemassaolo on varmaa. Nominaalistusta käytetään kieliopillisena metaforana, jolla luodaan merkityksiä laajemminkin kuin tekstin järjestelyn tasolla. Kieliopillisella metaforalla on taipumus leksikaalistua ja esiintyä spesifeissä ympäristöissä (Karvonen 1996: 153) sekä objektivoida tapahtumia, tarkastella niitä ja niiden välisiä yhteyksiä esineiden tavoin (mts. 157).

Kieliopillinen metafora, etenkin ideationaalinen metafora, jossa toimintaa ilmaistaan substantiivilla, on aineistolle tyypillinen ilmaisutapa. Virkakielen tekstilajeissa, jollaiseksi opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteetkin voidaan katsoa,

nominaalistusta voidaan pitää kongruenttina eli tunnusmerkittömänä ja konventionaalistuneena ilmaisutapana sen yleisyyden vuoksi (Heikkinen 2000: 100). Nominaalistuksen avulla tekstinulkoisen todellisuuden asia tai toiminta otetaan tarkasteltavaksi konkreettisen esineen tavoin kiteyttäen laaja kokonaisuus kompaktiin ilmaukseen. Nominaalistus mahdollistaa uuden tiedon tunnettuna esittävän informaatorakenteen ja toimintojen ja ominaisuuksien tematisoimisen, kun substantiivilla ilmaistu toiminta oletetaan tiedetyksi. Informaation paketoiminen nominikonstruktioihin myös luo kuvatuista prosesseista staattisen kuvan ja esittää asiat geneerisinä ja abstrakteina. (Hiidenmaa 2000: 57; Heikkinen 2000: 100.) Seuraavat esimerkit kuvastavat aineiston sisältämien nominaalistusten (kursivoitu esimerkeissä) runsautta, prosessien näyttäytymistä staattisina sekä diskurssin liikkumista hyvin abstraktilla tasolla:

7) Työelämälähtöisten opiskelutapojen *lisääminen* on keino työelämän murrokseen vastaamisessa. (T6 ja T7)

8) Suurin muutos on ajattelutavan *kääntyminen järjestelmäkeskeisyydestä osaamisperusteisuuteen ja kysyntälähtöisyyteen*. (T12)

9) *Sisältöjen uudistamisessa* nojaututaan *tulevaisuuden osaamistarpeiden arviointiin*. (T13)

Aineistossa erittäin yleinen nominaalistus *osaamisen hankkiminen* toimii aineistoni diskurssissa verbien *oppia*, *opetella* ja *opiskella* ideationaalisenä metaforana, vaikkakin hie-
man näiden merkityssisältöä redusoiden:

10) Jatkossa opiskelija voisi *hankkia osaamista* joustavasti itselleen parhaiten soveltuvalla tavalla. Opinnoissa keskityttäisiin puuttuvan *osaamisen hankkimiseen*, mikä lyhentäisi koulutusaikoja erityisesti aikuisopiskelijoiden osalta. (T4)

Aineistolleni on tyypillistä käyttää myös intersoonaista metaforaa, jolla voidaan ilmaista mielipide yleisenä totuutena tai kirjoittajan subjektiivinen näkemys objektiivisena esittäen se puheena olevan ilmiön ominaisuutena (Hiidenmaa 2000: 57). Esimerkiksi lauseessa ”Työpaikoilla tapahtuvaa oppimista lisätään” (T4) esitetään varmana se, että oppiminen työpaikoilla lisääntyy reformin tavoitteen mukaisesti, kun opintojen suorittaminen suurilta osin siirretään koulusta työpaikoille. Myös seuraava esimerkki huokuu varmuutta listatessaan reformia markkinoivia väitteitä, lupauksia ilman argumentteja.

11) Reformi on tehty *vaikeassa taloudellisessa ympäristössä*, mutta se on *odotettu, tarpeellinen* ja *vahvistaa suomalaista ammattiosaamista*, opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen toteaa. (T4)

Esimerkissä 11 reformiin liitetään odotettavuuden, tarpeellisuuden ja suomalaisen ammat-tiosaamisen vahvistamisen ominaisuuksia, jotka ovat ennen kaikkea reformia ajavien ta-hojen näkemyksiä reformin ominaisuuksista ja vaikutuksista. Myös *taloudellisen ympä-ristön* nimeäminen *vaikeaksi* on intersubjektinainen metafora, koska vaikeus on ympäris-tössä toimivan kokemuksesta riippuvainen ilmiö, ei ympäristön ominaisuus. Lisäksi huo-mionarvoista on se, että toiminnan ympäristö on nimetty *taloudelliseksi ympäristöksi*. Abstrakti ja intersubjektinainen metaforana tulkittava ilmaus osaltaan kytkee koulu-uu-distusta osaksi taloutta ja talousdiskurssia.

Aineistoni diskurssi hyödyntää myös talous- ja markkinadiskurssista am-mentavaa leksikaalista metaforaa: ”Taitaja-tapahtuma on ammatillisen huipputiosaamisen *näyteikkuna*”⁹. Kaupalliseen kontekstiin sijoittuvan *näyteikkunan* lisäksi *huipputiosaami-nen*, johon aineistossa usein viitataan, yhdistyy talousdiskurssiin ja sen ajatukseen jatku-vasta kilpailusta ja voittamisesta. Hauhia (2015: 139) yhdistää uutisaineistossaan esiinty-vän huipulla olemisen retoriikan uusliberalistisen koulutusdiskurssin alalajina näyttäyty-vään kilpailukykydiskurssiin, jossa huipulla oleminen ei kuitenkaan tule määritellyksi sen tarkemmin. Tämänkään tutkielman aineistossa huipulla olemista ei määritellä, eikä sen asettamista tavoitteeksi perustella, mikä viittaa ilmauksen luonnollistumiseen. Myös Irina Herneahon (2016: 51) maahanmuuttoa käsittelevässä talousdiskurssia edustavassa aineis-tossa on sellaisia talouden ja kulutusyhteiskunnan merkityskentästä ammentavia metafo-risia nimityksiä kuin *elintaso siirtolaisuus* ja *turvapaikkashoppailu*. Tällaiset sanavalin-nat, jotka kytkevät tarkoitteensa talouden merkityskenttään, heijastelevat diskurssin ideo-logiaa.

Aineistoni tiedotteissa käytetään paljon sellaisia verbejä kuin *vahvistaa, tu-kea, mahdollistaa, kannustaa* ja muutenkin asiat pyritään esittämään positiivisessa va-lossa, kuten seuraavissa esimerkeissä:

12) Opiskelijoiden ohjausta työpaikalla *vahvistettaisiin* opettajien ja työ-paikkaohjaajien *yhteistyönä*. (T4)

13) Koulutuksen järjestäjien *vapaus* koulutuksen järjestämiseen *kasvaisi*. Uusi lainsäädäntö *vähentäisi päällekkäistä hallintoa ja suunnitelmien*

⁹ Sama metafora esiintyy T5:ssä kaksi kertaa.

laatimista, mikä vapauttaisi oppilaitoksissa rehtorien ja opettajien työaikaa hallinnosta opetukseen. Osaamisen hankkimisen ja osoittamisen prosesseja selkeytettäisiin. (T4)

Esimerkeissä 12 ja 13 kursivoiduilla kielenaineksilla on myönteinen konnotaatio; *vahvistaminen, yhteistyö, vapaus* ja sen *kasvaminen, päällekkäisen hallinnon ja suunnitelmien laatimisen vähentäminen, vapauttaminen* ja *prosessien selkeyttäminen* ovat kaikki positiivisia miellelyhtymiä luovia ilmauksia. Myös seuraavissa T4:n väliotsikoissa näkyy selkeästi aineiston tiedotteiden taipumus asioiden esittämiseen korostetun positiivisessa sävyssä:

14) Opiskelija pääsee työelämään nopeammin, Enemmän ohjattua opiskelua työpaikoilla, Koulutukseen voi hakea läpi vuoden, Koulutuksen järjestäjä saa lisää valtaa ja vastuuta, Opettajien työ monipuolistuu, Uudistusta on valmisteltu avoimesti ja osallistavasti.

Myönteisiä konnotaatioita osaltaan luovat otsikoissa esiintyvät komparatiivit *nopeammin* ja *enemmän*, mahdollisuutta ilmaiseva *voi hakea*, predikaatit *saa* ja *monipuolistuu* sekä tapaa ilmaisevat adverbis *avoimesti* ja *osallistavasti*. Tässä luvussa olen esitellyt aineistolleni ominaisia kielenpiirteitä yleisesti. Seuraavaksi tarkastelen lähemmin niitä aineiston tekstejä, jotka eivät edusta tiedotteen tekstilajia.

3.3.1 Välikysymysvastaus

Aineiston teksti T2 on opetusministerin eduskunnassa maaliskuussa 2017 esittämä vastaus välikysymykseen ammatillisen koulutuksen leikkausten aiheuttamista seurauksista ja koulutuksen eriarvoistumisesta¹⁰ ja edustaa siten eri genreä kuin tiedotteet. Se on mitaltaan tiedotteita huomattavasti pidempi, selkeästi poliittisempi, tekstityypiltään argumentoiva (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 102) ja tarkoitettu puhutuksi. Siksi diskurssi ja retoriset keinot ovat hyvin erilaisia kuin tiedotteissa. Välikysymysvastaus on tekstilajina vahvasti intertekstuaalinen, koska se on vastaus hallitukselle tai ministerille esitettyyn välikysymykseen, jonka tarkoituksena on mitata valtioneuvoston tai ministerin nauttima

¹⁰ Välikysymys ammatillisen koulutuksen leikkausten aiheuttamista seurauksista ja koulutuksen eriarvoistumisesta jätettiin eduskunnan käsittelyyn 3.3.2017. (Tarkemmin ks. alaviite 4 tai läheteet.)

luottamus.¹¹ Välikysymysvastauksessa pyritään vastaamaan välikysymyksen sisältämiin lähtökohtaisesti kritiikkinä esitettyihin väitteisiin ja puolustautumaan niiltä tai kumoamaan ne. Siksi argumentatiivisuus, etenkin kannanotto, on välikysymysvastauksen tekstilajin olennainen elementti. Toisaalta voi kysyä, onko poliittisen argumentoinnin perustelu vakuuttavaa tekstin sisältäessä seuraavanlaisia väitteitä ilman perusteluja:

15) Ammatillinen koulutuksemme on kaivannut suurta uudistusta jo vuosia. (T2)

16) Ammatillisen koulutuksen kokonaisuudistus eli reformi on yksi tämän hallituskauden tärkeimmistä uudistuksista. (T2)

Välikysymysvastaus rakentuu voimakkaasti uhkakuville (*Suomi ei pärjää*) ja vastakkainasettelulle, jossa asetetaan kilpailun logiikalla vastakkain Suomi ja muut maat, jotka kaikki kamppailevat omasta jatkuvasti uhattuna olevasta asemastaan samoin kuin Hauhian (2015: 147–149) uutisaineiston kilpailukykydiskurssissa. Lisäksi välikysymysvastauksessa asetetaan vastakkain oppositio ja hallitus sekä ”vastuunsysääjät” ja ”-kantajat”. Myös yksittäisten henkilöiden osoittelu (*tuolloinen opetusministeri ja tämän välikysymyksen ensimmäinen allekirjoittaja*) luo vastakkainasettelua. Lisäksi opetusministeri viittaa välikysymyksen sisältöön nimeämällä sen *pelotteluksi*. Edellä mainitut piirteet eroavat olennaisesti tiedotteissa käytetyn neutraalin asiakielen tyylistä.

Myös kieltolauseiden määrässä on olennainen ero aineiston tiedotteiden ja välikysymysvastauksen välillä. Kieltolauseita on välikysymysvastauksessa 17 kappaletta eli moninkertaisesti enemmän kuin aineiston tiedotteissa, joille kieltolauseiden vähäisyys, jopa puuttuminen, on ominaista.¹² Kieltolauseiden määrä selittyy välikysymysvastauksen intertekstuaalisella suhteella välikysymykseen: vastauksessa pyritään kumoamaan välikysymyksessä esitetty väitteet tai näiden sisältämät presuppositiot. Kiellot tuovat välikysymysvastaukseen moniäänisyyttä, jota aineiston tiedotteissa ei ole. (Ks. Fairclough 1992: 121–122; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 126–127.) Seuraava esimerkki havainnollistaa aineiston tiedotteiden ja välikysymysvastauksen kielenpiirteiden eroja:

¹¹ Välikysymyksestä ja sen käsittelystä eduskunnan internet-sivuilla: [Etusivu > Lakien säätäminen > Valtioapäiväasiat > Välikysymykset](#). Katsottu 27.6.2019.

¹² Kieltolauseita on aineiston tiedotteista viidessä yksi ja kuudessa ei yhtäkään. T1:ssä kieltolauseita on tiedotteista eniten; kolme kappaletta.

17) *Pieni ja kaukainen Suomi ei pärjää ilman ammattitaitoista työvoimaa, perusteellista osaamista ja jämerää ammattitaitoa.* (T2)

Esimerkissä 17 luodaan uhkakuva ja vastakkainasettelua *pienen ja kaukaisen Suomen* asettuessa vastapariksi lauseessa presupponoidusti läsnä oleville muille, ei niin pienille ja kaukaisille maille, joille *Suomi ei pärjää ilman ammattitaitoista työvoimaa, perusteellista osaamista ja jämerää ammattitaitoa*. Uhkakuvaan ja vastakkainasetteluun yhdistyvät myös T2:lle tyypilliset runsas adjektiivien käyttö (*pieni ja kaukainen, ammattitaitoista, perusteellista, jämerää*) ja kieltolause (*ei pärjää*), jotka on merkitty esimerkkiin kursivoiden. Adjektiivit ovat osallisia virkkeeseen rakentuvan vastakkainasettelun luomisessa presupponoidessaan vastakohtiensa olemassaoloa implisiittisesti; *pienen ja kaukaisen Suomen* lisäksi on olemassa väkirikkaita, suuria ja sijainniltaan keskeisiä maita ja *ammattitaitoisen työvoiman* lisäksi ammattitaidotonta työvoimaa. *Perusteellisen osaamisen* vastaparina näyttäytyy jonkinlainen pintapuolinen tai kohtalainen osaaminen, ja *jämerän ammattitaidon* vastapariksi voi tulkita vähäisen, hataran tai keskinkertaisen ammattitaidon.

Välikysymysvastaus sisältää myös tiedotteiden diskurssista poiketen negatiivissävytteisiä ilmauksia. Aineiston tiedotteille on Kankaanpään (2006) aineiston tavoin leimallista se, että lähes mitään negatiivista ei mainita tai nosteta esiin. Välikysymysvastauksessa sen sijaan käytetään sellaisia ilmauksia kuin

18) nuoret kärsivät, useat hallitukset ovat joutuneet tekemään, vaikeassa taloustilanteessa, liian moni nuori keskeyttää ammatillisen koulutuksen, joka toinen nuori on huolissaan siitä, onko hänellä tulevaisuudessa töitä. (T2)

Teksti sisältää tiedotteita enemmän myös kuvailevia ja arvottavia määritteitä (*kolme hienoa tähtäyspistettä, liian pirstaleista osaamista, vaikuttavampia toimia*) sekä intensiteettimääritteitä (*liian moni, ihan kaikkemme, hyvin monen, aivan kaikelle, ei piiruakaan*) ja intensiteettiä lisäävän *vihdoin*-sävyartikkelin. Tiedotteista poiketen välikysymysvastaus sisältää myös sävyiltään kohosteisia ja puhekielisiä, asiakielestä tyyliiltään poikkeavia värikkäitä verbi-ilmauksia, kuten ”talouden sopeuttamista *lykätään*”, ”jotta velkaantumisen *saadaan taitettua*”, ”Ympärivuotinen haku *nappaa* putoamisriskissä olevat uudelle polulle” ja ”opiskelijoita *ei sysätä*”.

Kankaanpään (2006: 130) huomio kohosteisten kielenainesten tihentymästä eli kerääntymisestä samoihin tiedotteisiin ja niissä toistensa yhteyteen näyttää toteutuvan välikysymysvastauksenkin kohdalla. Seuraavassa esimerkissä on kohosteisten,

intensiteettiä ilmaisevien aineiden keskittymä, joka luo kuvan melko affektisesta eli asennoitumista ja suhtautumista osoittavasta ilmaisutavasta (VISK s.v. *affektinen ilmaus*). Seuraavasta esimerkistä on lihavoitu fokuspartikkelit (*-kin, edes, jo*, VISK § 839), pronomien affektisemmat versiot (*joka ikinen*, VISK § 753) ja kontrastoivat ainekset (*itse*, VISK § 769), alleviivattu kieltoverbit ja kursivoitu sekä kuvaannolliset että sävyltään arkiset verbit.

19) Hallituskauden alussa tehtyjen kipeiden**kin** säästöpäätösten ja uudistusten ansiosta *valoa* alkaa viimein**kin** *pilkottaa*: positiivisia merkkejä talouskasvusta on **vihdoin** *ilmassa*. Velkaantumisen lopettaminen on useimpien mielestä hyvä tavoite – mutta **joka ikinen** keino on vuorollaan *ammuttu alas*. Oppositio on sanonut "ei käy" **aivan kaikelle**. Ja nyt olemme tulleet pisteeseen, jossa **edes** ne päätökset, jotka on aiemmin **jo itse** hyväksytty ja esitetty**kin**, *eivät kelpaa*. (T2)

Välikysymysvastaus näyttäytyy siis kielenpiirteiltään ja sävyltään erilaisena kuin aineiston tiedotteet, vaikka edustaakin näiden kanssa samaa koulutusta talouden näkökulmasta katsovaa ja uusliberalistiseen koulutuspolitiikkaan kytkeytyvää *muutostarvediskurssia*. Samanlainen suhde aineiston muihin teksteihin on myös seuraavassa alaluvussa tarkastelun kohteena olevalla opetusministerin pitämällä avajaispuheella. Etenkin moniäänisyys, argumentoituus, affektisyys ja negatiivinen sävy eroavat välikysymysvastauksen aineiston tiedotteiden kielen tyylistä.

3.3.2 Opetusministerin avajaispuhe

Aineiston teksti T13 on opetusministerin joulukuussa vuonna 2017 pitämä Suomen 100-vuotisjuhlavuoden juhlallisuuksiin liittyvä avajaispuhe,¹³ joka hieman välikysymysvastauksen tavoin rakentuu uhkakuville ja muutostarvediskurssille, vaikka onkin välikysymysvastausta huomattavasti positiivisempi, lähes ylistävän juhlallinen sävyltään.

Ensin puheessa listataan Suomen menestystä ja saavutuksia maailmanlaajuisissa listauksissa ja tutkimuksissa, joiden avulla Suomi on mahdollista nimetä esimerkiksi ”maailman ykköseksi inhimillisen hyvinvoinnin vertailussa”, ”maailman kolmanneksi tasa-arvoisimmaksi maaksi” ja maaksi, jossa on ”toiseksi eniten maailmassa

¹³ Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote- ja uutisarkistoon talletettuun puheeseen ei ole liitetty tietoa siitä, missä tilaisuudessa *avauspuheenvuoroksi* nimetty ja aihetunnisteella *puhe* merkitty puhe on pidetty. Otsikossa oleva päivämäärä 11.12.2017 vaikuttaa kuitenkin viittaavan päivään, jona puhe on pidetty.

inhimillistä pääomaa”. Tämän tyyppiset listaukset ja nimeämisen tapa ovat osa diskurssia, jossa kaikki on tarkasti mitattavissa ja asetettavissa paremmuusjärjestykseen urheilusuurustusten tai pörssilistalle sijoittumisen tavoin. ”Tilastokeskuksen indikaattorit”, joihin opetusministeri viittaa, vaikuttavat tekevän kaikesta määrällisesti ja laadullisesti vertailukelpoista. Puheessa ei avata termejä tai määritelmiä, niitä vain listataan. Mitattavissa olevat *inhimillinen hyvinvointi* ja *inhimillinen pääoma* jäävät sisällöltään mysteeriksi, jollei lukija oletetun lukijan tavoin tunne termejä. Tapa nimetä asiat niitä selittämättä luo käsityksen siitä, että termien tulisi olla lukijalle tuttuja; ne tarjotaan itsestään selvinä (Karvonen 1996; Komppa 2001). Tällöin *lukijan positio* ja *dialoginen tila* on rakennettu kapeaksi ja lukijan samanlinjaisuus tekstin kanssa asetettu lähtökohdaksi (Rahtu 2018).

Nopeasti puheen retoriikka kuitenkin siirtyy siihen, kuinka näitä saavutuksia – listasijoituksia, ”kärkipaikkojamme” – ”ei voi ottaa itsestään selvyyksinä”, vaan ”meidän on jatkossakin varmistettava, että suomalaiset ovat maailman osaavin ja sivistynein kansa”. Diskurssissa siis esitetään mahdollisena, että *kansa* entiteettinä voidaan määritellä superlatiivilla *maailman osaavimmaksi ja sivistyneimmäksi* ja että tuo *kansa* kuitenkin käy koko ajan kamppailua asemastaan. Kamppailuun liittyy jatkuvan muutoksen sekä muutoksen suuruuden ja nopeuden korostaminen; puhutaan *murroksesta, suurista, jopa ennennäkemättömän suurista muutoksista, noususta, kilpailun kiristymisestä, teknologian kiihtyvistä kehityksistä, globalisaation vauhdin kiihtymisestä* ja *voimakkaasti kiristyvässä globaalissa kilpailussa pärjäämisestä*. Kamppailua ei käydä vain muita maita vastaan, vaan vääjäämätön muutos on se, joka asettaa jatkuvan sopeutumistarpeen. Saavutettu menestys määritellään saavutetuksi onnistuneella *muutokseen vastaamisella*, joka rinnastuu esimerkissä *rohkeaan ja ennakkoluulottomaan uudistamiseen*:

20) Se, mitä näemme tänään, on kulloisessakin ajassa vaatinut maailman muutoksen ymmärrystä ja *siihen vastaamista rohkealla ja ennakkoluulottomalla uudistumisella*. (T13)

Muutokseen ja erilaisiin tarpeisiin vastaaminen on aineistossani tyypillinen tapa kielentää toimintaa, ja T13:ssa *muutokset* esimerkiksi ”*haastavat* meitä toisaalta vastaamaan niistä syntyviin uhkiin ja toisaalta tarttumaan niiden luomiin lähes rajattomiin mahdollisuuksiin.” Muutoksen asemasta aineistoni diskurssissa tarkemmin luvussa 6.3.

Puheen korkealentoisuus pääsee täyteen mittaansa esimerkiksi virkkeessä ”Ihmiskunnan tulevaisuus riippuu ratkaisevasti siitä, mitä tiedämme, osaamme, ymmärrämme ja miten viisaasti käytämme räjähdysmäisesti kasvavaa tietoa ihmiskunnan

parhaaksi.” Ihmiskunnan tulevaisuudesta siirrytään kertomaan tekeillä olevista koulutus-uudistuksista, jotka näin nivoutuvat *muutokseen* ja pyrkimyksiin *vastata* siihen. Koulutus-uudistuksista puhuttaessa käytetään puheessa samoja käsitteitä kuin tiedotteissa.

Aineiston ja sen kielen tarkalla esittelyllä olen pyrkinyt edellisissä luvuissa tarjoamaan kattavan kuvan siitä, millaiseen kielenkäytön kontekstiin myöhemmin analyysiluvuissani tarkastelemanı ilmiöt sijoittuvat. Seuraavaksi esittelen varsinaisen analyysin kannalta olennaiset käsitteet ja käyttämäni menetelmän.

4 Semanttiset roolit diskurssianalyysin välineenä

Semanttisten roolien analyysi edustaa verbin täydennysten merkityssuhteisiin perustuvaa lauseenjäsennystä. Semanttinen rooli kuvaa sitä, miten lauseenjäsenen kuvaama entiteetti osallistuu predikaattiverbin ilmaisemaan tilanteeseen. (Ks. Saeed 2003: 148; Sammallahti 2002; Laitinen 1988: 160.) Koska semanttiset roolit ovat riippuvaisia ensisijaisesti verbin merkityksestä, on lauseen predikaatti olennaisessa osassa semanttisiin rooleihin perustuvassa lauseenjäsennyksessä. (Ks. esim. VISK s.v. *semanttinen rooli*.) Semanttisten roolien tarkastelu on yksi mahdollisista lauseenjäsennyksen tavoista ja kriittisen diskurssianalyysin välineistä (Fairclough 2001; Laitinen 1988; Sammallahti 2002). Semanttisten roolien lisäksi käytetään käsitteitä *osallistujarooli* ja *temaattinen rooli* ilmaisemaan jokseenkin samaa asiaa (Saeed 2003; Tieteen termipankki s.v. *temaattinen rooli* ja s.v. *semanttinen rooli*).

Keskeisimpiä ja yleisimpiä semanttisia rooleja ovat muun muassa AGENTTI, PATIENTTI tai KOHDE, TEEMA tai AIHE, KOKIJA, HYÖTYJÄ, VÄLINE, PAIKKA, MÄÄRÄNPÄÄ ja LÄHDE, mutta semanttisia rooleja ei voi eritellä tai luetella tyhjentävästi, ja kielitieteilijät sekä jaottelevat että nimeävät semanttisia rooleja eri tavoin (Saeed 2003: 148–150; ks. myös VISK s.v. *semanttinen rooli*). Lea Laitinen (1988: 159–184) esimerkiksi tarkastelee kotiäitikeskustelua analysoidessaan semanttisia rooleja arvokontekstin huomioon otavassa roolianalyysissä, joka pohjautuu kansansatujen myyttisten roolihahmojen nimityksiin. Tällöin semanttisia rooleja ovat esimerkiksi SANKARI, VALESANKARI, ROISTO ja AUTTAJA sekä Laitisen kansansatujen roolitypologiaan lisäämä UHRI (mts. 167, 180). Hyödynnän analyysissani etenkin Laitisen kriittiseen diskurssianalyysiinkin sopivaa ajatusta semanttisten toimijoiden sijoittumisesta modaaliseen ja moraaliseen kontekstiin, joka

yhdistyy ajatukseen siitä, että puhuja esittää toimijoiden roolit oman arvomaailmansa perspektiivissä (Laitinen 1988: 182).

Seuraavaksi esittelen diskurssianalyysiini välineiksi valitsemiani semanttisia rooleja ja perustelen tekemiäni valintoja. Lauseen keskeisimpänä semanttisena roolina pidetään yleisesti toimijaa, joka toteuttaa predikaattiverbin kuvaamaa toimintaa. Toimija voidaan nimetä ja määritellä monin eri tavoin. Esimerkiksi Laitinen (1988: 161) katsoo AGENTIIVIKSI nimeämänsä toimijan olevan tietoinen ja intentionaalinen, elollinen toimija, jolla on kyky kontrolloida toimintaansa. Myös VISK määrittelee AGENTIN elolliseksi toiminnan alkuunpanijaksi, kun taas Sammallahden (2002: 543) määritelmässä TEKIJÄ voi olla myös tiedostamatta toimiva suorituksen eloton toteuttaja. Koska tämän tutkielman aineiston diskurssille on tyypillistä elottomien, abstraktien substantiivien sijoittaminen toimijoiksi, katson parhaaksi määritellä ja nimetä ne Sammallahden tavoin AGENTIIVIN tai AGENTIN sijaan TEKIJÖIKSI.

Lauseiden kuvaamat tilanteet ja toiminta sijoittuvat aina johonkin paikkaan tai kontekstiin, jota ilmaisemaan tarvitaan lauseenjäsen. Tällekin lauseenjäsenelle on tarjolla useita nimityksiä, jotka eroavat hieman konkretian tason ja sijoittumisen laajuuden osalta. Vaikka semanttisissa roolistoissa on sellaisia roolivaihtoehtoja kuin PAIKKA, LOKATIIVI ja LOKAATIO (ks. Sammallahti 2002; Tieteen termipankki s.v. *lokaatio*) toiminnan sijoittumisen kuvaamiseen, käytän sen nimeämiseen semanttista funktiota POSITIOINTI, joka sijoittaa ”referentin tai lauseen ilmaiseman tilanteen spatiaaliseen, temporaaliseen, rationaaliseen tai sosiaaliseen kontekstiin” (Sammallahti 2002: 542), sillä abstraktimpaa sijoittamista ilmaisevana terminä se soveltuu paremmin aineistolleni tyypillisen kielen keinon nimeämiseen. Jenni Salminen (2012: 30) käyttää pro gradu -tutkielmassaan samantapaisesta LOKATIIVIN laajentumasta nimitystä KEHYS. KEHYS ilmentyy Salmisen mukaan ja paikkaa ilmaisevana puiteadverbiaalina, joka sijoittaa tapahtuman tapahtuvaksi ”jonkin asian piirissä” (mts. 30; VISK § 962).

Lisäksi analyysissani nousee olennaiseksi osin POSITIOINNIN ja KEHYKSEN kaltaisena Hallidayn (Halliday & Mathiessen 2004) systeemis-funktionaaliseen kieliteoriaan kuuluva *olosuhteen* (*circumstance*) käsite, jota käytän semanttisen roolin tavoin, vaikka se ei sitä alun perin olekaan. Koska diskurssintutkimus kytkeytyy kielikäsitteelliseen Hallidayn systeemis-funktionaaliseen kieliteoriaan (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 68), teoriaan kytkeytyvät käsitteet ovat hyödynnettävissä diskurssintutkimuksessa. Lainamalla Hallidayn *olosuhteen* käsitteen semanttiseksi rooliksi analyysiini ikään kuin sovellan tämän ajatusta kielestä resurssina. *Olosuhde* on Hallidayn mukaan ”ajan, paikan,

tavan, syyn tai muun prosessiin liittyvän informaation ilmaiseva kieliopillinen funktio, jonka merkitys ei riipu lauseen prosessista” ja joka reaalistuu lauseissa predikaattiverbin valinnaisina lauseenjäseninä, kuten adverbiaaleina (Tieteen termipankki, s.v. *olosuhde*), ja tällaisen merkityksen sisältävänä OLOSUHDE-nimisenä semanttisena roolina käytän sitä tässä tutkielmassa. POSITIOINNISTA se eroaa käsitykseni mukaan laajemmalla ja abstraktimmalla merkityksellään, sekä siinä, kuinka se asettaa toiminnan vaikutuspiirinsä alaiseksi myös ideologian tasolla.

Analyysissä hyödyntämistäni nimityksistä Sammallahden käsitteet POSITIOINTI, MODIFIOINTI ja KATEGORIOINTI eivät ole Sammallahden jaottelussa semanttisia rooleja. Sammallahti erottaa semanttisessa dependenssihierarkiaan perustuvassa lauseenjäsennyksessään semanttiset roolit ja semanttiset funktiot toisistaan, vaikka luokittelee molemmat lauseen elementtien semanttisiin suhteisiin perustuviksi. Semanttinen funktio ilmaisee semanttisen roolin tavoin semanttista suhdetta elementtien välillä, mutta semanttista funktiota ilmaisevat dependentit eivät semanttisen roolin tavoin toteuta pääsanansa asettamaa tilannetta erillisenä entiteettinä, vaan ilmaisevat esimerkiksi kvaliteetteja tai kvantiteetteja, kategorioivat tai fokusoivat. (Sammallahti 2002: 538–543, 559.) Sammallahti huomauttaa (mts. 542) käsittävänsä semanttisen roolin suppeammin kuin yleensä, joten en näe ongelmallisena sitä, että tässä tutkielmassa sanon yleisesti hyödyntäväni analyysissani semanttisia rooleja, vaikka osa näistä voidaan luokitella semanttisen roolin sijaan funktioiksi. Sammallahti (2002: 543) toteaa, että kaikilla dependenteilla eli dependenssihierarkiassa pääelementtinsä alle sijoittuvilla elementeillä on semanttinen funktio suhteessa pääsanansa, vaikka vain osalla dependenteista on semanttinen rooli suhteessa pääelementtiinsä.

Käyttämistäni käsitteistä MODIFIOINTI ilmaisee laatua, tilaa tai tapaa, kun taas KVANTIFIOINTI ilmaisee esimerkiksi lukumäärää, runsautta tai toiminnan intensiteettiä ja KATEGORIOINTI entiteetin kategoriaa, luokkaa (Sammallahti 2002: 541). AIHE semanttisena roolina ilmaisee tässä tutkielmassa Sammallahden (mts. 543) määritelmän mukaisesti entiteettiä, joka on tietyssä tilassa tai jossakin paikassa, tai verbaalin tai kognitiivisen prosessin teemana. AIHE liittyy myös MODIFIOINTIIN asemoituessaan sen teemaksi (mp.). Sammallahden roolistossa HYÖTYJÄ määritellään olioksi, ”jonka hyväksi, haitaksi tai puolesta jotain tehdään mutta joka ei ole kokija” (2002: 544), mutta itse sisällytän tässä tutkielmassa HYÖTYJÄKSI nimittämäni semanttiseen rooliin vain positiivisten toimien kohteena olevan entiteetin ja käytän haitallisen toiminnan kohteesta nimitystä MALEFAKTIIVI (Tieteen termipankki s.v. *malefaktiivi*).

Olen merkinnyt semanttiset roolit ja funktiot aineistoesimerkeissä sulkeisiin heti sanan tai lausekkeen jälkeen. Jos roolipiirteitä on useammasta roolista, olen merkinnyt nämä /-merkillä yhdistelmärooliksi. Vaikka kohdistankin analyysin fokuksen aina yhden ilmauksen esiintymiseen tietyssä semanttisessa roolissa kerrallaan ja luvut etenevät roolien mukaan, olen analyysin läpinäkyvyyden vuoksi merkinnyt aineistoesimerkkeihin muidenkin kuin fokuksen keskiössä olevan lauseenjäsenen roolit. Esimerkeistä on kursivoitu ne kohdat, joihin analyysin huomio erityisesti kiinnittyy ja jotka ovat analyysin kannalta olennaisimmat. Esimerkin loppuun olen merkinnyt, mistä tiedotteesta se on peräisin.

Tarkastelen aineistoanalyysissa semanttisten roolien lisäksi reformidiskurssissa esiintyviä kollokaatioita. Kollokaatio diskurssintutkimuksen terminä tarkoittaa sanojen merkitykseen perustuvaa taipumusta esiintyä yhdessä samassa kontekstissa eli välittömässä tekstiyhteydessä toistensa kanssa (Halliday & Mathiessen 2004; Saeed 2003: 60). Yksinkertaistettuna esimerkiksi *naukuminen* on *kissan* kollokaatti,¹⁴ koska se esiintyy huomattavan usein yhdistyneenä sanaan *kissa* verrattuna muihin sanoihin. Syynä tähän on se, että *naukuminen* kuvaa nimenomaan *kissan* ääntelyä. Erilaiset kollokaatiot ovat kuitenkin eri diskursseille ominaisia, ja niiden käyttö erottaa osaltaan diskursseja toisistaan (Fairclough 2001: 94–95).

Tutkielmani aineistossa yhdistetään toisiinsa ilmauksia, jotka eivät merkityksiltään liity toisiinsa yhtä yksiselitteisesti kuin *kissa* ja *naukuminen*. Aineistoni diskurssissa toistuvasti toisiinsa yhdistettyjä kollokaatteja ovat esimerkiksi *reformin toimeenpano* ja *tukea*, *opiskelijan ja työelämän tarpeet*, *muutoksiin* ja *tarpeisiin vastaaminen*, *rahoitus* ja *kannustavuus* sekä *yksilöllinen opintopolku* ja *rakentaminen*. Koska diskurssia rakennetaan ja vakiinnutetaan etenkin systemaattisilla ja toistuvilla kielellisillä valinnoilla (Pietikäinen 2000: 198), toistuvalla samojen kollokaattien käytöllä on vaikutuksia diskurssiin. Toistuvat sanavalinnat kytkeytyvät diskurssin ilmentämään ideologiseen viitekehykseen (Fairclough 2001: 94–95).

Sellaisten kollokaattien kuin *yksilöllisen opintopolun rakentaminen* vakiinnuttaminen ammatillisen koulutuksen diskurssiin on kriittisen diskurssintutkimuksen näkökulmasta poliittisesti motivoitunutta toimintaa, jolla halutaan vakiinnuttaa ilmaisutapaan liittyviä ajatusmalleja, näkemyksiä ja ideologiaa ammatillisen koulutuksen

¹⁴ Esimerkki poimittu 5.4.2019 internetsivustolta [Finn Lectura -verkkokielioppi > Selityksiä ja lisätietoja > Kollokaatio](#).

diskurssiin. *Yksilöllisellä opintopolulla*¹⁵ tarkoitetaan lauseyhteydestä riippuen esimerkiksi tutkinnon osiin ja niiden suorittamistapaan liittyviä valintoja, opintojen suorittamista, opiskelua tai ”osaamisen tunnustamisen” eli aiemmin hankittujen taitojen tai suoritettujen opintojen hyväksilukemisen vaikutusta suoritettaviin opintoihin, kun taas *yksilöllisen opintopolun rakentamisella* tarkoitetaan henkilökohtaisen opintosuunnitelman, reformin kielessä ”henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman” tekemistä.

Yksilöllinen opintopolku liittyy käsitteenä siis olennaisesti reformin ydinsältöön, tutkintorakenteen osaamisperusteiseksi muuttamiseen. Simolan (2002) termin *toiveiden rationalismin* elementeistä *yksilöllistämisen ideaali* ja *koulun dekontekstualisoituminen*, jotka Simolan mukaan ovat mukana muodostamassa kouluun kohdistuvaa jatkuvaa uudistuspainetta, näyttävät tässä ammatillisen koulutuksen reformissa nousseen diskursiivisesta perustasta konkreettiseksi asiasisällöksi, kun reformin ensisijaiseksi sisällöksi on nostettu *yksilöllisiin opintopolkuihin* perustuva tutkintorakenne, joka siirtää *dekontekstualisoitumisen* idean mukaisesti oppimista – reformin diskurssissa ”osaamisen hankkimista” – pois koulusta.

Voi toki pohtia, onko aineiston tiedotteiden sisältämiin kollokaatteihin vaikuttanut se, että tekstit ovat kaikki saman tahon tuottamia, mutta on perusteltua olettaa, että ministeriön tiedotteet ovat viestinnän ammattilaisten kirjoittamia ja että mukaan ei ole päässyt sattumalta yksittäisen kielenkäyttäjän kielenkäyttötapuuksia ilmentäviä kollokaatteja, vaan kyseessä on tietoisempi diskurssin rakentaminen. Ministeriön tiedotteiden voidaan katsoa lukeutuvan samaan joukkoon sellaisten tietotekstilajien kanssa kuin uutiset, hallinnolliset tekstit ja organisaation viestintä, joiden suhde tekijään voidaan määritellä etäiseksi (Rahtu 2018: 48–49). Tekstin kirjoittaja on tällöin tekstissä näkymätön ja hänellä kielenulkoisen reaali maailman henkilönä ei ole yhtä vahvoja tekijänoikeuksia kirjoittamaansa tekstiin kuin vaikkapa kirjailijalla tai artikkelin julkaisevalla tutkijalla; hallinnollisesta tekstistä vastaa virasto tai ministeriö, uutisesta päätoimittaja (mp.). Tällaisissa teksteissä, joihin yhdistetään myös objektiivisuuden, puolueettomuuden ja asenteettomuuden vaatimuksia (mp.), voi olettaa syntykontekstin olevan sellainen, etteivät diskurssissa esiintyvät kollokaatiot ole yksittäisen kirjoittajan taipumuksista johtuvia. Lisäksi reformin yhteydessä on lanseerattu useita uusia käsitteitä käyttöön, uudistuvien toimintojen ja rakenteiden nimityksiksi.

¹⁵ Yksilölliseen opintopolkuun ja sen rakentamiseen liittyviä esiintymiä eri muodoissaan on aineistossa 18.

Tässä tutkielmani menetelmää taustoittavassa luvussa olen pyrkinyt esittelemään semanttisten roolien analysointiin liittyvän viitekehyksen ja analyysini välineiksi valitsemani roolit. Lisäksi tässä luvussa tarkastelun kohteena on kollokaatio diskurssin ominaisuutena. Esiteltyjä semanttisia rooleja hyödynnän aineistoni analyysissä seuraavissa luvuissa, samoin kollokaation tarkastelua. Sekä tiettyjen ilmausten asettaminen toistuvasti samoihin semanttisiin rooleihin että tiettyjen kollokaattien toistuva käyttö ovat diskurssin rakentamisen keinoja, joita aineistossani hyödynnetään *muutostarvediskurssin* rakentamisessa.

5 Muutostarvediskurssin ideologia

Ennen kuin esittelen tutkielmani aineiston diskurssin rakentumisen kielellisiä keinoja ja näiden tuottamia merkityksiä, tarkastelen aineistoni diskurssille hahmottuvaa ideologista pohjaa. Olen nimennyt aineistossa aktivoituvan diskurssin *muutostarvediskurssiksi* siksi, että reformin ammatillisen koulutuksen kentälle tuoman uudistuksen ja yleisesti muutoksen tärkeyden ja vääjäämättömyyden korostaminen ovat aineiston diskurssille leimallisia piirteitä. Toiminta sijoittuu muutostarvediskurssissa muutoksen kontekstiin hahmottuen sopeutumisen kaltaisena. Toisaalta muutokseen sopeutumisena näyttäytyvä toiminta merkityksellistetään muutostarvediskurssissa hyvänä, jopa ainoana mahdollisena toimintatapana, jolla on positiivinen konnotaatio. Ilmiönä muutos vaikuttaa kytkeytyvän talousdiskurssin tavoin talouden ilmiöihin ja niiden dynamiikkaan. Muuttuva maailma, johon koulutus uudistus sijoittuu, toimii talouden periaatteilla.

Myös Kompan (2001: 17) markkinoivan kielen piirteitä sisältävässä tiedoteaineistossa toistuu lähes samanmuotoisena perusteluna ”*nykyinen jatkuvasti muuttuva tai kiristynyt markkinatilanne*, jossa menestyminen vaatii yhteistyötä ja parannuksia toimintaan”. Jatkuvan muutoksen korostaminen ja lähtökohtainen ajatus toiminnan sopeuttamisesta muutoksen vaatimalla tavalla vaikuttaa olevan talousdiskurssin kentälle sijoituvien diskurssien tyypillinen merkityksellistämisen tapa, jonka voi nähdä heijastelevan markkinatalouden dynamiikkaa ja jatkuvan talouskasvun ideologiaa. Talousteksteissä ilmiöitä tarkastellaan nousuina ja laskuina (Karvonen 1996). Tämä pörssiskurssien

dynamiikkaa seuraileva hahmottamisen tapa näyttäisi laajenneen muillekin aloille talousdiskurssin leviämisen ja luonnollistumisen myötä.

Jo aiemmissa luvuissa esittelemieni Hauhian (2015) ja Simolan (2002) muutokseen liittyvien havaintojen, tulosten ja luokittelujen, kuten *kilpailukyky-* ja *huoli-* *diskurssin* sekä *toiveiden rationalismin* luoman muutospaineen ja sen elementtien lisäksi olennaiseksi avuksi diskurssiin rakentuvan muutoksen dynamiikan tulkinnassa ja jäsentelyssä nousevat Esko Harnin (2015) ja Mikko Jakosen (2015) artikkeleissa esitetyt ajatukset. Harni ja Jakonen tarkastelevat kriittisesti koulutuspolitiikan uusliberalistisen ideologian vaikutuksia, linjauksia ja kehityskulkuja seurauksineen tietokykykapitalismin viitekehyksessä. Harnin ja Jakosen artikkeleissaan esittämät ajatukset resonoivat voimakkaasti opetus- ja kulttuuriministeriön tuottaman diskurssin kanssa.

Jakonen (2015: 283–311) käsittelee artikkelissaan uusliberalistiseen politiikkaan kytkeytyvää prekarisaatiota, jolla tarkoitetaan yhteiskunnan ja työelämän epävarmistumista. Prekarisaation myötä rakenteellisen työttömyyden, nollatuntisopimusten, vuokratyön, määräaikaisten ja osa-aikaisten työsuhteiden, palkattomien ja palkallisten työharjoitteluiden, itsensä työllistämisen, freelancetöiden ja pakkoyrittäjyyden määrä on lisääntynyt. Samoin on lisääntynyt työssäkäyvien köyhyys. Jakosen (mts. 290) mukaan prekaari työläinen liikkuu työn ja työttömyyden välisellä harmaalla alueella ja tällä harmaalla alueella selviäminen vaatii joustavuutta, jatkuvaa itsensä brändäämistä, ”aina kaikkeen valmiin moniosaajan” rooliin asettumista ja ”työnantajien vaatimien joustojen ja venymisten maailmassa” elämistä. Vakituksessa työsuhteessa olevien palkkatyöläisten määrä ja keskipalkkaisten osuus työssäkäyvistä ovat laskeneet. Samalla paineet vastikkeellisen sosiaaliturvan luomiseen kasvavat ja uusliberalistinen työkykyä korostava yhteiskunta jäsentää kansalaisuuden työn kautta ja ympärille. (Jakonen 2015: 283–311.)

Tällaisessa todellisuudessa ja ympäristössä ihmisen elämää leimaavat yhteiskunnan ja työmarkkinoiden muutoksesta sekä toimeentulon epävarmuudesta johtuva taloudelliseen ja sosiaaliseen selviämiseen kohdistuva huoli. Ilmiöön liittyy myös koulutuksen kannattavuuteen kohdistuva epäluottamus, kun tutkinto tai korkeakaan koulutus eivät enää välttämättä takaa vakautta yksilön elämään. Vakituksen työn ja siitä seuraavan vakauden ja jatkuvuuden puuttuminen tekee tulevaisuuden suunnittelusta, tavoitteiden asettamisesta ja unelmien toteuttamisesta haastavaa ja luo pelon ilmapiiriä yhdistyessään sosiaaliturvan heikkenemiseen. (Jakonen 2015: 283–311.)

On selvää, että aineistoni diskurssissa esille nousevalla jatkuvalla ja kiihtyvällä muutoksella sekä siihen vastaamisen vääjäämättömällä tarpeella viitataan Jakosen

Ammatilliselle koulutukselle on toki aina ollut luontaista kytkeytyä työelämään. Kytös on kuitenkin voimistunut entisestään jättäen varjoonsa ammatillisellakin koulutuksella aiemmin olleet holistisemmat sivistykselliset tavoitteet. (Ks. Laukia 2013.) Talousdiskurssin leviämiseen kytkeytyvän kehityksen myötä koulutus asettuu muiden yhteiskunnallisten instituutioiden joukossa taloudelle alisteiseksi. Uusliberalistisen näemyksen mukaan koulutus on nykyisellään liian hidasta, epäkäytännöllistä ja tehotonta, kun sen pitäisi olla ennemminkin yleistaitoja esittelevä pikaopastus työelämään. (Jakonen 2015: 296–297.) Viimeisimmät koulutusuudistukset Suomessa ovatkin liittyneet tutkintojen suoritusaikojen lyhentämiseen ja tutkintojen sisältöjen supistamiseen. Koulutuksen lyhentämisellä halutaan uusliberalistisen politiikan eetoksen mukaisesti pidentää työuria siinä missä eläkeiän nostollakin (mts. 297).

34

raja työntekijän persoonallisuuden ja työsuorituksen välillä on hämärtnyt (mts. 117–118).

Yrittäjyysseetoksessa asetetaan joustavuus ensisijaiseksi tavoitteeksi, mikä sisältää sekä ihanteen että vaatimuksen jatkuvassa valmiustilassa olemisesta ja kyvystä vastata jatkuvasti muuttuviin vaatimuksiin (mts.112–113). Tällaisen ihanteen sisäistäminen johtaa siihen, ettei mistään saisi kieltäytyä, eikä mihinkään saisi sanoa ei, eikä ihminen itsekään enää näe tätä vaihtoehtona (mts. 119). Yrittäjyys ja siihen liitetyt ideaalit ominaisuudet pyritään istuttamaan ihmiseen tottumukseksi (mp.) ja joustavuutta tarjotaan diskurssissa kyseenalaistamattomana lähtökohtana (mts. 115). Tämä toimii kontrolliteknikkana: joustavuuteen ehdollistunut ihminen on itsestäänselvyys (mp.). Kuten Harni (2015: 115) toteaa, ”kontrollimuotoina itsestäänselvydet voidaan ymmärtää osana uusliberalistista, jatkuvaan muutokseen ja siihen sopeutumiseen perustuvaa välttämättömyysretoriikkaa”.

Etenkin luvussa 6.3 tarkastelen aineistossani esiintyvää uusliberalistista, jatkuvaan muutokseen ja siihen sopeutumiseen perustuvaa välttämättömyysretoriikkaa, jota nimitän muutostarvediskurssiksi. Ensin kuitenkin tarkastelen muita muutostarvediskurssin rakentumisessa olennaisia elementtejä, *reformia* ja *rahoitusta*, jotka sijoittuvat kaiken ylle asettuvan *muutoksen* vaikutuspiiriin.

6 Muutostarvediskurssin rakentuminen

Seuraavissa analyysiluvuissa pyrin vastaamaan siihen, millaisilla kielellisillä keinoilla aineistoni muutostarvediskurssia rakennetaan ja millaisia merkityksiä keinot tuottavat. Semanttiset roolit ja ilmausten kollokaatiot toimivat analyysini ensisijaisina välineinä, mutta tarpeen mukaan olen kiinnittänyt huomiota muihinkin kielenpiirteisiin. Semanttiset roolit on merkitty aineistoesimerkkeihin kapiteeleilla sulkuihin ja analyysin kannalta olennaisin aines on merkitty kursivoiden. Aineistoesimerkin loppuun on merkitty, mistä aineiston tekstistä se on peräisin (esim. T1). Analyysin läpinäkyvyyden turvaamiseksi kaikki aineiston tekstit ovat tutkielman liitteenä.

6.1 Reformin semanttiset roolit aineistossa

Seuraavissa alaluvuissa 6.1.1, 6.1.2 ja 6.1.3 analysoin reformin asemoitumista semanttisiin rooleihin tutkielmani aineistossa. Analyysin kohteena ovat erityisesti kielelliset keinot, joilla reformia merkityksellistetään diskurssissa. Alaluvut jakautuvat niiden semanttisten roolien mukaan, joihin *reformi* aineiston diskurssissa tyypillisesti asettuu. Sana *reformi* esiintyy aineistossa 49 kertaa. Samaan asiaan viitataan lisäksi useasti myös sanalla *uudistus*. Kun aineiston laajuus on hieman alle 6800 sanetta eli noin 20 sivua, on esiintymistiheys huomattava.

6.1.1 Reformi aiheena

Aineiston tekstit sisältävät paljon tekstiainesta, joka keskittyy kertomaan reformista kuvailemalla sitä ja sen vaikutuksia. Siksi *reformi* sijoittuu usein kopulalauseeseen semanttiselta rooliltaan AIHEENA, kuten seuraavissa esimerkeissä. Tyypillistä näille lauseille on markkinoinnin kielen tavoin se, että ne liittävät reformiin erityisesti positiivisia ominaisuuksia ja vaikutuksia. Reformi on diskurssissa *merkittävä, odotettu ja toivottu, yksi hallituskauden tärkeimmistä uudistuksista, sekä työnäyte siitä, että suuretkin uudistukset ovat koulutuskentällä mahdollisia*.

21) *Uudistus* (AIHE) on *merkittävä* (MODIFIOINTI) niin opiskelijoille, koulutuksen järjestäjille kuin työ- ja elinkeinoelämälle (KOHDE/HYÖTYJÄ). (T6)

Esimerkissä 21 uudistuksen merkittävyyttä korostetaan luettelemalla useita ryhmiä (*opiskelijat, koulutuksen järjestäjät sekä työ- ja elinkeinoelämä*), joille uudistuksen sanotaan olevan *merkittävä*. Näin nimetyt ryhmät voidaan nähdä uudistuksen ja sen merkittävyyden KOHTEINA, sekä positiivisen sävyn vuoksi myös HYÖTYJINÄ. Myös seuraavissa esimerkeissä 22 ja 23 reformista AIHEENA on vain hyvää sanottavaa:

22) *Reformi* (AIHE) on kentällä *odotettu ja toivottu* (MODIFIOINTI). (T2)

23) *Ammatillisen koulutuksen kokonaisuudistus eli reformi* (AIHE) on *yksi tämän hallituskauden tärkeimmistä uudistuksista* (KATEGORIOINTI).

Uudistuksessa (AIHE) *on kyse* tulevaisuuden ammattiosaamisesta ja osaavan työvoiman saatavuudesta sekä nuorten työllistymisen edellytyksistä. (T2)

Esimerkissä 23 *reformi* kategorioidaan yhdeksi hallituskauden tärkeimmistä uudistuksista eli luetaan kuuluvaksi *hallituskauden tärkeimpien uudistuksien* luokkaan. Lisäksi esimerkin seuraavassa virkkeessä *uudistus* asettuu AIHEEKSI, kun kerrotaan mistä siinä *on kyse*. Myös seuraavassa esimerkissä *reformi* asettuu AIHEEKSI.

24) Tämä reformi (AIHE) *on työnäyte* (KATEGORIOINTI) siitä, että suuretkin uudistukset ovat koulutuskentällä mahdollisia. (T6)

Reformin luokittelu ja nimeäminen metaforisesti *työnäytteeksi* kytkee reformin ammatillisen koulutuksen semanttiseen kenttään; ammatillisessa koulutuksessa arvioidaan opiskelijoiden työharjoittelun yhteydessä tekemiä ammattiosaamisen näyttöjä, jotka voidaan nähdä työnäytteinä. Opetusministerin käyttämän ilmauksen, jota tiedotteessa referoidaan, voi tulkita myös *työvoittoon* rinnastuvaksi ilmaukseksi ja näin sisältävän ajatuksen siitä, että reformin suunnittelu ja läpi vieminen poliittisena päätöksenä sekä sen toteuttamisprosessi on ollut kovan, mutta onnistumiseen johtaneen työn takana. Tehdyn *työnäytteen* eli reformin onnistuneen suunnitteluprosessin tärkeyttä ja onnistumista korostetaan myös huomauttamalla, että reformi näyttää *suurtenkin* *uudistusten olevan mahdollisia koulutuskentällä*. Lauseessa implikoidaan *-kin*-fokuspäätteen ja *mahdollisia*-ilmauksen käytöllä, että suurten uudistusten onnistuminen koulutuskentällä on erityisen haastavaa ja odotuksenvastaista (VISK § 842), mutta reformi on odotuksenvastaisesti onnistunut.

Työnäyte viittaa kuitenkin myös *amisreforminkin*¹⁶ toteuttaneen Sipilän hallituksen toisen kärkihankkeen sisältämään ja paljon kritisoituun uudistusehdotukseen, jossa työnhakijan oli tarkoitus antaa mahdolliselle tulevalle työnantajalleen työnäyte eli tehdä palkatonta työtä ennen varsinaiseen työsuhteeseen pääsemistä.¹⁷ Tutkielmani aineisto on vuodelta 2017, ja työnäyte on ollut hallituksen pöydällä vuonna 2016. Viittausuhde on siis ajallisesti tarkastellen mahdollinen, ja sen voi tulkita heijastelevan hallituksen ideologiaa ja näkemyksiä kytkiessään työnäytteen positiiviseen merkityskehykseen, onnistuneesti läpi vietyyn reformiin.

¹⁶ Opetus- ja kulttuuriministeriön lanseeraama nimitys ammatillisen koulutuksen reformille.

¹⁷ Työnäytteestä hallitusohjelmassa: [Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi 2015–2019. Päivitys 2016. Hallituksen julkaisusarja 2/2016: 28](#) ja Ylen uutinen ([Samuli Harala, 28.7.2016](#)) työnäytteen osakseen saamasta kritiikistä ja osittaisesta peruuntumisesta. Katsottu 27.6.2019.

Myös seuraavassa opetusministeriä referoivassa esimerkissä 25 korostuu reformin muiden positiivisten ominaisuuksien lisäksi onnistuneisuus haastavissa olosuhteissa, joiden mainitseminen korostaa reformin voimallisuutta ja merkittävyyttä.

25) – Reformi (AIHE) on tehty *haastavassa taloudellisessa ympäristössä* (MODIFIOIVA POSITIOINTI), mutta se on saanut laajan tuen koulutuksen ammattilaisilta. Uudistus (AIHE) on *merkittävä* (MODIFIOINTI) niin opiskelijoille, koulutuksen järjestäjille kuin työ- ja elinkeinoelämälle. Olen iloinen, että reformin toimeenpano voi nyt alkaa yhteistyössä, opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen jatkaa. (T6)

Esimerkin ensimmäisessä virkkeessä reformi on AIHE, joka nimetään *taloudellisessa ympäristössä* tehdyksi. Lisäksi POSITIOINTIA *taloudellisessa ympäristössä* modifioidaan eli kuvataan haastavaksi. Reformista AIHEENA kerrotaan myös, että *se on saanut laajan tuen koulutuksen ammattilaisilta*, ja reformin synonyymi *uudistus* nimetään modifioiden *merkittäväksi*, millä viestitään samaa kuin esimerkissä 22 määrittelemällä reformi odotetuksi ja toivotuksi. Tällaisella puheella validoidaan reformia ja sen tarpeellisuutta. Toisaalta aineisto sisältää myös tekstiä, jossa kopulalauseisiin sijoitetaan reformin sisällön neutraalia kuvailua:

26) Sen [ammatillisen koulutuksen reformin] ydinasioita (AIHE) ovat henkilökohtaiset opintopolut, laaja-alainen osaaminen sekä tiivis yhteistyö työelämän kanssa (KATEGORIOINTI). (T6 ja T12)

Esimerkissä 26 reformin ydinasioiksi nimetään *henkilökohtaiset opintopolut, laaja-alainen osaaminen sekä tiivis yhteistyö työelämän kanssa*, jotka kategorioidaan AIHEEN eli reformin ydinasioiksi. Tällainen kuvailu kertoo enemmän uudistuksen asiasisällöstä kuin aiemmissa esimerkeissä esiin nouseva arvottava, validoiva ja markkinoiva diskurssi, jossa korostetaan reformin suunnittelijatahon näkemystä reformin ominaisuuksista.

6.1.2 Reformi tekijänä

Tässä luvussa tarkastelen reformia TEKIJÄN semanttisessa roolissa. Koska analyysi keskittyy siihen, mitä reformi tekee, on seuraavista aineistoesimerkeistä kursivoitu predikaatit ja niihin olennaisesti liittyvät elementit. Seuraavissa esimerkeissä reformi asemoituu

aktiiviseksi toimijaksi, joka *uudistaa* ja *tuo käyttöön*, *tarjoaa ratkaisuja* ja *työkaluja*, *lisää koulutuksen järjestäjien vapautta ja vastuuta* sekä *omaa tavoitteita*.

27) Reformi (TEKIÄ) *tuo* uutena joustavana väylänä *käyttöön* koulutussopimuksen (VÄLINE), joka on ei-työsuhteinen työpaikkaoppimisen muoto. (T2)

Esimerkissä 27 yllä *reformi* on semanttiselta rooliltaan TEKIJÄ. TEKIJÄN roolin aktiivisuutta ja semanttisen kontrollin astetta voi ajatella korostavan se, että reformi TEKIJÄN roolissa *tuo* pelkän toimimisen sijaan *käyttöön* myös roolina TEKIJÄLLE alisteisen VÄLINEEN, jota TEKIJÄ käyttää toiminnassaan (Sammallahti 2002: 543). *Koulutussopimuksessa* on KOHTEENKIN piirteitä, mutta predikaatti *tuo käyttöön* luo kuvan VÄLINEESTÄ, jota käytetään johonkin. Myös seuraavassa esimerkissä reformi näyttäytyy työkalujen tarjoajana.

28) Tämä vuosi (AIHE) on ammatillisen koulutuksen kentälle (KOKIJA) taloudellisesti haastava (MODIFIOINTI), mutta *reformin myötä saamme uusia työkaluja* (VÄLINE) *järjestää koulutusta* (KOHDE) *laadukkaammin ja tehokkaammin* (MODIFIOINTI). (T2)

Ammatillisen koulutuksen kentän asemoituminen KOKIJAKSI ilmentää aineiston diskursseille tyypillistä ei-inhimillisten subjektien näyttämistä lähes inhimillisinä. Kun *reformin myötä saatuja uusia työkaluja* käyttämällä ilmoitetaan *koulutuksen järjestämisen* olevan sekä *laadukkaampaa* että *tehokkaampaa* kuin ennen, näyttäytyy *reformi* jälleen parannusten tarjoajana ja *uudet työkalut järjestämisen* VÄLINEINÄ. Myös seuraavassa esimerkissä reformi *tuo ratkaisuja*:

29) Kansallinen haasteemme on nuorten syrjäytyminen (AIHE). Ammatillisen koulutuksen reformi (TEKIÄ) *tuo siihen uusia ratkaisuja* (KOHDE /VÄLINE). (T2)

Esimerkissä 29 nimetään nuorten syrjäytyminen kansalliseksi haasteeksi ja asetetaan se näin lauseen AIHEEKSI, josta kerrotaan jotakin. Seuraavassa lauseessa reformi TEKIJÄNÄ *tuo* tähän haasteeseen, ongelmaan, *uusia ratkaisuja*. *Uudet ratkaisut* on toisaalta KOHDE, joka *tuodaan*, mutta esimerkin 27 predikaatin *tuo käyttöön* tavoin reformin tuomat ratkaisut saavat VÄLINEEN merkityksen, kun ne nimetään *ratkaisuiksi*.

30) Ammatillisen koulutuksen reformi (TEKIÄ) *lisää koulutuksen järjestäjien vapautta ja vastuuta* (KOHDE). (--) *Reformin tavoitteena on*, että

tulevaisuudessa nykyistä suurempi osuus koulutuksen rahoituksesta kohdentuu opiskelijoiden tarvitsemaan opetukseen ja ohjaukseen, ei seiniin tai päällekkäiseen tekemiseen. (T2)

Esimerkissä 30 *reformi* asettuu TEKIJÄKSI. *Koulutuksen järjestäjien vapaus ja vastuu*, joita *reformi lisää*, asettuu KOHTEEKSI. Se, että seuraavassa virkkeessä sanotaan reformilla olevan tavoitteita, luo osaltaan kuvaa inhimillisestä toimijasta. Myös seuraavassa esimerkissä reformin tekijyys näyttäytyy vahvana.

31) Ammatillisen koulutuksen reformi (TEKIÄ) *uudistaa koulutuksen* (KOHDE) vastaamaan opiskelijoiden ja työelämän tarpeita (TULOS) (T4)

Yllä olevassa esimerkissä 31 *genetiivi koulutuksen* objektin sijana implikoi, ettei reformia edeltänyt ammatillinen koulutus ole vastannut opiskelijoiden ja työelämän tarpeita, sillä totaaliobjektilla ilmaistaan kokonaisuutta (VISK § 931). Näin ollen totaaliobjekti myös korostaa reformin toimijuuden vahvaa aikaansaavaa vaikutusta, kuten sekin että TEKIJÄ saa KOHTEESSA aikaan TULOKSEN. Seuraavissa esimerkeissä *reformi* näyttäytyy edellisten tavoin TEKIJÄNÄ, mutta tekijyys alkaa saada erilaista sävyä.

32) Reformi (TEKIÄ) *vähentää koulutuksen keskeyttämistä ja nuorten syrjäytymistä* (KOHDE). Se (TEKIÄ) *mahdollistaa yksilöllisemmät oppimisen polut* (KOHDE) ja *varmistaa osaamisen kehittämisen mahdollisuudet* (KOHDE) läpi työuran. Uudistus (TEKIÄ) *tiivittää koulutuksen ja työelämän yhteistyötä* (KOHDE) ja *lisää työpaikoilla tapahtuvaa oppimista* (KOHDE). (T2)

Esimerkissä 32 väitetään *reformin* TEKIJÄNÄ suoraan vähentävän *koulutuksen keskeyttämistä ja nuorten syrjäytymistä*. Koulutuksen keskeyttämisen ja syrjäytymisen vähentyminen esitetään reformin suorana ja varmana seurauksena, koska predikaattiin *vähentää* ei ole yhdistetty epävarmuutta ilmaisevia episteemisen modaalisuuden ilmauksia (VISK § 1556) tai viittausta siihen, että seuraus olisi vain mahdollinen tai toivottu. Vähentyminen esitetään diskurssissa episteemisesti varmana, vaikka reformi ei ole tullut voimaan tai toteutunut.

Vähentämisväitettä seuraavat virkkeet listaavat KOHTEIKSI asemoituvia asioita, joita *reformi* TEKIJÄNÄ saa aikaan: se ”mahdollistaa yksilöllisemmät oppimisen polut, varmistaa osaamisen kehittämisen mahdollisuudet, tiivistää koulutuksen ja työelämän yhteistyötä ja lisää työpaikoilla tapahtuvaa oppimista”. Esimerkissä ei kuitenkaan

eksplikoida sitä, miten *yksilöllisemmät oppimisen polut, osaamisen kehittämisen mahdollisuudet, koulutuksen ja työelämän tiiviimpi yhteistyö ja työpaikoilla tapahtuva oppiminen* vähentäisivät koulutuksen keskeyttämistä ja nuorten syrjäytymistä. Väitteen ja listattujen asioiden suhde jää epämääräiseksi. Seuraavassa esimerkissä *reformin* syrjäytymistä ehkäisevää vaikutusta hieman selitetään syy-seuraussuhteella:

33) Ammatillisen koulutuksen reformi (TEKIJÄ) *ehkäisee syrjäytymistä* (KOHDE), *kun* yksilöllistäminen (TEKIJÄ) tekee opinnoista (KOHDE) sujuvampia ja kouluttajilla on selkeä kannustin pitää huolta opiskelijoista. (T6)

Toisin kuin esimerkissä 32, esimerkissä 33 nimetään myös *opintojen yksilöllistäminen*, reformin olennainen asiasisältö, TEKIJÄKSI pelkän reformin sijaan. Konjunktio *kun* luo esimerkin lauseiden välille syntaktisen ja semanttisen suhteen, joka kytkee lauseet toisiinsa (VISK § 812). *Kun*-konjunktio ei *koska*-konjunktion tavoin ilmaise selkeästi kausaalista syy-seuraussuhdetta, mutta sitä käytetään usein tässä tarkoituksessa (VISK § 1130, § 1129). Esimerkissä 33 siis yhdistetään opintojen yksilöllistämisen kautta syrjäytymisen ehkäiseminen *sujuvampiin opintoihin ja kouluttajien kannustimeen pitää opiskelijoista huolta* – sujuvamat opinnot ja opiskelijoista huolta pitävät kouluttajat nähdään syrjäytymistä ehkäisevinä ilmiöinä. Tällaisena väite on mahdollista ymmärtää hieman paremmin kuin esimerkin 32 väite, jonka mukaan se, että *koulutusta uudistetaan, ehkäisee syrjäytymistä*.

Yllä analysoitujen esimerkkien tavoin seuraavatkin esimerkit esittävät reformin TEKIJÄNÄ, jonka tekojen positiiviset seuraukset näyttäytyvät varmoina.

34) Ammatillisen koulutuksen reformi (TEKIJÄ) *vahvistaa suomalaista ammattiosaamista* (KOHDE /HYÖTYJÄ). (T6)

35) Ammatillisen koulutuksen reformi (TEKIJÄ) *vie ammattiosaamisen* (KOHDE/SIIRTYJÄ) *uudelle vuosikymmenelle* (MÄÄRÄNPÄÄ) ja *näyttää suuntaa koko koulutusjärjestelmän uudistamiselle* (KOHDE), opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen sanoo. (T6)

36) Reformi (TEKIJÄ) *vähentää koulutuksen keskeyttämistä ja nuorten syrjäytymistä* (KOHDE). Yksilölliset opintopolut ja tiiviimpi yhteistyö työelämän kanssa (TEKIJÄ) lisäävät koulutuksen vaikuttavuutta (KOHDE) ja vahvistavat opiskelijoiden työllistymistä (KOHDE/HYÖTYJÄ). (T4)

37) Reformi (AIHE) on tehty vaikeassa taloudellisessa ympäristössä (POSITIOINTI), mutta se (AIHE) on odotettu, tarpeellinen (MODIFIOINTI) ja vahvistaa

suomalaista ammattiosaamista (KOHDE), opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen toteaa. (T4)

Viimeisen esimerkin 37 viimeisessä virkkeessä epäsymmetrinen rinnastus ”se on odotettu, tarpeellinen ja vahvistaa suomalaista ammattiosaamista” aiheuttaa *reformin* semanttisen roolin monitulkintaisuutta: ensin se on jotain, mitä on *tehty* ja *odotettu* ja johon liitetään tarpeellisuus, mutta *ja*-konjunktion jälkeinen predikaatti *vahvistaa* viittaa sen olevan TEKIJÄ, vahvistaja.

Huomionarvoista tämän luvun esimerkeissä on se, millaisena TEKIJÄNÄ *reformi* näyttäytyy ja millaisia vaikutuksia ja seurauksia sen nähdään mahdolliseksi tuottaa. Aineiston diskurssissa *reformi* vahvistaa suomalaista ammattiosaamista ja vie sen uudelle vuosikymmenelle, lisää oppimista, vähentää koulutuksen keskeyttämistä ja nuorten syrjäytymistä, antaa koulun henkilökunnalle ”kannustimen” pitää huolta opiskelijoista, näyttää suuntaa koko koulutusjärjestelmän uudistamiselle sekä lisää työpaikoilla tapahtuvaa oppimista – ja kaikki tämä väitemuotoisilla ja varmuutta huokuvilla lauseilla todettuna, luvattuna. *Reformin* tekijyys näyttäytyy lähes sankarillisena; semanttinen rooli voisi TEKIJÄN sijaan olla IHMEIDENTEKIJÄ. Samoin asettuvat esimerkiksi Hauhian (2015) uutisaineistossa lukukausimaksut korkeakoulutuksen kilpailukykyongelman yksiselitteiseksi ratkaisuksi ja Laitisen (1988) kotiäitikeskustelussa tietynlainen äiti nousee SANKARIN rooliin. Semanttisiin rooleihin ja niihin toistuvasti sijoittuviin diskurssille keskeisiin ilmauksiin ja näiden nimeämiin ilmiöihin voi siis tarttua tietynlainen diskurssin arvotuksia kuvastava konnotaatio.

6.1.3 Reformi kohteena ja hyötyjänä

Vaikka edellisessä luvussa käsitelty tapa asettaa reformi aktiiviseksi TEKIJÄKSI, jonka toiminnalla on varmoja ja valtavia positiivisia seurauksia, on aineistolleni leimallinen, on reformilla aineistossa muitakin semanttisia rooleja. Aineisto sisältää paljon virkkeitä, joissa on passiivimuotoinen predikaatti. (Ks. luku 3.3.) Passiivimuotoinen predikaatti viittaa ihmistarkoitteeseen toimijaan, sillä Suomessa passiivi lukeutuu persoonamuotoihin ja implikoi tekijäksi ihmisen (VISK s.v. *passiivi*). Tällöin *reformi* asettuu KOHTEEKSI, kuten seuraavissa esimerkeissä.

38) Ammatillisen koulutuksen reformi (KOHDE) *hyväksyttiin* – suurin koulutusuudistus vuosikymmeniin (MODIFIOINTI) (T6:n otsikko)

Esimerkissä 38 implikoidaan passiivimuotoisella predikaatilla *hyväksyttiin* sitä, että reformikin tarvitsee taustalleen inhimillisen toimijan hyväksymään sen toteutumisen. Koulutusuudistuksen suuruuden mainitseminen on aineiston diskurssille tyypillistä ja toistuvaa. Uudistuksen mullistavuuden ja suuruuden korostamisen sekä itseisarvoksi ja meriitiksi asettamisen voi nähdä viittaavan talous- ja kilpailukykydiskurssin (Hauhia 2015) eetoksen mukaiseen arvomaailmaan. Sammallahden (2002: 541) jaottelun mukaan lausekkeella *suurin koulutusuudistus vuosikymmeniin* on MODIFIOINNIN semanttinen funktio, sillä se ilmaisee pääsanansa *reformin* ”laatua, tilaa tai tapaa”, tässä tapauksessa etenkin laatua. Myös esimerkissä 39 passiivimuotoiset predikaatit asettavat reformin ja uudistukseen liittyvät osa-alueet ihmisten toiminnan kohteiksi.

39) *Koko* ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö, rahoitus ja tutkintorakenne (KOHDE/MUUTTUJA) *uudistetaan*. Ammatillisesta koulutuksesta (MUUTTUJA) *luodaan aivan uusi*, osaamisperusteinen ja yksilöllisiin opintopolkuihin perustuva *kokonaisuus*. Uudistus (KOHDE) *on valmisteltu* yhdessä ammatillisen koulutuksen kentän kanssa (SEURA) poikkeuksellisen osallistavalla tavalla (MODIFIOINTI). Valmistelussa on ollut mukana yli 1500 ihmistä. Reformi (AIHE) on kentällä odotettu ja toivottu. (T2)

Kahdessa ensimmäisessä virkkeessä toiminnan kohteena olevien asioiden (*koulutuksen lainsäädäntö, rahoitus ja tutkintorakenne* sekä *ammatillisesta koulutuksesta*) semanttinen rooli on MUUTTUJA, sillä niiden ilmoitetaan muuttuvan kokonaan uudeksi eli joksikin muuksi kuin ne ennen reformia olivat. Huomionarvoista tässä esimerkissä on myös aineistolle harvinainen eksplisiittinen maininta ihmisistä (*Valmistelussa on ollut mukana yli 1500 ihmistä*). Tässäkin yhteydessä korostetaan sitä, miten *odotettu ja toivottu* reformi on, sekä sitä että reformi on toteutettu *poikkeuksellisen osallistavalla tavalla*, minkä voi tulkita reformia markkinoivaksi diskurssiksi.

Etenkin kolmessa tiedotteessa (T8, T9 ja T12) korostuu reformin toimeenpanon tukeminen. Tällöin *reformi*, tai ennen kaikkea sen *toimeenpano*, asemoituu semanttiselta rooliltaan KOHTEEKSI ja HYÖTYJÄKSI. *Reformin toimeenpano* on aineiston diskurssissa erotettu *reformista* omaksi osakokonaisuudekseen, jota, toisin kuin *reformia* TEKIJÄNÄ, on tarpeen *tukea*. Toisaalta edellisessä alaluvussa 6.1.2 käsiteltyyn sankarilliseen *reformi*-toimijaan olisikin vaikeaa yhdistää ajatus siitä, että se voisi tarvita tukea. *Reformin toimeenpanon* ja *tukemisen* toistuva yhdistäminen on yksi esimerkki aineiston diskurssille ominaisesta

kollokaatiosta eli tavasta kiinnittää jotkin tietyt yksittäiset ilmaukset toisiinsa. (Tästä tarkemmin luvussa 4.)

Reformin toimeenpanosta ja sen tukioperaatioista kertovat tiedotteet vaikuttavat myös sisältävän enemmän ihmistarkoitteisten toimijoiden läsnäoloa kuin tiedotteet, joissa reformi näyttäytyy korostetun itsenäisenä ja lähes oman tahdon omaavana TEKIJÄNÄ. Opetus- ja kulttuuriministeriön, eduskunnan ja hallituksen kaltaiset tahot, jotka seuraavissa esimerkeissä asettuvat TEKIJÄN semanttiseen rooliin, eivät nekään vielä täysin edusta inhimillistä toimijaa, mutta ovat kollektiivisina referentteinä kuitenkin ihmisiä sisältäviä ja näin tuovat tiedoteaineistolle tyypillisten abstraktien ei-inhimillisten toimijoiden sekaan ihmissubjektien läsnäoloa. Tämä on tyypillistä positiivisissa asiayhteyksissä (Kankaanpää 2006; Salminen 2012), jollaisena reformi ja sen toimeenpano näyttäytyvät opetus- ja kulttuuriministeriön reformin etenemisestä kertovissa tiedotteissa. Diskurssissa ilmenevä positiivisuus näkyy myös siinä, kuinka seuraavissa esimerkeissä *reformin toimeenpano* tai *toteutuminen* ei asetu semanttiselta rooliltaan neutraalisti KOHTEEKSI, vaan HYÖTYJÄKSI.

40) Opetus- ja kulttuuriministeriö (TEKIJÄ) käynnistää ohjelman (KOHDE/VÄLINE) *tukemaan reformin toimeenpanoa* (KOHDE/HYÖTYJÄ). (T2)

41) Eduskunta (TEKIJÄ) edellyttää, että opetus- ja kulttuuriministeriö (edellyttämisen KOHDE / tuen ja seuraamisen TEKIJÄ) *tukee ja seuraa reformin toteutumista* (KOHDE /HYÖTYJÄ). (T6)

42) OKM (TEKIJÄ) *seuraa ja tukee reformin tavoitteiden toteutumista* (KOHDE) (T7)

43) - Ammatillisen koulutuksen reformi (AIHE) on suurin koulutus uudistus kahteen vuosikymmeneen. *Haluamme tukea reformin onnistunutta toimeenpanoa* (KOHDE /HYÖTYJÄ) ja *auttaa* koulutuksenjärjestäjiä ja opettajia (KOHDE /HYÖTYJÄ) muutoksessa (POSITIOINTI) laajalla tukiohjelmalla (VÄLINE), jonka rahoitus kokonaisuudessaan (AIHE) on noin 60 miljoonaa euroa vuosien 2017–2020 aikana. (T12)

Esimerkeissä yllä näkyy aineistolle tyypillinen tapa esittää asiat myönteisen mielikuvan kautta, esimerkiksi kun uudistuksen rahoittaminen nimetään esimerkissä 43 *haluksi tukea* ja *auttaa* reformin *onnistunutta toimeenpanoa* ikään kuin reformi voitaisiin toteuttaa ilman rahoitustakin, ja tuki ja apu vain vahvistaisivat toimeenpanon *onnistuneisuutta*.

44) Hallitus (TEKIÄ) päätti kevään kehysriihessä (PAIKKA) *tukea reformin toimeenpanoa* (KOHDE/HYÖTYJÄ) yhteensä 30 miljoonalla eurolla (VÄLINE) vuosina 2018 ja 2019. (T12)

Esimerkissä 44 näkyy myös aineistolle tyypillinen rahan hahmottaminen VÄLINEENÄ (ks. luku 6.2.2), kun toimeenpanoa tuetaan *yhteensä 30 miljoonalla eurolla* kuin euromäärä olisi tuen yksikkö. Kuinka paljon *tukea* saa 30 miljoonalla eurolla tai kuinka paljon *onnistunutta toimeenpanoa* 60 miljoonan euron tukiohjelmalla (esimerkki 43)?

Esimerkeissä 40–44 yllä TEKIJÖINÄ näyttäytyvät opetus- ja kulttuuriministeriö, eduskunta ja hallitus, jotka *tukevat ja seuraavat* reformin *toimeenpanoa* tai *toteuttamista*. Aineistolle tyypillinen toisteisuus tulee selkeästi ilmi esimerkeistä; *seuraaminen ja tukeminen* yhdistyvät *reformin toimeenpanon* kollokaateiksi useassa eri esiintymässä. Seuraavassa esimerkissä toisteisuutta rikkoo *toimeenpanon* korvaava *jalkauttaminen*, jota kuitenkin edelleen *on tarkoituksena tukea*.

45) Tarkoituksena on *tukea ammatillisen koulutuksen reformin jalkauttamista* (KOHDE/HYÖTYJÄ) oppilaitoksissa sekä työpaikoilla (PAIKKA). (T9)

Reformi näyttäytyy aineistossani aktiivisen TEKIJÄN lisäksi *tuen ja seuraamisen* KOHTEENA, jonka *toimeenpanoon* suunnataan tiettyjä euromääriä. Lisäksi aineiston diskursseille on tyypillistä korostaa reformin onnistuneisuutta ja sitä, että reformi on odotettu, toivottu, merkittävä ja tärkeä. Reformin sisältöä ja vaikutuksia kuvailevaa tekstiä on aineistossa paljon. Reformista kertovat tiedotteet näyttäytyvät reformia markkinoivana puheena, jolla uudistuksen statusta ja asemaa pyritään kohottamaan myönteistä mielikuvaa luomalla.

6.2 Rahoituksen semanttiset roolit aineistossa

Seuraavissa alaluvuissa 6.2.1, 6.2.2 ja 6.2.3 tarkastelen *rahoituksen* asemoitumista semanttisiin rooleihin tutkielmani aineistossa. Alaluvut jakautuvat niiden semanttisten roolien mukaan, jotka tyypillisesti aineiston diskurssissa lankeavat *rahoitukselle*. Rahoitus on aineiston teksteissä keskeinen aihe, josta löytyy hakusanalla *rahoitu** 43 esiintymää.

Ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvien tiedotteiden diskurssissa rahoitukseen yhdistetään lähtökohtaisesti myönteisiä vaikutuksia ja seurauksia. Siihen liitetään ikään kuin sisäänrakennettuna ominaisuutena *kannustavuus*. *Rahoitus* asemoituu

tiedotteissa usein muun muassa uudistamisen ja arvioinnin KOHTEEKSI sekä toiminnan VÄLINEEKSI. Tyypillistä on myös sen hahmottuminen SIIRTYJÄKSI, jota suunnataan eri kohteisiin ja tarkoituksiin. Lisäksi se esiintyy TEKIJÄNÄ.

6.2.1 Rahoitus kohteena

KOHTEENA ollessaan rahoitus on usein osa joukkoa, kohde kohteiden joukossa, kuten kolmessa ensimmäisessä esimerkissä alla. Näissä tapauksissa lauseessa on tyypillisesti passiivimuotoinen predikaatti, joka taka-alasta tekijän ja tuo tekemisen ja kohteen etualalle.

46) Koko ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö, *rahoitus*- ja ohjausjärjestelmä (KOHDE) uudistetaan. (T1)

47) Koko ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö, *rahoitus* ja tutkintorakenne (KOHDE) uudistetaan. (T2)

Esimerkissä 48 predikaatti on indikatiivin yksikön kolmannessa persoonassa, mutta TEKIJÄ on ei-inhimillinen nominaalistus *uudistaminen*.

48) Uudistaminen (TEKIJÄ) koskee kaikkia koulutuksen ulottuvuuksia: rakenteita ja *rahoitusta*, toimintatapoja ja sisältöjä (KOHDE). (T13)

Esimerkit 46–48 yllä tuovat hyvin esiin myös aineistolle tyypillisen toisteisuuden. Tiedotteissa on täysin identtisiäkin virkkeitä, mutta vielä useammin samat elementit toistuvat pienillä variaatioilla höystettyinä. Tämä korostaa vaikutelmaa, jonka tuottaa aineiston taipumus rakentua substantiivien ja abstraktien käsitteiden varaan. Ylipäätään aineiston kielen ja diskurssin piirteet korostuvat toisteisuuden takia.

Seuraavissa esimerkeissä rahoitusta edustavat *rahoitusjärjestelmä* ja erilaiset rahoituksen alalajit, kuten *perus-* ja *suoritusrahoitus*.

49) Opetus- ja kulttuuriministeriön (TEKIJÄ) tulee *seurata* ammatillisen koulutuksen uuden *rahoitusjärjestelmän* vaikutuksia *koulutuksen järjestämiseen* (KOHDE) ja toimittaa sivistysvaliokunnalle selvitys asiasta vuosittain syysistuntokauden alussa. Tässä yhteydessä *arvioidaan* myös *perusrahoitusosuuden riittävyttä* (KOHDE). (T7)

50) Rahoitus (KOHDE/MUUTTUJA) jaettaisiin *laskennalliseen perus-, suoritus- ja vaikuttavuusrahoitukseen sekä strategiarahoitukseen* (TULOS). (T4)

Tarkemmin katsottuna esimerkissä 49 *seuraamisen* kohteena on *rahoitusjärjestelmän vaikutukset* ja *arvioinnin* kohteena *rahoituksen riittävyys*, ei vain *rahoitus* itsessään. Esimerkissä 50 jakamisen KOHTEENA oleva *rahoitus* voidaan nimetä myös MUUTTUJAKSI, josta eri osiin jakamisen seurauksena tulee TULOS.

KOHTEEKSI asemoituessaan *rahoitus* näyttäytyy uudistusten, päätösten, toimenpiteiden, seuraamisen ja arvioinnin kohteena sekä selvitysten aiheena. Sitä jaetaan erilaisiin osiin, jotka jaetaan eri kohteille (ks. seuraava luku 6.2.2), ja sen *vaikutuksia koulutuksen järjestämiseen* seurataan. Semanttisista rooleista KOHDE näyttäytyy kaikkein passiivisimpana osallistujana, jolla ei ole kontrollia tapahtumiin tai toimintaan (Laitinen 1988: 161–162). Se ei kuitenkaan ole aineistossani ainoa semanttinen rooli, johon rahoitus sijoitetaan.

6.2.2 Rahoitus välineenä ja siirtyjänä

Usein rahoitus näyttäytyy aineistossani semanttiselta rooliltaan VÄLINEENÄ. VÄLINEEKSI asemoituvaan *rahoitukseen* yhdistyy usein, muttei välttämättä, olo- ja ulkopaikallissija adessiivi (-*lla*), jolla voidaan ilmaista paikan, tilan, ajan ja omistajan lisäksi myös välinettä, keinoa, tapaa ja määrää (VISK § 1252). Myös partitiivi toimii VÄLINEEKSI asemoituvan *rahoituksen* sijapäätteenä. Mainitsen tämän huomiona siitä huolimatta, etteivät sijamuodot tai muukaan muotoon liittyvä seikka varsinaisesti ole kriteeri semanttisen roolin määrittelylle. Usein asemoituessaan VÄLINEEKSI rahoitus näyttäytyy myös SIIRTYJÄNÄ, jota ohjataan, kohdennetaan ja suunnataan kohteelta toiselle. Tällöin kohde, johon rahoitus siirtyy tai suuntautuu, on tulosijaa ilmaisevassa sisäpaikallissija illatiivissa (-*Vn*, -*hVn*, -*seen*, -*in*, -*hin*, -*siin*). Analyysin huomio kiinnittyy erityisesti siihen, millaisiin tarkoituksiin rahoitusta käytetään VÄLINEENÄ. Siksi kohteet, joihin rahoitus VÄLINEENÄ suuntautuu, on aineistoesimerkeissä kursivoitu.

51) Hallitus (TEKIÄ) lisäsi rahoitusta (VÄLINE/KOHDE) muun muassa *peruskoulun tasa-arvon vahvistamiseen, tutkimukseen sekä varhaiskasvatuksen kehittämiseen* (HYÖTYJÄ). (T8)

Tässä esimerkissä rahoitus näyttäytyy hallituksen toimien KOHTEENA sekä VÄLINEENÄ, jolla vahvistetaan ja kehitetään nimettyjä osa-alueita, jotka hyötyvät rahoituksesta. HYÖTYJÄT ovat illatiivissa, minkä voisi nähdä syyksi nimetä *rahoitus* myös SIIRTYJÄKSI ja HYÖTYJÄT MÄÄRÄNPÄÄKSI, mutta semanttiset roolit eivät määräydy muodon, vaan

lauseen elementtien semanttisten suhteiden mukaan (Sammallahti 2002: 536). Vaikka illatiivi on konkreettiselta merkitykseltään tulosija (VISK s.v. *illatiivi*), sen abstraktimpiin käyttötarkoituksiin lukeutuvat esimerkiksi tunteen tai asennoitumisen kohdetta, aihetta, syytä ja suuntautumista ilmaisevana verbin rektiosijana toimiminen (VISK § 1256). Aineistoni diskurssissa *rahoituksen* liittäminen illatiivimuotoiseen KOHTEESEEN luo kuvaa siitä, että kohteeseen suunnattu rahoitus saa KOHTEESSA aikaan jotakin positiivista. Yleisen maailmantiedon perusteella toimintaan suunnattu rahoitus näyttäytyy resurssina, jolla voidaan toteuttaa haluttua tavoitetta edesauttavaa toimintaa. Näin ollen rahoituksen KOHDE näyttäytyy HYÖTYJÄNÄ, mitä korostaa esimerkissä 51 yllä myös toiminnan nimeäminen *vahvistamiseksi ja kehittämiseksi*. Samoin seuraavassa esimerkissä toiminta nimitään kehittämiseksi.

52) Koulutussopimuksen ja oppisopimuksen *toimintamallien kehittämiseen* (KOHDE/ HYÖTYJÄ) on puolestaan myönnetty 4,65 miljoonan euron rahoitus (VÄLINE). (T12)

Esimerkissä 52 *rahoitus* näyttäytyy *toimintamallien kehittämisen* VÄLINEENÄ. *Toimintamallien kehittäminen* näyttäytyy KOHTEEN lisäksi myös HYÖTYJÄNÄ, koska *kehittämisellä* on positiivinen konnotaatio. *Rahoitukseen* ei yhdisty adessiivin päätettä, vaan se on nominatiivissa ja sen edessä on määritteenä rahoituksen tarkka summa. Predikaatti *on myönnetty* ei tarjoa semanttiseksi rooliksi SIIRTYJÄÄ, sillä siihen ei yhdisty liikkeen suuntaa ilmaisevaa merkitystä.

53) Reformin tavoitteena on, että tulevaisuudessa (POSITIOINTI) nykyistä suurempi osuus koulutuksen rahoituksesta (SIIRTYJÄ/VÄLINE) kohdentuu *opiskelijoiden tarvitsemaan opetukseen ja ohjaukseen* (HYÖTYJÄ), ei seiniin tai päällekkäiseen tekemiseen (MALEFAKTIIVI). (T2)

Esimerkissä 53 rahoitus puolestaan näyttäytyy SIIRTYJÄNÄ kohteeseen suuntautumista ilmaisevan *kohdentuu*-predikaatin takia. *Ei seiniin tai päällekkäiseen tekemiseen* asettuu MALEFAKTIIVIKSI eli menettäväksi osapuoleksi, jonka ennen saama rahoitus suunnataan *opiskelijoiden tarvitsemaan opetukseen ja ohjaukseen*. POSITIOINTI *tulevaisuudessa* implikoi rahoituksen ennen ja vielä nykyäänkin kohdentuvan seiniin ja ”päällekkäiseen tekemiseen”, mikä tukee osaltaan tulkintaa ja semanttisen roolin nimeämistä MALEFAKTIIVIKSI. Lausekkeen *opiskelijoiden tarvitsemaan opetukseen ja ohjaukseen* nimeän HYÖTYJÄKSI pelkän KOHTEEN tai MÄÄRÄNPÄÄN sijaan siksi, että ilmaus ”opiskelijoiden

tarvitsema” implikoi tarvetta opetukseen ja ohjaukseen – ja näin ollen hyötymistä muutoksesta, jonka myötä opetus ja ohjaus saavat rahoitusta. Vielä tässäkin kohdin virkettä POSITIOINTI *tulevaisuudessa* luo tulkintakehyksen, jossa opiskelijat näyttävät jääneen ilman riittävää opetusta ja ohjausta. Rahoitus näyttäytyy siis reformin tavoitteena olevien parannusten saavuttamisen VÄLINEENÄ. Myös seuraavissa sisällöltään edellisten kaltaisissa esimerkeissä rahoitus näyttäytyy VÄLINEEN piirteitä omaavana SIIRTYJÄNÄ, jota suunnataan ja osoitetaan.

54) Riihessä sovittua lisärahoitusta (VÄLINE/SIIRTYJÄ) suunnataan *peruskoulun tasa-arvon vahvistamiseen, viisivuotiaiden maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeiluun, varhaiskasvatusmaksujen alentamiseen, nuoriso-työttömyyden torjuntaan, perustutkimukseen sekä ammattikorkeakoulujen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan* (HYÖTYJÄ/KOHDE/MÄÄRÄNPÄÄ). (T8)

Esimerkissä 54 *rahoitusta*, tässä tapauksessa *lisärahoitusta*, suunnataan moniin massiivisen luettelon virkkeeseen muodostaviin eri tarkoituksiin, joissa on piirteitä HYÖTYJÄSTÄ, KOHTEESTA ja MÄÄRÄNPÄÄSTÄ. SIIRTYJÄVÄLINEEN käyttötarkoitukset ja vaikutukset näyttäytyvät sängen monipuolisina. Esimerkissä 55 *rahoituksen* hallitseva piirre on SIIRTYJÄN ominaisuus, johon yhdistyy lähtöpaikkaa ilmaiseva LÄHDE ja siirtymisen päätepistettä ilmaiseva MÄÄRÄNPÄÄ.

55) Työ- ja elinkeinoministeriön *hallinnonalalta* (LÄHDE) voidaan osoittaa myös *rahoitusta* (SIIRTYJÄ) *hankkeeseen* (MÄÄRÄNPÄÄ), *sillä* se tukee sosi-aali- ja terveysalaa hyödyttävän uuden yritystoiminnan ja työpaikkojen luomista Suomeen. (T8)

Esimerkissä 55 huomionarvoista on se, että aineiston diskurssille poikkeuksellisesti siinä argumentoidaan toimintaa syytä ilmaisevalla *sillä*-adverbilla. Seuraavissa esimerkeissä VÄLINEESEEN yhdistyy muotopiirteenä adessiivin pääte.

56) Uudella rahoitusmallilla (VÄLINE) *kannustetaan vähentämään koulutuksen keskeyttämistä ja parantamaan koulutuksen vaikuttavuutta* (KOHDE). (T4)

Esimerkissä 56 *uuden rahoitusmallin* ilmoitetaan olevan *kannustuksen* VÄLINE. Tämä ilmentää reformin diskurssille tyypillistä tapaa yhdistää *rahoitus kannustavuuteen* ja *kannustavuus* edelleen *koulutuksen keskeyttämisen vähentämisen* kaltaisiin asioihin

suuntautuvana prosessina tai vaikutuksena. Sama ajatus toistuu myös esimerkissä 57. (Tarkemmin ks. luku 6.2.3.)

57) Ammatillisessa koulutuksessa (POSITIOINTI) tuetaan esimerkiksi *uusien koulutus- ja työelämäpolkujen rakentamista* (KOHDE) sekä *ehkäistään koulutuksen keskeyttämistä* (KOHDE) 15 miljoonan euron lisärahoituksella (VÄLINE). (T8)

Aineiston diskurssissa *rahoituksella* VÄLINEENÄ katsotaan siis olevan mahdollista *kehittää toimintamalleja, vahvistaa tasa-arvoa, rakentaa koulutus- ja työelämäpolkuja, parantaa koulutuksen vaikuttavuutta* ja jopa *vähentää tai ehkäistä koulutuksen keskeyttämistä*. Aineiston diskurssille tyypillinen abstraktilla ja geneerisellä tasolla liikkuva kieli ei nimeä konkreettisia toimia, joita rahoituksella voidaan tehdä koulutuksen keskeyttämisen ehkäisemiseksi tai tasa-arvon vahvistamiseksi. Siksi vaikuttaa siltä, että jo *rahoituksen suuntaaminen* itsessään aikaansaa halutun muutoksen kohteessa, joka näyttäytyy HYÖTYJÄNÄ.

6.2.3 Rahoitus tekijänä ja positiointina

Vaikka aineistossa tyypillisin *rahoituksen* semanttinen rooli on VÄLINE, joksi asemoituessaan se usein näyttäytyy *reformi-TEKIJÄN* alaisena, nousee *rahoituksen* toisinaan TEKIJÄN rooliin. Seuraavaksi tarkastelen aineistoesimerkkejä, joissa *rahoitus* on semanttiselta rooliltaan TEKIJÄ ja semanttiselta funktioltaan POSITIOINTIA. Lisäksi *rahoituksen* ja *kanustavuuden* kollokaatio nousee tarkastelun kohteeksi.

Rahoitus on aineistossa keskeinen aihe ja se toistuu usein peräkkäisissä virkkeissä siirtyen semanttisesta roolista toiseen. Osaltaan toisteisuutta rakentaa aineistolle tyypillinen pronominin puute. *Rahoituksen* tiheän toistumisen ja semanttisesta roolista toiseen siirtymisen vuoksi tämän luvun aineistoesimerkit ovat melko pitkiä, mutta pidän tarpeellisena tarkastella semanttisia rooleja tekstiyhteydessään yksittäisen lauseen sijaan. Seuraavissa esimerkeissä *rahoitus* esiintyy yhdyssanojen osana, ylä-, ala- ja vieruskäsitteissä, ei vain pelkkänä *rahoituksena*.

58) Perusrahoitus (TEKIJÄ) *takaisi osaltaan*, että ammatillista koulutusta on jatkossakin tarjolla kaikilla aloilla ja kaikille opiskelijoille (KOHDE). *Rahoitusjärjestelmässä* (POSITIOINTI) otettaisiin huomioon koulutuksen järjestämiseen liittyvät kustannuserot, kuten tutkinto- tai alakohtaiset

kustannuserot, erityisen tuen järjestäminen, työvoimakoulutus ja vankien koulutus (KOHDE). (T4)

Esimerkin 58 ensimmäisen virkkeen TEKIJÄKSI asetuu *perusrahoitus*, jonka toiminta nimetään *takaamiseksi*. Esimerkissä 59 TEKIJÄKSI nousee *rahoitusmalli, osa rahoituksesta* taas KOHTEEKSI, joka maksetaan uusin perustein.

59) Ammatillisen koulutuksen uusi rahoitusmalli (TEKIÄ) *rakentaa oppilaitoksille vahvat kannustimet vähentää keskeyttämistä ja pitää huolta jokaisesta opiskelijasta* (KOHDE). Osa oppilaitosten rahoituksesta (KOHDE) maksetaan jatkossa sillä perusteella, että opiskelijat valmistuvat, ja osa sillä perusteella, että he työllistyvät. (T2)

Seuraavassa esimerkissä *rahoitus* ilmenee *rahoitusjärjestelmänä*, jonka toiminta TEKIJÄNÄ nimetään kannustamiseksi, minkä jälkeen lauseenjäsenten roolittaminen semanttisiin rooleihin osoittautuu vaikeaksi:

60) Esityksen mukaan kaikessa ammatillisessa koulutuksessa olisi *yhtenäinen rahoitusjärjestelmä* (TEKIÄ), joka *kannustaisi* (0) *vähentämään koulutuksen keskeyttämistä, lisäämään oppimista työpaikoilla, lyhentämään koulutusaikoja ja suuntaamaan koulutusta sellaisille koulutusaloille, joissa on työvoiman tarvetta*. (T4)

Lauseenjäsenten jaottelu semanttisiin rooleihin on esimerkissä 60 sikäli haasteellista, että vaikka *rahoitusjärjestelmän* toiminta TEKIJÄNÄ nimetään *kannustamiseksi*, tätä seuraa esimerkkiin (0):lla merkitty nollapersoonana. Kannustamisen kohde, joka toteuttaa luetellut toimenpiteet, jää ilmipanemattomaksi objektiksi (VISK s.v. *nollapersoonana*). Sama toistuu esimerkin 61 toisessa virkkeessä:

61) Uudella rahoitusmallilla (VÄLINE) *kannustetaan parantamaan koulutuksen vaikuttavuutta ja laatua* (KOHDE). Rahoitus (TEKIÄ) *kannustaa* (0) *vähentämään koulutuksen keskeyttämistä* (KOHDE) ja tunnustamaan tehokkaasti aiemmin hankittua osaamista (KOHDE). (--) Rahoituksen uudistamisella (VÄLINE) vastataan koulutustakuun toteutumisen lisäksi myös *koulutuksen keskeyttämisten vähentämiseen* (KOHDE). (T7 ja T6)

Esimerkissä 61 *rahoitus* on *uutena rahoitusmallina* VÄLINE ja *kannustavana rahoituksena* TEKIJÄ. Lisäksi VÄLINEENÄ näyttäytyy *rahoituksen uudistaminen*.

Näissä esimerkeissä kiinnostavaa on se, millaisena VÄLINEENÄ ja TEKIJÄNÄ rahoitus näyttäytyy. Sen katsotaan voivan ehkäistä syrjäytymistä ja kannustaa pitämään

huolta opiskelijoista. Rahoituksen semanttinen rooli vaihtelee usein VÄLINEESTÄ TEKIJÄKSI, kuten esimerkissä 61 yllä. Semanttisen kontrollin aste (Laitinen 1988: 161) vaihtelee rahoituksella siis kaikkein passiivisimmasta KOHTEESTA aktiivisimpaan toimijuuteen asti.

Aineistolle on tyypillistä, että *rahoituksen* ominaisuudeksi nimetään *kannustavuus*. Aineistosta löytyy hakusanalla kannust* 12 esiintymää, joista yhdeksän yhdistyy rahoitukseen ja kolme opetusministerin toimintaan ammattitaitokilpailujen yhteydessä. *Rahoituksen kannustavuus* taas puolestaan liitetään koulutuksen keskeyttämiseen ja etenkin sen ehkäisemiseen (esimerkit 56, 57, 59, 60 ja 61), joka mainitaan tiedotteissa yhtenä reformin keskeisimmistä tavoitteista. On perusteltua tulkita, että *koulutuksen keskeyttämistä ehkäisemään kannustavalla rahoituksella* viitataan suoritusperusteisen rahoituksen osuuden kasvattamiseen, joka on keskeinen reformin tuoma muutos ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmään. Osaltaan tulkintaa tukee myös se, että aineistossa puhutaan nimenomaan *uuden rahoitusmallin* kannustavuudesta. Suoritusrahoitus on oppilaitoksen saamaa rahoitusta, joka määräytyy suoritettujen tutkintojen ja tutkintojen osien perusteella.¹⁸ Käytännössä oppilaitos siis saa rahaa opiskelijoiden opintosuorituksista. Kun näin määräytyvän rahoituksen osuutta kasvatetaan, syntyy reformidiskurssin maailmassa *kannustava* vaikutus, joka kohdistuu opintojen *keskeyttämisen vähentämiseen*.

Kun tiedotteissa sanotaan, että ”Rahoitus kannustaa vähentämään koulutuksen keskeyttämistä” ja ”Uudella rahoitusmallilla kannustetaan vähentämään koulutuksen keskeyttämistä”, jää epäselväksi, *ketä* ja *miten* rahoituksella kannustetaan ehkäisemään koulutuksen keskeyttämistä. Jos koulutus keskeytyy, keskeyttäjä on opiskelija, joka lopettaa koulunkäynnin. Voisi siis olettaa, että *kannustuksen* kohde olisi opiskelija. Syynä opintojen keskeyttämiseen ovat usein esimerkiksi elämänhallinnan ongelmat, sosiaaliset tai mielenterveydelliset ongelmat, motivaation puute tai syrjäytymiseen liittyvät sosiaaliset ja psykologiset prosessit. Miten ministeriön ammatilliselle koulutukselle suuntaaman rahoituksen määrä voisi auttaa tällaisten asioiden kanssa kamppailevaa nuorta muuten kuin välineellisesti häneen kohdistuvien resurssien kautta? Valmistuvakaan opiskelija ei saa osaa valtion ammatilliseen koulutukseen suuntaamasta rahasta omalle tililleen; rahoitus ei konkreettisesti suuntaudu opiskelijalle muutoin kuin koulutuksen kustannuksissa. Ei ole realistista ajatella, että koulunkäynnin lopettamiseen ajautuva nuori näkisi

¹⁸ Suoritusrahoituksen määritelmä ja osuudet koulutuksen rahoituksesta löytyvät muun muassa Opetushallituksen [Reformin tuki](#) -sivustolta. Katsottu 10.5.2019.

yhteiskunnan häneen koulutuksen kautta investoiman, suuruudeltaan määrittelemättömän ja opiskelijalle näkymättömän rahan *kannustimena*. Toki tukitoimet maksavat, ja niiden kautta rahoitus välineellisesti kohdistuu opiskelijaan, mutta on vaikeaa nähdä resurssien suuntaamista syrjäytymisen ehkäisyyn *kannustavuutena* opiskelijan näkökulmasta.

Toinen näkökulma, joka tiedotteissa tulee myös erittäin eksplikoidusti esiin, on *kannustavuuden* kohdistuminen koulun henkilöstöön. Heitä *kannustetaan* rahoituksella *ehkäisemään opiskelijoiden koulutuksen keskeyttämistä*. On toki oletusarvoista, että opettajat ja koulun muu henkilökunta pyrkivät ehkäisemään opintojen keskeyttämisen eli pitämään opiskelijan koulussa ja kiinni opinnoissa. Mielestäni aineiston diskurssi maalaa vääristyneen kuvan tilanteesta, jossa koulupudokkuutta pyritään ehkäisemään, kun sanotaan *rahoituksen kannustavan ehkäisemään opintojen keskeyttämistä*. Presuppositio vaikuttaisi olevan se, että rahoitus, raha, motivoi opettajia ja koulun henkilökuntaa pitämään opiskelijoista huolta. Tämä tulee eksplisiittisesti ilmaistuna esiin esimerkissä 62:

62) Ammatillisen koulutuksen uusi ***rahoitusmalli*** (TEKIÄ) ***rakentaa*** oppilaitoksille (VASTAANOTTAJA) ***vahvat kannustimet vähentää keskeyttämistä ja pitää huolta jokaisesta opiskelijasta*** (KOHDE). (T2)

Aktiiviseksi tekijäksi asettuu *rahoitusmalli*, jonka tekemistä ilmaistaan dynaamisella ja konkreettisella (VISK § 445) predikaattiverbillä *rakentaa*, ja tekemisen KOHTEEKSI asetuvat *kannustimet* keskeyttämisen vähentämiseen ja huolenpitoon. Esimerkissä 63 on luettavuuden vuoksi kompleksisten semanttisten roolien merkitsemisen sijaan vain kursivoitu *rahoituksen kannustavuuteen* liittyvä aines. (*Vastata*-predikaatin vaikutuksesta semanttisiin rooleihin ks. luku 6.3.)

63) *Rahoituksen uudistamisella vastataan koulutustakuun toteutumisen lisäksi myös koulutuksen keskeyttämisten vähentämiseen*. Ammatillisen koulutuksen reformi ehkäisee syrjäytymistä, kun yksilöllistäminen tekee opinnoista sujuvampia ja *kouluttajilla on selkeä kannustin pitää huolta opiskelijoista*. (T6)

Esimerkissä 63 uudistunut *rahoitus* ei asetu yhtä eksplisiittisesti huolenpidon *kannustimeksi* kuin esimerkissä 62, mutta reformin ydinsisältönä se yhdistyy *syrjäytymisen ehkäisyyn*, joka rinnastetaan *opiskelijoiden huolenpidon kannustimeksi*. Esimerkit 62 ja 63 ilmentävät kirkkaasti diskurssin sisältämää talous- ja markkinakeskeistä ideologiaa ja arvopohjaa, jota en opettajana halua allekirjoittaa. Rahoituksen nimeäminen huolenpidon kannustimeksi kuvastaa ideologiaa, jossa raha on kaiken keskiössä inhimillisten,

holististen, kasvatuksellisten, sosiaalisten ja yhteiskunnallisten arvojen, motiivien ja pyrkimysten sijaan.

6.3 Muutos ja tarpeisiin vastaaminen

Edellisissä luvuissa olen tarkastellut *reformille* ja *rahoitukselle* tyypillisiä semanttisia rooleja aineistoni diskurssissa, jota kutsun *muutostarvediskurssiksi*. Näiden yhteydessä on jo noussut esiin se, kuinka *reformi* esitetään välttämättömän tärkeänä ja mullistavia muutoksia tuovana TOIMIJANA, jonka käytössä *rahoitus* saa VÄLINEENÄ ihmeitä aikaan. Reformin ammatillisen koulutuksen kentälle tuoma uudistus ja muutos näyttäytyvät diskurssissa äärimmäisen tärkeinä mitätöiden samalla koulutuksen aiempaa tilaa, mikä on tyypillistä myös esimerkiksi kouluun uudistuspaineita kohdistavalle *toiveiden rationalismille* (Simola 2002) ja uusliberalistiseen koulutuspolitiikkaan kytkeytyvälle kilpailukykydiskurssille (Hauhia 2015).

Tässä luvussa puolestaan tarkastelen muutostarvediskurssin rakentumisen ja ilmentymisen kielellisiä keinoja, jotka tuovat *muutoksen* eksplisiittisesti mukaan diskurssiin ja asettavat *reformin* ja *rahoituksen* tuon vääjäämättömän muutoksen kontekstiin ja sille alisteisiksi. *Reformi* ja *rahoitus* semanttisten rooliensa ja kollokaattiansa kanssa asettuvat osaksi muutostarvediskurssia ja sen rakentumisen keinoja. Diskurssin hierarkiassa *rahoitus* asettuu *reformin* alle uudistuksen toteutuskeinoksi, mutta *reformi* itsekin asettuu alisteiseksi itseään isommalle maailman muutokselle ja siitä seuraavalle muutostarpeelle, jota ei voi kyseenalaistaa. *Reformiin* ja *rahoitukseen* liitetyt merkitykset edustavat osaltaan samaa muutosta ja muutostarvetta korostavaa diskurssia sijoittuessaan jatkuvasti *muutoksen* OLOSUHTEESEEN. Tässä luvussa huomio keskittyy aineistossa tiuhaan toistuviin yksittäisiin ilmauksiin ja rakenteisiin, jotka liittyvät eksplisiittisesti *muutokseen*. Semanttisten roolien analyysi näyttäytyy tässä luvussa hieman erilaisena kuin *reformin* ja *rahoituksen* kohdalla. Aloitan selittämällä, miksi näin on.

Aineistoni diskurssille on tyypillistä käyttää verbi-ilmausta *vastata johonkin*. Usein tuo jokin on *muutos*, ja monesti *työelämä*, jolla usein vielä ilmaistaan olevan *tarpeita*. Nämä ilmaukset yhdessä tuottavat merkityksiin monitasoisuutta, jossa kaikkia merkityksen kerroksia on työlästä hahmottaa. *Vastata johonkin* viittaa *reagoimiseen jollakin toiminnalla* (Kielitoimiston sanakirja s.v. *vastata*, määritelmä 2). Siksi verbin kuvaamassa tilanteessa on lähtökohtaisesti kaksi entiteettiä; joku tai jokin, joka ensin tekee jotakin, johon toinen sitten reagoi. Toiminnan nimeäminen *vastaamiseksi* eli *reagoinniksi*

johonkin virittää semanttiseen lauseenjäsennykseen tietynlaista ristivetoa. Ensinnäkin toimija, joka *reagoi vastaamalla* ei näyttäyty semanttisen kontrollin asteeltaan (Laitinen 1988) kovin suvereenina toimijana, vaan jonkin muun tahon vaikutuspiirin alaisena toimivana entiteettinä. Entä mikä on sen entiteetin rooli, joka aiheuttaa *vastaamisen* eli reagoivan toiminnan ja johon reagoiva toiminta samalla myös suuntautuu? Pintapuolisesti tarkasteltuna se vaikuttaa KOHTEELTA, mutta tarkemmin katsottuna sisältää muitakin merkityksiä, jotka liittyvät aiheuttamiseen, velvoittamiseen ja kriteerien asettamiseen.

Verbi-ilmauksen *vastata johonkin* semanttinen rakenne myös yhdistyy aineiston diskurssissa perin abstrakteihin asiasisältöihin ja monimutkaisiin kielipollisiin rakenteisiin, mikä osaltaan vaikeuttaa semanttisten roolien hahmottamista. Seuraava esimerkki ilmentää aineistolle tyypillistä rakenteiden ja merkitysten monimutkaisuutta, joka asettaa semanttisten roolien määrittelylle haasteen:

64) Uudella tutkintorakenteella (VÄLINE) *voidaan vahvistaa osaamista* (KOHDE) ja *vastata* nopeammin *työelämän muutokseen* (KOHDE) ja *osaavan työvoiman saatavuuteen* (KOHDE). (T1)

Esimerkissä lihavoitu passiivimuotoinen predikaatti työntää inhimilliset toimijat lauseen kuvaamasta tilanteesta syrjään. Huomio kohdistetaan siihen, millä ja mitä tehdään – ja se, mitä tehdään, on sekä hyvin abstraktia että moniaalle hajaantuvaa. Moniosainen, paralleeliset lauseet rakentava predikaatti muodostuu rinnasteisesta yhdysrakenteesta (VISK § 1187) *voidaan vahvistaa ja vastata*. Uudella tutkintorakenteella näyttäytyy siten ensin *vahvistamisen*, sitten *vastaamisen* VÄLINEENÄ. Ensin *vahvistaa* suuntautuu *osaamiseen*, ja tämän jälkeen *vastata* suuntautuu *työelämän muutokseen ja osaavan työvoiman saatavuuteen*, joka osaamisen tavoin voidaan myös tulkita KOHTEEKSI. Oikeastaan tämä KOHDE kuitenkin jakautuu vielä kahteen *ja*-konjunktioilla rinnastettuun KOHTEESEEN: *työelämän muutokseen ja osaavan työvoiman saatavuuteen*. Ellipsiä eli kielenaineksen tai lauseenjäsenen toistamista jättämistä (VISK § 1187) hyödyntävä virke sisältää siis kolme väitettä:

1. uudella tutkintorakenteella voidaan vahvistaa osaamista
2. uudella tutkintorakenteella voidaan vastata nopeammin työelämän muutokseen
3. uudella tutkintorakenteella voidaan vastata osaavan työvoiman saatavuuteen,

jotka yksi toisensa jälkeen näyttäytyvät merkitykseltään vaikeasti hahmotettavina. Monimutkaisen lause- ja virkerakenteen dekoddaamisen jälkeen muodon alta paljastuu yhtä

lailla vaikeasti hahmotettava merkitys. Kolmannen väitteen voi tulkita tarkoittavan sitä, että uusi tutkintorakenne tarjoaa mahdollisuuden suorittaa tutkinto nopeammin kuin aiemmin, niin että työvoimaa saadaan suhdanteiden mukaisesti aloille, joissa työntekijöistä on pulaa. *Työvoimaa* määrittelevä *osaava* viittaa tutkinnon suorittamisella saavutettavaan työelämässä hyödylliseen osaamiseen, jota uusi osaamisperusteinen tutkintorakenne korostaa. *Vastata*-verbin käyttö tällaisessa yhteydessä, jossa tarjoutuu muita konventionaalisempia ilmaisuvaihtoehtoja, ilmentää aineiston diskurssin taipumusta käyttää *vastata*-verbiä sen totuttua käyttötarkoitusta laajemmin liittäen sen epätyypillisiin kollokaatteihin.

Kun *vastaamiseen* lisäksi aineiston diskurssissa yhdistyy usein *vastaamisen* tavoin yhtä lailla sanasemantiikaltaan kahtaalle jakautuva *tarve*, lauseenjäsenten semanttinen analyysi osoittautuu mutkikkaaksi. *Tarve* ”fyysisenä tai henkisenä tilana, jossa koetaan tietoisesti tai tiedostamatta jonkin välttämättömän, tarpeellisen, halutun tai toivotun asian puutetta” tai *tarve* ”puutteena jostakin välttämättömästä tai tarpeellisesta” ja sinä, ”että jotakin tarvitaan” (Kielitoimiston sanakirja s.v. *tarve*, määritelmät 1 ja 2) on jotakin, joka ollakseen olemassa edellyttää *tarvetta* kokevan tai tarpeellisuuden tulkitsevan olion. *Tarpeen* kokijaksi tai tulkitsijaksi tarjoutuu ensisijaisesti inhimillinen entiteetti, joka on aineistoni diskurssissa harvinaisuus. Ei-inhimillisen *tarpeen* kokijan tai tulkitsijan lisäksi lauseen kuvaamaan semanttiseen tilanteeseen asettuu aineiston diskurssissa usein myös ei-inhimillinen subjekti, joka pyrkii tekemään jotain täyttääkseen tarpeen, siis *vastaamaan tarpeeseen*, kuten seuraavassa esimerkissä.

65) Uudistus (TEKIÄ) vastaa nykyistä joustavammin (MODIFIINTI) työelämän muuttuviin koulutustarpeisiin (KOHDE/OLOSUHDE). (T4),

Esimerkissä 65 ei-inhimillinen *uudistus* vastaa ei-inhimillisen *työelämän koulutustarpeisiin*. Aineiston muutostarvediskurssille tyypillisesti MODIFIINTI nykyistä joustavammin ilmaisee uudistuksen tuovan huomattavia parannuksia ammatillisen koulutuksen reformia edeltäneeseen tilaan.

Vastata ja *vastata tarpeeseen* -ilmausten ja konstruktioiden yhteydessä esiintyvien elementtien semanttisten roolien nimeämiseen tarjoutuu useampia mahdollisuuksia. Illatiivimuotoinen suuntaa ilmaiseva *muutokseen* (esimerkki 66 alla ja 64 edellä) tai *työelämään* voidaan nimetä KOHTEEKSI, johon toiminta eli *vastaaminen* suuntautuu, etenkin silloin kun lauseessa ei mainita *tarpeita*. Aineiston diskurssissa toiminta

kuitenkin sijoittuu ja suuntautuu usein nimenomaan *muutoksen* ja *työelämän tarpeisiin*, jolloin näkemykseni mukaan KOHTEEN rooli ei tavoita kaikkia lauseenjäsenen kantamia merkityksen piirteitä tarkoittaessaan neutraalia, passiivista toiminnan ja sen vaikutusten kohdetta. Joissain tapauksissa *vastata tarpeeseen* -konstruktion roolien analyysissa voi hyödyntää Sammallahden (2002) semanttista funktiota POSITIOINTI, joka tarjoutuu selkeämmin vaihtoehdoksi silloin, kun ilmaistaan toiminnan tapahtuvan jossakin tai suuntautuvan johonkin, kuten seuraavassa esimerkissä 66.

66) *Työelämän muutokseen* (POSITIOINTI) *on* vuosien saatossa (POSITIOINTI) *vastattu aina luomalla uusi tutkinto* (VÄLINE). (T1)

Esimerkissä yllä on kaksi POSITIOINTIA; selkeämpi temporaalinen *vuosien saatossa* ja vastaamisen suuntautumista ilmaiseva *työelämän muutokseen*, joka asettaa toiminnan epä-määräisempään *työelämän muutoksen* määrittämään kontekstiin. *Uuden tutkinnon luominen* näyttäytyy tässä *muutokseen vastaamisen* VÄLINEENÄ samalla tavoin kuin tämän luvun ensimmäisessä esimerkissä 64 adessiivimuotoinen *uudella tutkintorakenteella*. Kaiken toiminnan *muutokseen* sijoittavan ja suuntaavan merkityksellistämisen tavan ollessa vallitseva aineiston kielessä, alkaa muotoutua kuva *muutoksesta* ja sen *tarpeista* OLOSUHTEENA. Seuraava esimerkki havainnollistaa tätä ilmiötä:

67) Tavoitteena on, että *ammattillinen koulutus* (TEKIJÄ) *pystyy vastaamaan nykyistä nopeammin* (MODIFIOINTI) *työelämän muutoksiin ja tulevaisuuden osaamistarpeisiin* (OLOSUHDE). (T4)

Ei-inhimillinen TEKIJÄ *ammattillinen koulutus* sijoittuu *työelämän muutoksen ja tulevaisuuden osaamistarpeiden* muodostamaan OLOSUHTEESEEN, jossa toimimisen *tavoitteeksi* nimetään *pyrkimys tai kyky vastata nykyistä nopeammin* OLOSUHTEEN sisältämiin *muutoksiin ja tarpeisiin*. Rakenne *Tavoitteena on, että ammatillinen koulutus pystyy vastaamaan* asettaa ammatillisen koulutuksen tavoitteeksi saavuttaa *kyvyn vastata nopeammin työelämän muutoksiin ja tulevaisuuden osaamistarpeisiin*. Tuo kyky näyttäytyy ammatillisen koulutuksen tärkeimpänä päämääränä ja sen tavoittelun tarpeellisuus asetetaan lähtökohdaksi aineiston muutostarvediskurssissa. Reformin varmana esitetty onnistuminen tämän tavoitteen saavuttamisessa toistetaan aineistossa useasti, kuten tässä luvussa esitetyistä esimerkeistä on nähtävissä. Myös seuraavissa esimerkeissä toistuu ajatus toiminnan ja osaamisen sijoittumisesta *muutokseen* sekä *tarpeisiin vastaaminen*.

68) Jos koulutamme liian kapeasti (MODIFIOINTI), *osaaminen* (TEKIÄ) *ei kanna työelämän muutostilanteissa* (POSITIOINTI/OLOSUHDE). (T1)

69) Tutkintojen määrän puolittava uudistus (TEKIÄ) tulee todella tarpeeseen (MODIFIOIVA POSITIOINTI) ja *auttaa vastaamaan nykyistä joustavammin* (MODIFIOINTI) *työelämän nopeasti muuttuviin osaamistarpeisiin* (OLOSUHDE). (T1)

Molemmissa esimerkeissä toiminta MODIFIOIDAAN sen perusteella, miten toiminta suhteutuu *muutoksen ja työelämän tarpeisiin* eli täyttääkö se *tarpeet* sekä *muutoksen ja työelämän* asettamat kelpoisuuskriteerit. Esimerkissä 68 kouluttaminen nimetään *liian kapeaksi*, jos *osaaminen ei kanna työelämän muutostilanteissa*, esimerkissä 69 *uudistus auttaa vastaamaan nykyistä joustavammin työelämän tarpeisiin*, jotka määritellään *nopeasti muuttuviksi*. Myös seuraavassa esimerkissä 70 *vastaamisen* laatu on keskeisessä asemassa:

70) Uudistus (TEKIÄ) *vastaa nykyistä joustavammin* (MODIFIOINTI) *työelämän muuttuviin koulutustarpeisiin* (KOHDE/OLOSUHDE). (T4)

Esimerkeissä toistuva MODIFIOINTI *nykyistä joustavammin* ja *nykyistä nopeammin*, mikä aineiston muutostarvediskurssissa rinnastuu merkitykseen ”nykyistä paremmin”, näyttäytyy eksplikoidummin esimerkissä 71. Esimerkin sisältämiä semanttisia rooleja, jotka noudattavat samaa linjaa kuin edellisissä esimerkeissä, ei tässä yhteydessä liene tarpeen nimetä.

71) – Maailman muutoksessa koulutusjärjestelmän on oltava suunnannäyttävä, ei vain passiivinen reagoija. Meneillään oleva ammatillisen koulutuksen reformi on suurin koulutusuudistus kahteen vuosikymmeneen. Reformin tarkoituksena on, että ammattiosaajamme *pystyvät vastaamaan työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin yhä paremmin*. (T5)

Esimerkki 71 sisältää mielenkiintoisen ristiriidan, kun todetaan että ”koulutusjärjestelmän on oltava suunnannäyttävä, ei vain passiivinen reagoija” ja samalla reformin tarkoituksiksi kuitenkin kuvataan se, ”että ammattiosaajamme pystyvät vastaamaan työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin yhä paremmin”. Koulutusjärjestelmää siis uudistetaan vastaamaan *paremmin muutoksen* asettamiin *tarpeisiin*. *Muutos* näyttäytyy hallitsevana suhteessa uudistukseen, se on uudistuksen syy ja siihen *vastaaminen* uudistuksen tavoite. Samalla kuitenkin sanotaan, että koulutusjärjestelmä ei saisi olla passiivinen reagoija,

vaan suunnannäyttäjä. Seuraavassa esimerkissä *muutosta* edustava *muutosnopeus* asemoituu haasteen esittäväksi TEKIJÄKSI. *Muutoksen* läsnäolo ja sen velvoittavuus läpäisevät läsnäolollaan kaikki esimerkin lauseet, vaikka vasta viimeisen virkkeen lopussa *työelämän muutostilanteissa* asettuu semanttiseen rooliin, jossa on POSITIOINNIN ja OLOSUHTEEN piirteitä.

72) Työelämän *muutosnopeus* (TEKIJÄ) haastaa koko koulutusjärjestelmäämme (KOHDE). Kokonaisia aloja katoaa, uusia syntyy. Tulevaisuuden työ (AIHE) on oppimista, *jatkuvaa oman osaamisen kehittämistä* (KATEGORIOINTI). *Nuoret* (TEKIJÄ) tarvitsevat sellaiset tiedot ja taidot, ammatilliset valmiudet ja itseluottamuksen, joilla *pärjää* (MODIFIOINTI+KOHDE) myös *työelämän muutostilanteissa* (POSITIOINTI/OLOSUHDE). (T2)

Muutos näkyy TEKIJÄKSI nostetun *muutosnopeuden* lisäksi siinä, että *kokonaisia aloja katoaa* ja *uusia syntyy*, sekä siinä että *tulevaisuuden työ* luokitellaan *jatkuvaksi oman osaamisen kehittämiseksi* ja *nuorten* kerrotaan tarvitsevan *tietoja, taitoja, ammatillisia valmiuksia ja itseluottamusta pärjätäkseen työelämän muutostilanteissa*. *Muutos* on OLOSUHTEENA läsnä esimerkin alusta loppuun monin tavoin ilmentyen. Sen vaikutuspiirin alaisena näyttäytyvät niin *koulutusjärjestelmä, tulevaisuuden työn* ominaisuudet kuin *nuoret* ja heidän *pärjäämiseen tarvitsemansa* ominaisuudetkin. *Muutoksessa pärjääminen* nostetaan toiminnan tarkoitukseksi myös seuraavassa esimerkissä:

73) Kun tutkinnot (TEKIJÄ) mahdollistavat laajemmat kokonaisuudet (KOHDE), *pärjää* paremmin (MODIFIOINTI) *työtehtävien muuttuessa* (OLOSUHDE). (T2)

Esimerkeissä 72 ja 73 yllä inhimillinen toimija on molemmissa taka-alaistettu nollasubjektilla *pärjää*. Esimerkissä 73 *tutkinnot* on asetettu TEKIJÄKSI, joka *mahdollistaa laajemmat kokonaisuudet* ja näiden ansiosta *pärjääminen työtehtävien muuttuessa* tai *työelämän muutostilanteissa* paranee. Seuraavassa esimerkissä toiminnan sijoittuminen suhteessa muutokseen ilmentyy konkreettisempänä kuin aiemmin postposition *edessä* vuoksi:

74) *Muutoksen edessä* (POSITIOINTI/OLOSUHDE) meidän (TEKIJÄ) on oltava myös *rehellisiä omalle rajallisuudellemme* (MODIFIOINTI). (T13)

Esimerkissä tulee selkeästi ilmi, kuinka monikollinen inhimillinen TEKIJÄ *meidän* asettuu muutoksen kontekstiin, jonka edessä sen *on oltava rehellinen omalle rajallisuudelleen*. *Muutos* siis näyttäytyy voimana, jonka *edessä* on nöyryyttävä myöntämään *oma rajallisuutensa* eli se, ettei välttämättä pysty täyttämään OLOSUHTEEN asettamia kelpoisuuden kriteerejä. Näin *muutoksen* asemaan yhdistyy jopa uskonnollisuuteen liittyvän retoriikan piirteitä konnotaatioineen, jotka asettavat *muutoksen* lähes kuin kaikkivaltiaan asemaan, mikä korostaa *muutoksen* muutostarvediskurssissa saamaa merkitystä. Samalla tavoin velvoittavia, muttei yhtä ylevän juhlallisia sävyltään, ovat POSITIOINNIT ja OLOSUHTEET seuraavassa esimerkissä:

75) Ministeri Grahn-Laasonen (TEKIJÄ) muistutti, että yhteiskuntamme muuttuessa (OLOSUHDE) myös ammatillisen koulutuksen (TEKIJÄ) *tulee elää* ajassa (POSITIOINTI). (T4)

Esimerkissä 75 *muutos* velvoittaa ammatillista koulutusta *elämään ajassa* ja asettuu toiminnan OLOSUHTEEKSI ilmauksessa *yhteiskuntamme muuttuessa*. Ilmauksen *tulee elää ajassa* voi tulkita diskurssin merkityksellistämisen tavoille tyypillisesti viittaavan *muutokseen vastaamisen* velvoittavuuteen, vaikka sitä ei tällä kertaa mainita suoraan.

Muutos kulkee aineistoni diskurssissa usein yhdessä *työelämän* kanssa. Usein *muutos* on nimenomaan *työelämän* muutosta. *Työelämä* yhdistyy aineistossani *muutoksen* (*työelämän muutostilanteissa, työelämän muutokseen*) lisäksi tyypillisesti tulevaisuuteen (*tulevaisuuden työelämä*), opiskelijaan ja tarpeisiin (*työelämän ja opiskelijan tarpeiden mukaan, työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin*) sekä aineiston diskurssille tyypilliseen toimintaa kuvaavaan *vastaamiseen*. Lisäksi se näyttäytyy inhimillisen toimijan kaltaisena yhdistyessään sellaisiin velvoittavuutta ilmaiseviin verbeihin kuin *vaatia, edellyttää ja tarvita*, jotka tuovat merkitykseen nesessiivisyyden elementin sellaisissa ilmauksissa kuin *"tulevaisuuden työelämä vaatii laaja-alaisempaa osaamista"*. *Työelämä* motivoi aineiston diskurssissa ammatillisen koulutuksen olemassaolon, ja ammatillinen koulutus suuntautuu *työelämän tarpeisiin*. Toisaalta *työelämä* näyttäytyy aineiston diskurssissa myös ammatillisen koulutuksen yhteistyökumppanina, jonka kanssa tehtävää yhteistyötä tiivistetään.

7 Päättäntö

Tämän lingvistikaisesti painottuvaa kriittistä diskurssintutkimusta edustavan tutkielman aihe on Juha Sipilän vaalikauden 2015–2019 ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvät tekstit, jotka on tuottanut reformin valmistelijataho eli opetus- ja kulttuuriministeriö. Tutkielmassa olen tarkastellut pääasiassa tiedotteista koostuvan, mutta myös opetusministerin väläkysymysvastauksen ja avajaispuheen sisältävän aineiston diskurssia, jonka olen nimennyt *muutostarvediskurssiksi*. Tarkastelun kohteena ovat olleet muutostarvediskurssin ominaisuudet, rakentumisen kielelliset keinot ja näillä tuotetut merkitykset. Lisäksi olen pohtinut, millaista ideologiaa muutostarvediskurssi ilmentää. Pääasiallisen analyysimenetelmän eli semanttisten roolien ja diskurssille keskeisten ilmausten kollokaattien tarkastelun lisäksi keskeisessä asemassa on kielellinen analyysi.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tuottama muutostarvediskurssi näyttäytyy uusliberalistista koulutuspolitiikkaa edustavana ja reformia markkinoivana diskurssina, jolla on paljon yhteistä talousdiskurssin kanssa. Vaikka geneerinen *opiskelija*, *opettaja*, ja *työelämän edustaja* mainitaan tiedotteissa useaan kertaan, muodostuu kuva ei-inhimillisten subjektien toiminnan, ilmiöiden ja prosessien keskeisyydestä. Aineistoni tekstien subjektit ovat useimmiten abstrakteja ja ei-inhimillisiä (esim. *työelämä*, *reformi*, *rahoitus*, *asetus*, *uudistus*). Aineiston kieli on tyyliltään hyvin abstraktia ja asiakeskeistä, ja se keskittyy esittämään tietoa presensin indikatiivimuotoisin lausein, ja teksti sisältää runsaasti nominaalistuksia. Kieltolauseita, argumentointia ja referointia on vähän, mikä tekee tekstistä yksiäänistä; kieltolauseiden, argumentoinnin ja referoinnin puuttuminen jättää toiset äänet ja diskurssit syrjään aineiston diskurssista. Aineiston diskurssin ääni on opetus- ja kulttuuriministeriön ja opetusministerin ääni. Tämä kaikki vaikuttaa tekstin dialogiseen tilaan rakentaessaan kapean position lukijalle; tieto esitetään varmana, eikä mahdollisia vastaväitteitä huomioida. Tämän voi tulkita opetus- ja kulttuuriministeriön tuottaman reformiin ja ammatilliseen koulutukseen liittyvän diskurssin luonnollistamispyrkimykseksi. Yksisuuntaisena viestintänä tiedote ja avajaispuhe ovat hedelmällisiä viestintätilanteita ja -käytänteitä diskurssin ja sen ilmentämän ideologian juurruttamiseen sekä diskurssin aseman vahvistamiseen.

Kaikki toiminta ja reformin tuomat uudistukset vaikuttavat aineiston diskurssissa suuntautuvan muutokseen, tulevaisuuteen ja työelämään. Tämä näkyy siinä, kuinka käytetään toistuvasti ilmauksia *vastata työelämän muuttuviin tarpeisiin* tai *muutokseen* ilman että *muutoksen* sisältöä tai syitä avataan, saati kyseenalaistetaan. Muutos on kaiken taustalla oleva presuppositio. *Muutoksesta* ja *tulevaisuuden työelämästä* puhuttaessa toimintaan liitetään usein nesessiivisyys (*tulee elää ajassa, on vastattava muutokseen*). *Opiskelijan* ja *työelämän* tarpeiden toistuva rinnastaminen luo kuvaa siitä, että näiden tarpeet ovat yhteneväiset. *Reformi* näyttäytyy *muutoksen* kehykseen, OLOSUHTEESEEN, sijoittuvana aktiivisena toimijana, jolla on vain valtavia positiivisia vaikutuksia, joita se toteuttaa VÄLINEEKSI asemoituvalla *rahoituksella*. Rahoituksen ominaisuudeksi liitetään toistuvasti *kannustavuus*, jonka motivoiva vaikutus ulottuu opiskelijan syrjäytymisen ehkäisemiseen ja koulun henkilöstön opiskelijaan kohdistamaan huolenpitoon. Laitinen (1988: 182) esittää ajatuksen siitä, että aktanttien roolit esitetään puhujan omaa arvomaailmaa vasten. Semanttisten roolien, joihin *reformi*, *rahoitus*, *työelämä* ja *muutos* sijoittuvat, voidaan siis ajatella heijastelevan reformin suunnittelijoiden koulutuspoliittista ideologiaa.

Muutos näyttäytyy aineistoni muutostarvediskurssissa jatkuvana, kiihtyvänä, kaikkialla läsnä olevana ja kyseenalaistamattomana; jonain, mihin on lähdettävä mukaan ja osallistuttava ja jonka *tarpeisiin* on *vastattava*. Se vertautuu jatkuvan talouskasvun ihanteeseen ja yhdistyy yrittäjyyseetokseen ja uhkakuviin, skenaarioihin siitä, ettei ihminen täyty muutoksen mukana pysymisen kriteereitä. Vääjäämätön muutos kytkeytyy uusliberalismin, talousdiskurssin ja kilpailukykydiskurssin sisältämiin ajatusmalleihin, eetokseen ja merkityksellistämisen tapoihin. Tämä muutostarvediskurssiksi nimeämäni merkityksellistämisen tapa on aineistolleni keskeinen ja leimallinen. *Muutos* on asetettu OLOSUHTEEKSI, lähtökohdaksi ja presuppositioksi. Muutostarvediskurssissa ilmiöt sijoittuvat muutoksen vaikutuspiiriin ja toiminta keskittyy sen *tarpeisiin vastaamisen* ympärille.

OLOSUHTEEKSI asettuva lauseenjäsen on lauseen kuvaamassa tilanteessa läsnä taustalla, ikään kuin toiminnan kehyksenä, johon toiminta sijoittuu tai suuntautuu, ei TEKIJÄN tavoin toiminnan ja huomion keskiössä. Näin se jää helposti huomaamatta, saati tulee kyseenalaistetuksi. Siksi elementin OLOSUHTEEKSI sijoittaminen on myös hienovarainen keino ujuttaa haluttu ideologinen sisältö diskurssiin. OLOSUHDE on hienovaraisempi asema lauseen elementtien semanttisissa suhteissa kuin TEKIJÄ, jota perinteisesti on pidetty predikaatin ohella lauseen keskeisimpänä elementtinä ja johon näin ollen usein

kiinnitetään huomiota. Kun kaikki tapahtuu OLOSUHTEEKSI asettuvan *muutoksen* kontekstissa, on *muutos* itsestäänselvyys.

Aineistoni muutostarvediskurssissa kaikki suhteutuu muutokseen ja siihen, onko muutokseen sopeutuminen riittävää. Muutokseen vastaaminen validoi toiminnan, jonka tavoitteena on täyttää muutoksen asettamat kriteerit. Näin koulutus sisältöineen ja tavoitteineen näyttäytyy muutokselle alisteisena. Tällainen ajattelutapa koulutuspoliittisessa diskurssissa johtaa arvotyhjiöön, kun koulutuksen tavoitteeksi nimetään vain *muutokseen vastaaminen* ja sellaisen osaamisen saavuttaminen, jolla pärjää *muuttuvassa työelämässä*.

8 Lopuksi

Olen tässä tutkielmassa parhaani mukaan perustellut tekemäni tulkinnat mahdollisen tarkalla kielellisellä analyysillä. Nimenomaan diskurssianalyysin rakentuminen kielellisen analyysin ja kielitieteellisten termien varaan erottaa kielitieteellisesti painottuvan diskurssianalyysin kasvatustieteilijöiden ja yhteiskuntatieteilijöiden tuottamasta diskurssianalyysistä myös silloin, kun tutkimuksen aihe on sama. Kielellisesti painottuvalla analyysillä on mahdollista päästä tarkastelemaan diskurssin rakennuspalikoita tarkemmin kuin kielen pintatasolla liikkuvan diskurssianalyysin avulla. Toisaalta tämä on tässä tutkielmassa osin tapahtunut laajemman sosiaalisen, yhteiskunnallisen ja kulttuurisen kontekstin tarkastelun ja analysoinnin kustannuksella.

Semanttisiin rooleihin keskittyvä analyysi osoittautui toimivaksi menetelmäksi kriittisessä diskurssianalyysissa; se paljastaa aineiston tendenssin sijoittaa tietyt keskeiset ilmaukset toistuvasti samoihin semanttisiin rooleihin. Aineiston diskurssissa on tällä menetelmällä löydettävissä merkityksellistämisen tapa, jota rakennetaan asettamalla *reformi*, *rahoitus* ja *muutos* toistuvasti samoihin semanttisiin rooleihin. Näin hahmottuu se, millaisin keinoin diskurssia on mahdollista rakentaa ja kuinka diskurssin rakentuminen on kompleksista; keskeisillä ilmauksilla on kaikilla oma paikkansa kokonaismerkityksen rakentumisessa (vrt. Hauhian tapa jakaa lukukausimaksuja koskeva diskurssi kolmeen toisiaan tukevaan diskurssiin eli talous-, huoli- ja kilpailukykydiskurssiin).

Tutkimusmenetelmällä oli mahdollista saada vastaus myös tutkielmaani sisältävään kysymykseen siitä, millaista ideologiaa aineiston diskurssi heijastelee.

Aineiston keskeiset ilmaukset *reformi*, *rahoitus* ja *muutos* edustavat abstrakteja ei-inhimillisiä subjekteja, jotka Karvosen (1996) mukaan kytkeytyvät ideologiaan, sillä ne eivät ole olemassa ilman niitä käyttävää yhteisöä. Laitisen (1988) ajatus aktanttien sijoittumisesta puhujan arvo- ja moraalikontekstiin näkyy muutostarvediskurssissa *reformin*, *rahoituksen* ja *muutoksen* yhdistyessä selkeästi uusliberalistiseen eetokseen näyttäytyessään vääjäämättöminä ja positiivisina ilmiöinä.

Tutkielman tulokset osoittavat Hauhian (2015) ja Herneahon (2016) tutkimustulosten tavoin talousdiskurssin levinneen muun muassa koulutuksesta puhumisen uusliberalistista koulutuspolitiikkaa heijastelevaksi diskurssiksi (Harni 2015). Selkeästi hahmottuu myös diskurssin ja muutoksen kiinteä suhde (Fairclough 1992; Simola 2002; Pietikäinen 2000) sekä prekarisaation eetokseen sopeutumisen ideologia (Jakonen 2015).

Jatkotutkimusideoiksi nousevat ainakin aineiston diskurssissa olennaisessa roolissa olevan osaamispuheen ja opiskelijan roolin tutkiminen tarkemmin, sekä reformissa uudistettujen tutkintovaatimusten sanallisten arvosanakriteerien diskurssianalyysi liittyen amisreformidiskurssin eetokseen ja ideaaleihin. Myös predikaattiverbien tarkempi analyysi, johon tässä pro gradu -tutkielmassa ei jäänyt tilaa, olisi kiintoisaa aineistossa hahmottuvien ominaispiirteiden osalta.

LÄHTEET

AALTO, MAIJA: Ammattikouluissa ei tarvitse osata mitään saadakseen tutkinnon, arvioi tutkija – HS:n kyselyn mukaan opettajilla on paine päästää kaikki läpi kursseista. *Helsingin Sanomat* 19.9.2017.

ANTIKAJAINEN, EVA-RIITTA 2015: *Raju leikkauslista: Tiedotteiden referointi uutisteksteissä*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201601041012>.

CATENACCIO, PAOLA 2008: Press releases as a hybrid genre: Addressing the informative/promotional conundrum. – *Pragmatics* 18 s. 9 – 31.

EDUSKUNTA: Välikysymys ammatillisen koulutuksen leikkausten aiheuttamista seurauksista ja koulutuksen eriarvoistumisesta (VK 1/2017 vp, välikysymysmenettely). https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/VK_1+2017.aspx. Katsottu 27.6.2019.

FAIRCLOUGH, NORMAN 1992: *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.

FAIRCLOUGH, NORMAN 1997: *Miten media puhuu*. Suomentaneet Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.

FAIRCLOUGH, NORMAN 2001: *Language and power*. Toinen painos. Harlow: Longman.

FRONT, NOORA 2013: *Yt-tiedotteesta verkkouutiseksi. Kahden tekstilajin vertailua*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

HALLIDAY, M. A. K. – MATHIESSEN, CHRISTIAN M. I. M. 2004: *An introduction to functional grammar*. Kolmas painos. London: Arnold

HARALA, SAMULI: *Kritisoitu palkaton työnäyte kutistumassa kuukauden työkokeiluksi*. Yle.fi/uutiset 28.7.2016. <https://yle.fi/uutiset/3-9057513>. Katsottu 27.6.2019.

HARNI, ESKO 2015: Mielivaltaista kasvatusta, yrittäjyyskasvatusta. – Kristiina Brunila, Jussi Onnismäa & Heikki Pasanen (toim.), *Koko elämä töihin. Koulutus tietokykykapitalismissa* s. 102–119. Tampere: Vastapaino.

HAUHIA, MINNA 2015: *Korkeakoulutus sanomalehden kielipeleissä. Aamulehden luku-kausimaksu-uutisoinnin diskurssianalyttinen tarkastelu julkisen pedagogiikan näkökulmasta*. Tampereen yliopisto, Tampere University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9780-3>.

HEIKKINEN, ANU: *Tutkija Tuukka Tomperi: On tuhon tie korostaa osaamista sivistyksen sijaan*. Yle Oppiminen, Kasvatustieteitä kiireisille -sarja. 23.02.2018. Saatavilla: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/02/23/tutkija-tuukka-tomperi-on-tuhon-tie-korostaa-osaamista-sivistyksen-sijaan>. Katsottu 27.6.2019.

HEIKKINEN, VESA – HIIDENMAA, PIRJO – TIILILÄ, ULLA 2000: *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus.

HERNEAHO, IRINA 2016: *Maahanmuuttodiskurssit eduskuntapuolueiden vuoden 2015 vaalimateriaaleissa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. URN:NBN:fi:jyu-201608253866.pdf.

HELSINGIN SANOMAT: Pääkirjoitus 9.8.2016.

JAKONEN, MIKKO 2015: Pelon talous ja uudet kyvyt. – Kristiina Brunila, Jussi Onnismäa & Heikki Pasanen (toim.), *Koko elämä töihin. Koulutus tietokykykapitalismissa* s. 282–311. Tampere: Vastapaino.

JUHOLIN, ELISA 2017: *Communicare! Viestinnän tekijän käsikirja*. Infor/ /Management Institute of Finland MIF Oy.

KANKAANPÄÄ, SALLI 2006: *Hallinnon lehdistötiedotteiden kieli*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.

KARVONEN, PIRJO 1995: *Oppikirjateksti toimintana*. SKST 632. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.

KARVONEN, PIRJO 1996: Missä on taloustekstin ihminen? – Jyrki Kalliokoski (toim.), *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä* s. 151–167. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

KIELITOIMISTON SANAKIRJA. 2018. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN:NBN:fi:kotus-201433. Verkkojulkaisu HTML. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 6.6.2018 (viitattu 8.6.2019).

KOMPPA, JOHANNA 2001: *Tiedote, rakenne ja lukijuus. Lukijuuden tarkastelua Helsingin Energian tiedotteiden avulla*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

KOTRO, ARNO: Avoin kirje uudelle opetusministerille. *Uusi Suomi*, Puheenvuoro-blogi 7.6.2019. <http://arnokotro.puheenvuoro.uusisuomi.fi/277066-avoin-kirje-uudelle-opetusministerille?ref=karuselli>. Katsottu 27.6.2019.

LAITALA, HENNI 2017: *Nimeämisen ja semanttisten roolien tarkastelua pakkosterilisointia kannattavissa kirjoituksissa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201706054644>

LAITINEN, LEA 1988: Naiset ja roolit. Koti- ja ansioäitien keskustelu 1987. – Lea Laitinen (toim.), *Isosuinen nainen. Tutkielmia naisesta ja kielestä* s. 159 – 184. Helsinki: Yliopistopaino.

LAUKIA, JARI 2013: *Tavoitteena sivistynyt kansalainen ja työntekijä. Ammattikoulu Suomessa 1899-1987*. Helsinki: Helsingin yliopisto 2013. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-9411-8>.

MUNUKKA, JOUNI: ”Poikani selvisi kaikesta huolimatta hengissä, muutama sairaalatarkkailua vaativa sähköisku tuli koettua” – kymmenen kysymystä ammattikoulutuksen huolisti opetusministerille. Yle, MOT 26.04.2018. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/04/26/poikani-selvisi-kaikesta-huolimatta-hengissa-muutama-sairaala-tarkkailua-vaativa>. Katsottu 27.6.2019.

OPETUSHALLITUS: Reformin tuki -internetsivusto > Rahoitus ja tiedonkeruu.
https://www.oph.fi/reformintuki/rahoitus_ja_tiedonkeruu/rahoitustiedot. Katsottu
26.6.2019.

OPETUSHALLITUS: *Yhteishaussa ammatilliseen koulutukseen ja lukioon 72 100 hakijaa*.
Mediatiedote 13.3.2019. https://www.oph.fi/ajankohtaista/tiedotteet/101/0/yhteishaussa_ammattilliseen_koulutukseen_ja_lukioon_72_100_hakijaa. Katsottu 27.6.2019.

PIETIKÄINEN, SARI 2000: Kriittinen diskurssintutkimus. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö* s. 191–217. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä -julkaisusarja, Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus.

PIETIKÄINEN, SARI – MÄNTYNEN, ANNE 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

RAHTU, TOINI 2018: Tutkimustekstin minätekijä. – Toini Rahtu, Susanna Shore & Mikko T. Virtanen (toim.), *Kirjoitettu vuorovaikutus* s. 41–79. Tietolipas 260. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SAARILAHTI, JENNI 1998: *Tiedotteesta uutiseksi. Kahden Stakesin lehdistötiedotteen ja niihin perustuvien lehtiartikkelien tekstianalyysiä*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

SAEED, JOHN I. 2003: *Semantics*. Toinen painos. *Introducing linguistics* 2. Oxford: Blackwell.

SALMINEN, JARI 2012: *Koulun pirulliset dilemmat*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.

SALMINEN, JENNI 2012: *Ihmisen ja luonnon suhde. 5. ja 6. luokan maantiedon ja biologian sekä fysiikan ja kemian oppikirjojen kielellisten valintojen tarkastelua*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201307034135>

SAMMALLAHTI, PEKKA 2002: Lauserakenteen kuvaamisesta I. – *Virittäjä* 106 s. 536–562.

SIMOLA, HANNU 2002: Ilmaan propattu. Toiveiden rationalismi koulureformien diskurssiivisena perustana. – Risto Honkonen (toim.), *Koulutuksen lumo. Retoriikka, politiikka ja arviointi* s. 55–73. Tampere: Tampere University Press. <http://urn.fi/urn:isbn:951-44-5497-9>.

TIETEEN TERMIPANKKI 2019. (<https://tieteentermipankki.fi>)

VALTIONEUVOSTON KANSLIA 2016: Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi 2015–2019. Päivitys 2016. Hallituksen julkaisusarja 2/2016.

<https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/321857/Toimintasuunnitelma%20strategisen%20hallitusohjelman%20k%C3%A4rkihankkeiden%20ja%20reformien%20toimeenpanemiseksi%202015%E2%80%932019,%20p%C3%A4ivitys%202016/305dcb6c-c9f8-4aca-bbbb-1018cd7a1fd8>. Katsottu 27.6.2019.

VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinen ja Irja Alho 2004: Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkko-versio, viitattu 27.6.2019. <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7.

Liitteet

Liite T1.

Ammatillisen koulutuksen tutkinnot uudistuvat - "tulevaisuuden työelämä vaatii laaja-alaisempaa osaamista"

Opetus- ja kulttuuriministeriö 17.2.2017 12.57

TIEDOTE

Opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen on allekirjoittanut asetuksen mittavasta ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteen uudistuksesta. Ammatillisten tutkintojen määrä vähenee nykyisestä 351 tutkinnosta 164 tutkintoon.

Uudella tutkintorakenteella voidaan vahvistaa osaamista ja vastata nopeammin työelämän muutokseen ja osaavan työvoiman saatavuuteen.

- Tulevaisuuden työelämä edellyttää nykyistä laaja-alaisempaa osaamista. Ammatteja katoaa, uusia syntyy. Työelämä tarvitsee osaajia, joilla on valmiudet oppia jatkuvasti uutta, kehittyä työelämän mukana ja uudistaa sitä. Jos koulutamme liian kapeasti, osaaminen ei kanna työelämän muutostilanteissa. Nykyisestä siiloutuneesta tutkintorakenteesta siirrytään laaja-alaisimpiin tutkintoihin, joiden sisällä on mahdollista rakentaa yksilöllisiä polkuja oman osaamisen kehittämiseen, Grahn-Laasonen sanoo.

- Työelämän muutokseen on vuosien saatossa vastattu aina luomalla uusi tutkinto. Se on johtanut siihen, että meillä on 351 erilaista tutkintoa, joista osa ei ole enää tätä päivää, saati tulevaisuutta. Tutkintojen määrän puolittava uudistus tulee todella tarpeeseen ja auttaa vastaamaan nykyistä joustavammin työelämän nopeasti muuttuviin osaamistarpeisiin. Joustavuus lisääntyy, mutta tutkintojen osaamisvaatimuksista ei tingitä. Tulevaisuudessa meidän on huolehdittava entistä vahvemmin siitä, että jokainen nuori ja aikuinen saa riittävän vahvat tiedolliset ja taidolliset valmiudet elinikäiseen uuden oppimiseen, toteaa ministeri Grahn-Laasonen.

Asetus ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteesta tulee voimaan 1.8.2017. Kaikki uudistuvat ja uudet tutkinnot on tarkoitus ottaa käyttöön 1.1.2019 mennessä. Opetushallitus valmistelee tutkintojen perusteet porrastetusti yhteistyössä työelämän ja muiden sidosryhmien kanssa. Osa uusista tutkinnoista tulee voimaan asetuksen voimaan tullessa ja osa 1.1.2018, 1.8.2018 tai 1.1.2019. Vastaavasti osa tutkintorakenteesta poistuvista tutkinnoista on voimassa asetuksen voimaantuloon saakka ja osa 31.12.2017, 31.7.2018 tai 31.12.2018 saakka.

Vuoden 2019 alusta lähtien ammatillisia perustutkintoja on 43, ammattitutkintoja 65 ja erikoisammattitutkintoja 56. Tutkintojen määrä puolittuu, mutta opiskelijan mahdollisuudet yksilöllisiin valintoihin tutkinnon sisällä kasvavat huomattavasti nykyisestä.

Uudistusta voidaan havainnollistaa esimerkiksi näiden kahden esimerkin avulla: Uutena tutkintona muodostetaan esimerkiksi koneasennuksen ja kunnossapidon ammattitutkinto, johon yhdistetään osaamista hissiasentajan, koneenasentajan, kotitalouskoneasentajan, kunnossapidon, rautatiekaluston kunnossapidon, teollisuusputkiasentajan ja tuulivoima-asentajan ammattitutkinnoista.

Toinen esimerkki on uusi liiketoiminnan ammattitutkinto, johon yhdistetään osaaminen asiakirjahallinnon ja arkistotoimen, finanssialan, kiinteistövälitysalan, markkinointiviestinnän, myynnin, sihteerin, taloushallinnon, ulkomaankaupan ja virastomestarin ammattitutkinnoista.

Asetus perustuu opetus- ja kulttuuriministeriön ohjausryhmän elokuussa 2016 antamaan ehdotukseen ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteeksi. Lisäksi on otettu huomioon ohjausryhmän ehdottamat muutokset, jotka liittyvät työnjohdon, esimiestyön ja johtamisen tutkintoihin.

Tutkintorakenteen uudistus on osa opetus- ja kulttuuriministeriön valmistelemaa ammatillisen koulutuksen reformia. Koko ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö, rahoitus- ja ohjausjärjestelmä uudistetaan. Asetusta on tarpeen muuttaa uudelleen ammatillisen koulutuksen lainsäädännön uudistamisen yhteydessä. Hallituksen esitys ammatillista koulutusta koskevaksi uudeksi laiksi on tarkoitus antaa eduskunnalle keväällä 2017.

Ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteeseen kuuluvat ammatilliset tutkinnot 1.1. 2019 alkaen (tutkintorakenneasetuksen liite)

Lisätietoja:

- neuvotteleva virkamies
- erityisavustaja

Liite T2.

Hallituksen vastaus välikysymykseen ammatillisen koulutuksen leikkausten aiheuttamista seurauksista ja koulutuksen eriarvoistumisesta

Opetus- ja kulttuuriministeriö 15.3.2017 14.15

VÄLIKYSYMSVASTAUS

Opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen

Arvoisa puhemies!

Ammattiosaaminen on Suomessa arvostettua ja tärkeää. Laadukas ammatillinen koulutus on yksi avaintekijä maamme kilpailukyvyyn ja menestyksen kannalta. Pieni ja kaukainen Suomi ei pärjää ilman ammattitaitoista työvoimaa, perusteellista osaamista ja jämerää ammattitaitoa.

Ammatillisen koulutuksen kokonaisuudistus eli reformi on yksi tämän hallituskauden tärkeimmistä uudistuksista. Uudistuksessa on kyse tulevaisuuden ammattiosaamisesta ja osaavan työvoiman saatavuudesta sekä nuorten työllistymisen edellytyksistä.

Ammatillinen koulutus uudistuu vaikeassa taloustilanteessa. Julkinen talous on ollut vuodesta 2009 syvästi alijäämäinen. Valtionvelkamme on lähes kaksinkertaistunut. Jo useat hallitukset ovat joutuneet tekemään tuntuvia säästöpäätöksiä, jotta velkaantuminen saadaan taitettua.

On tärkeää pitää kirkkaana mielessä viesti, joka on taloustieteilijöidemme, esimerkiksi Suomen Pankin pääjohtajan, suusta kuultu: Mitä enemmän velkaantumisen pysäyttämistä ja talouden sopeuttamista lykätään, sitä enemmän kärsivät nuoret sukupolvet.

Ammatillisen koulutuksen rahoitus nousi 2000-luvun kuluessa voimakkaasti: koulutukseen käytettyjen eurojen määrä nousi yhdestä miljardista kahteen. Tänä vuonna säästöt leikkasivat rahoitusta 190 miljoonalla siten, että palasimme ammatillisen koulutuksen rahoituksessa vuoden 2008 tasolle.

Arvoisa puhemies!

Hallituskauden alussa tehtyjen kipeidenkin säästöpäätösten ja uudistusten ansiosta valoa alkaa viimeinkin pilkottaa: positiivisia merkkejä talouskasvusta on vihdoin ilmassa.

Velkaantumisen lopettaminen on useimpien mielestä hyvä tavoite – mutta joka ikinen keino on vuorollaan ammuttu alas. Oppositio on sanonut "ei käy" aivan kaikelle. Ja nyt olemme tulleet pisteeseen, jossa edes ne päätökset, jotka on aiemmin jo itse hyväksytty ja esitettykin, eivät kelpaa.

Nykyisistä oppositiopuolueista jokainen oli hallitusvastuussa edellisellä kaudella. Tuolloinen opetusministeri esitteli ammatilliseen koulutukseen 230 miljoonan leikkaukset. Säästöistä oli päättämässä myös tämän välikysymyksen ensimmäinen allekirjoittaja ja koko nykyinen oppositio.

Säästöt kaatuivat viimeisellä viikolla eduskunnassa, ja talouden sopeuttamisessa menetettiin muutama vuosi. Ongelmat eivät kuitenkaan kadonneet, ne vain siirtyivät ne tämän hallituksen pöydälle.

Oppositio on nyt tehnyt hallitukselle kuntavaalien alla välikysymyksen säästöistä, joista he ovat olleet itse päättämässä.

Arvoisa puhemies!

Näen tässä keskustelussa valoisankin puolen. Pääsemme keskustelemaan tulevaisuuden ammatillisesta koulutuksesta. Ammatillinen koulutuksemme on kaivannut suurta uudistusta jo vuosia.

Eduskunta saa näinä viikkoina käsittelyyn esityksen ammatillisen koulutuksen reformista. Koko ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö, rahoitus ja tutkintorakenne uudistetaan. Ammatillisesta koulutuksesta luodaan aivan uusi, osaamisperusteinen ja yksilöllisiin opintopolkuihin perustuva kokonaisuus. Uudistus on valmisteltu yhdessä ammatillisen koulutuksen kentän kanssa poikkeuksellisen osallistavalla tavalla. Valmistelussa on ollut mukana yli 1500 ihmistä. Reformi on kentällä odotettu ja toivottu.

Miksi reformi tarvitaan? Ensinnäkin liian moni nuori keskeyttää ammatillisen koulutuksen. Noin 17 prosenttia ikäluokasta jää ilman toisen asteen tutkintoa – suurin syy tähän on keskeyttäminen. Joka kolmas ammatillisessa koulutuksessa opiskeleva nuori ei suorita ensin aloittamaansa ammatillista tutkintoa loppuun kolmessa vuodessa.

Työelämän muutosnopeus haastaa koko koulutusjärjestelmäämme. Kokonaisia aloja katoaa, uusia syntyy. Tulevaisuuden työ on oppimista, jatkuvaa oman osaamisen kehittämistä. Nuoret tarvitsevat sellaiset tiedot ja taidot, ammatilliset valmiudet ja itseluottamuksen, joilla pärjää myös työelämän muutostilanteissa.

Koulutusjärjestelmämme tulee palvella paremmin myös alan vaihtajia, osaamisen päivittäjiä ja työttömiä. Suurten irtisanomisten lisäksi koulutuksen pitää vastata joustavasti myös positiivisiin rakennemuutoksiin. Lounais-Suomen meri- ja autoteollisuuden nousu ja tuhansien uusien

työpaikkojen syntyminen on tästä osuvin esimerkki. Kasvu ei saa jäädä osaavan työvoiman puutteesta kiinni.

Arvoisa puhemies!

Ammatillisen koulutuksen reformissa on kolme hienoa tähtäyspistettä. Reformi vähentää koulutuksen keskeyttämistä ja nuorten syrjäytymistä. Se mahdollistaa yksilöllisemmät oppimisen polut ja varmistaa osaamisen kehittämisen mahdollisuudet läpi työuran. Uudistus tiivistää koulutuksen ja työelämän yhteistyötä ja lisää työpaikoilla tapahtuvaa oppimista. Toiminta muutetaan tehokkaammaksi ja asiakasystävällisemmäksi ja ennen kaikkea vastaamaan tulevaisuuden työmarkkinoiden osaamistarpeita.

Arvoisa puhemies!

Kansallinen haasteemme on nuorten syrjäytyminen. Ammatillisen koulutuksen reformi tuo siihen uusia ratkaisuja.

Kaikki puolueet ovat ottaneet voimakkaasti kantaa, että jokaiselle nuorelle pitää saada vähintään toisen asteen tutkinto. Lukujen valossa takana on hukattu vuosia. Vaikuttavat teot ovat puuttuneet, nuorisotyöttömyys on hyvistä aikomuksista huolimatta vain kasvanut. Tarvitaan vaikuttavampia toimia.

Jokaiselle peruskoulun päättäneelle nuorelle turvataan koulutuspaikka toiselta asteelta. Koulutustakuusta pidetään kiinni. Ammatillisen koulutuksen uusi rahoitusmalli rakentaa oppilaitoksille vahvat kannustimet vähentää keskeyttämistä ja pitää huolta jokaisesta opiskelijasta. Osa oppilaitosten rahoituksesta maksetaan jatkossa sillä perusteella, että opiskelijat valmistuvat, ja osa sillä perusteella, että he työllistyvät. Ympärivuotinen haku nappaa putoamisriskissä olevat uudelle polulle.

Arvoisa puhemies!

Ammatillisen koulutuksen reformin kantavana ajatuksena on osaamisperustaisuus: jokaiselle opiskelijalle rakennetaan yksilöllinen, henkilökohtainen opintopolku. Yksi oppii parhaiten työpaikalla käytännön työelämässä; toinen tarvitsee enemmän lähiopetusta. Osaamisperusteisessa ammatillisessa koulutuksessa tärkeintä on saavutettu osaaminen – se, että jokainen oppii –, ei koulun penkillä kulutettu aika.

Tutkintojärjestelmän uudistus on eräs monista konkreettisista muutoksista. Vuosien varrella ammatillisen tutkintojen määrä on kasvanut niin, että meillä on jopa 350 tutkintonimikettä. Ne tuottavat tulevaisuuden työelämää ajatellen liian pirstaleista osaamista. Nyt tutkintojen määrä vähenee yli puolella 160:een. Kun tutkinnot mahdollistavat laajemmat kokonaisuudet, pärjää paremmin työtehtävien muuttuessa. Samalla opiskelijoiden mahdollisuudet erikoistua opintojen aikana lisääntyvät.

Arvoisa puhemies!

Suomessa on vuosia tiedetty, että tarvitaan lisää työpaikalla tapahtuvaa oppimista. Oppisopimuskoulutus on tehokas koulutuksen muoto: vuosi oppisopimuksen suorittamisen jälkeen työssä on yhdeksän kymmenestä aloittaneesta. Reformi tuo uutena joustavana väylänä käyttöön koulutussopimuksen, joka on ei-työsuhteinen työpaikkaoppimisen muoto. Työpaikoilla tapahtuva oppiminen lisää oppimismotivaatiota, vähentää keskeyttämistä ja näin vähentää nuorisotyöttömyyttä. Kun nuori saa tosielämän kokemusta työelämästä, hän saa jalan oven väliin työelämään. Koulutussopimus voi palvella myös maahanmuuttajien kotoutumispolkuna.

Opiskelijoita ei sysätä työpaikoille ilman tukea ja ohjausta, vaan kaikessa työssäoppimisessa oppilaitoksen ohjaus ja tuki viedään mukana. Ammatillisen koulutuksen opettajat ovat

avainasemassa. Työpaikalla tapahtuvaan oppimiseen luodaan selkeät pelisäännöt, jotka tehdään selviksi kaikille osapuolille. Säännöt on kirjattu lakiin, lakiluonnosta on tiukennettu. Opiskelijoita ei voi käyttää halpatyövoimana.

Arvoisa puhemies!

Ammatillisen koulutuksen reformi lisää koulutuksen järjestäjien vapautta ja vastuuta. Puhumme sääntelyä, ylimääräistä hallintoa, päällekkäisyyksiä ja byrokratiaa. Tämä on koulutuksen järjestäjille tervetullut muutos. Reformin tavoitteena on, että tulevaisuudessa nykyistä suurempi osuus koulutuksen rahoituksesta kohdentuu opiskelijoiden tarvitsemaan opetukseen ja ohjaukseen, ei seiniin tai päällekkäiseen tekemiseen.

Olen käynyt keskusteluja hyvin monen kentän toimijan kanssa ja olen täysin vakuuttunut, että vastuu muutostilanteessa osataan kantaa. Tämä vuosi on ammatillisen koulutuksen kentälle taloudellisesti haastava, mutta reformin myötä saamme uusia työkaluja järjestää koulutusta laadukkaammin ja tehokkaammin.

Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnistää ohjelman tukemaan reformin toimeenpanoa. Osana ohjelmaa opettajien lisä- ja täydennyskoulutusta rahoitetaan ensi vaiheessa 4,5 miljoonalla eurolla.

Arvoisa puhemies!

Haluan tehdä yksiselitteisen selväksi, että hallitus ei tule tinkimään piiruakaan siitä, että jokaisella nuorella on mahdollisuus laadukkaaseen koulutukseen. Tavoitteena tulee olla, että jokainen nuori suorittaa vähintään toisen asteen tutkinnon. Jokainen nuori pääsee toisen asteen jatko-opintoihin myös tulevaisuudessa. Ammatillisten tutkintojen jatko-opintokelpoisuus säilytetään ja turvataan.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjät ovat raportoineet opetus- ja kulttuuriministeriölle, että koulutuspaikkatarjontaa ei vähennetä niin, että koulutuksen alueellisen saavutettavuus vaarantuisi.

Vuodesta 2014 laskien nuorten yhteisvalinnan ammatillisen koulutuksen aloituspaikkoja on vähennetty noin 2500 paikalla – ei 7000 paikalla, kuten välikysymyksessä väitetään. Paikkoja on suhteessa 16-vuotiaiden ikäluokkaan noin 76 prosenttia, vaikka noin puolet ikäluokasta valitsee ammatillisen koulutuksen.

Maakunnittain koulutuspaikkojen tarjonta vaihtelee, mutta kaikkialla Suomessa nuoret saavat jatkossakin mahdollisuuden aloittaa opinnot ammatillisessa koulutuksessa. Otetaan esimerkiksi Pohjois-Karjala. Pohjois-Karjalassa peruskoulun jälkeen ammatilliseen koulutukseen hakeutuu noin 750 nuorta, ja paikkoja on lähes 1300. Paras tilanne aloituspaikkojen suhteen on Lapissa, missä vuosittain noin 800 nuorta aloittaa opinnot ammatillisessa koulutuksessa ja aloituspaikkoja on tarjolla lähes 2000. Aloituspaikkoja on Lapissa siis tarjolla yli kaksinkertaisesti aloittajamäärään nähden. Nämä tiedot ovat tältä vuodelta, ja niissä on huomioitu säästöjen vaikutukset.

On syytä korjata myös muut pelottelut. Myös koulutuksen saavutettavuus turvataan. Koulutuksen toimipisteverkko ei ole rapautumassa. Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksen mukaan toimipisteiden määrä on vähentynyt erityisesti niissä maakunnissa, joissa verkko on ollut ennestään hyvin tiheä, kuten Uudellamaalla ja Pirkanmaalla. Vähennykset painottuvat ennen kaikkea väkirikkaille alueille, missä etäisyydet ovat lyhyet, eikä harvaan asutuille seuduille. Monet koulutuksen järjestäjät ovat tehostamassa opetustilojen käyttöä, jotta koulutusrahat saadaan seinien sijasta sisältöihin.

Haluan yksiselitteisesti todeta, että emme tingi siitä, että jokaisella nuorella on mahdollisuus kouluttautua asuinpaikasta riippumatta. Mikäli ammatillisen koulutuksen alueellinen saavutettavuus jollain alueella vaarantuisi, opetus- ja kulttuuriministeriö tulee puuttumaan asiaan.

Arvoisa puhemies!

Hiljattain julkaistun Nuorisobarometrin mukaan lähes joka toinen (47 %) nuori on huolissaan siitä, onko hänellä tulevaisuudessa töitä. Nuorten usko siihen, että oman ikäluokan taloudellinen tilanne kehittyy paremmaksi kuin vanhemmilla ikäluokilla, on heikentynyt taantuman vuona.

Siksi, nuortemme takia, meidän on tehtävä ihan kaikkemme, jotta Suomi saadaan kasvu-urille ja nuorten tulevaisuus valoisammaksi. Tällä hallituksella ei ole halua siirtää ratkaisemattomia ongelmia seuraaville. Kannamme vastuuta taittamalla julkisen velan kasvun ja uudistamalla koulutusta – yhtä aikaa. Vaikka haaste on iso haaste, periksi ei anneta. Onneksi tuloksetkin alkavat jo näkyä piristyneinä talouslukuina. Suomi on heräämässä kasvuun!

Liite T3.

Tulevaisuuden työ on yhä enemmän yrittäjyyttä - koulutuksen yrittäjyyslinjaukset julki

Opetus- ja kulttuuriministeriö 17.3.2017 12.17

TIEDOTE

Opetus- ja kulttuuriministeriön Yrittäjyys ja koulutus -hankkeessa on valmisteltu linjaukset yrittäjyyden edistämiseen, yrittäjyyskoulutukseen ja yrittäjyyskasvatukseen. Linjaukset laadittiin laajan asiantuntijaverkoston yhteistyönä. Ne yltävät varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen.

Hallitusohjelmassa linjataan, että koulutusta uudistettaessa tulee ottaa huomioon työelämän osaamistarpeet, ja koulutusta ja työelämää lähennetään toisiinsa.

Tänään julkistetut opetus- ja kulttuuriministeriön Yrittäjyyslinjaukset syventävät vuonna 2009 valmistuneita Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivoja. Varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa sekä yleissivistävässä koulutuksessa korostetaan myönteisiä asenteita, yrittäjyyteen liittyviä perustietoja ja -taitoja sekä yrittäjämäistä toimintatapaa. Toisella asteella ja korkea-asteella osamista syvennetään ja mukaan tulevat myös yritystoimintaan liittyvät valmiudet.

Yrittäjyyttä edistetään koulutuksessa strategisella tasolla ja johtamisella, kehittämällä opettajien osaamista, ottamalla koulutuksen sisältöihin yrittäjyyttä tukevia elementtejä ja tekemällä oppimisympäristöistä innostavia ja innovatiivisia. Linjauksiin sisältyy mittareita ja arviointivälineitä, joilla tavoitteiden toteutuminen voidaan varmistaa.

- Tulevaisuuden työ on yhä enemmän yrittäjyyttä. Nuorten asenteet yrittäjyyteen ovat radikaalisti positiivisempia kuin ennen. Jopa joka viides 18-24-vuotias suomalainen miettii yrittäjyyttä vaihtoehtona kolmen seuraavan vuoden kuluessa. Yrittäjyyteen ja yrittäjämäiseen toimintatapaan voi oppia ja niistä valmiuksista on hyötyä, vaikka ei suoraan yrittäjäksi ryhtyisikään. Luovuus, uteliaisuus, ongelmanratkaisutaidot, innovaatiokyky, riskienhallinta ja vastuullisuus ovat tärkeitä työelämän taitoja, sanoo opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen.

- Opetus- ja kulttuuriministeriö on varannut tälle vuodelle 800 000 euron määrärahan nuorten yrittäjyys-, talous- ja työelämätaitojen edistämiseksi, ministeri sanoo.

Opetus- ja kulttuuriministeriön yrittäjyyslinjausten tarkoituksena on suunnata, kehittää ja ohjata eri koulutusasteiden yrittäjyyden edistämisen ja yrittäjyyskasvatuksen toimenpiteitä. Suuntaviivat toimivat osana ministeriön informaatio-ohjausta. Yrittäjyyslinjaukset toimivat konkreettisena toiminnan arvioinnin ja kehittämisen apuna oppilaitosjohdolle, henkilöstölle sekä muille yrittäjyyskasvatustoimijoille.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on mukana myös kansainvälisessä Innovation Cluster for Entrepreneurship Education -tutkimushankkeessa. Hankkeessa selvitetään, miten Euroopan komission tavoite tarjota nuorelle käytännön yrittäjyyskasvatusta ennen peruskoulutuksen päättymistä, voidaan toteuttaa.

Lisätietoja:

- opetusneuvos
- opetusneuvos
- opetusneuvos

Liite T4.

Ammatillisen koulutuksen reformi uudistaa koulutuksen vastaamaan opiskelijoiden ja työelämän tarpeita

Opetus- ja kulttuuriministeriö 24.4.2017 12.49

TIEDOTE

Ammatillinen koulutus uudistetaan kokonaisuudessaan. Hallitus antoi maanantaina 24. huhtikuuta esityksen uudeksi laiksi ammatillisesta koulutuksesta.

Tavoitteena on, että ammatillinen koulutus pystyy vastaamaan nykyistä nopeammin työelämän muutoksiin ja tulevaisuuden osaamistarpeisiin. Sekä nuorille että jo työelämässä oleville aikuisille rakennetaan yksilöllisiä opintopolkuja. Työpaikoilla tapahtuvaa oppimista lisätään ja käyttöön otetaan uusi koulutussopimusmalli. Uudella rahoitusmallilla kannustetaan vähentämään koulutuksen keskeyttämistä ja parantamaan koulutuksen vaikuttavuutta.

Nykyiset lait ammatillisesta peruskoulutuksesta ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta kumotaisiin. Amatillista koulutusta koskevat säännökset koottaisiin yhteen lakiin yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Lisäksi osa työvoimakoulutuksesta siirtyisi työ- ja elinkeinoministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriöön ja osaksi uutta ammatillisen koulutuksen järjestelmää.

- Amatillisen koulutuksen reformi on mittakaavaltaan suurin koulutusuudistus kahteen vuosikymmeneen. Uudistus vastaa nykyistä joustavammin työelämän muuttuviin koulutustarpeisiin. Reformi vähentää koulutuksen keskeyttämistä ja nuorten syrjäytymistä. Yksilölliset opintopolut ja tiiviimpi yhteistyö työelämän kanssa lisäävät koulutuksen vaikuttavuutta ja vahvistavat opiskelijoiden työllistymistä. Reformi on tehty vaikeassa taloudellisessa ympäristössä, mutta se on odotettu, tarpeellinen ja vahvistaa suomalaista ammattiosaamista, opetus- ja kulttuuriministeri **Sanni Grahn-Laasonen** toteaa.

Opiskelija pääsee työelämään nopeammin

Jatkossa opiskelija voisi hankkia osaamista joustavasti itselleen parhaiten soveltuvalla tavalla. Opinnoissa keskityttäisiin puuttuvan osaamisen hankkimiseen, mikä lyhentäisi koulutusaikoja erityisesti aikuisopiskelijoiden osalta.

Kaikille opiskelijoille tehdään oma henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma, jossa selvitetään ja tunnustetaan opiskelijan aiemmin hankkima osaaminen ja suunnitellaan, mil-laista osaamista opiskelija tarvitsee sekä miten osaamista hankitaan eri oppimisympäristöissä. Samalla suunniteltaisiin tarvittavat tukitoimet. Suunnitelman laatisi yhdessä opiskelijan kanssa opettaja tai opinto-ohjaaja.

Tutkintojärjestelmä uudistetaan

Nykyinen kolmiportainen tutkintorakenne (ammattillinen perustutkinto, ammattitutkinto ja erikoisammattitutkinto) säilytetään, mutta tutkinnot ovat jatkossa nykyistä laaja-alaisempia, eikä uutta osaamistarvetta varten ole tarpeen luoda uutta tutkintoa. Tutkintojen määrä vähenee nykyisestä noin 360 tutkinnosta 150 tutkintoon. Opiskelijalla olisi nykyistä enemmän valinnan mahdollisuuksia erikoistua tutkinnon sisällä. Jatko-opintokelpoisuus korkeakouluihin säilyisi jatkossakin.

Ammatillisena koulutuksena voitaisiin järjestää myös ammatilliseen koulutukseen valmentavaa koulutusta, työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa koulutusta sekä tutkintoon johtamata tonta muuta ammatillista koulutusta.

Käytännönläheisestä näytöstä tutkinnon suoritustapa

Ehdotuksen mukaan ammattitaito osoitettaisiin kaikissa ammatillisissa tutkinnoissa näyttämällä se pääsääntöisesti työelämässä käytännön työtehtävissä. Arvioinnin tekisivät ja siitä päättäisivät koulutuksen järjestäjän nimeämä opettaja ja työelämän edustaja yhdessä. Yhteisissä tutkinnon osissa ja valmentavissa koulutuksissa osaamisen arvioinnista vastaisi ja päättäisi opettaja. Opiskelijan oikeus saada erityistä tukea oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi laajennettaisiin koskemaan myös ammatti- ja erikoisammattitutkinnon opiskelijoita.

Enemmän ohjattua opiskelua työpaikoilla

Lakiesityksen mukaan koulutus työpaikalla järjestettäisiin määräaikaiseen työ sopimukseen perustuvana oppisopimuksena tai ilman työ sopimussuhdetta toteutettavana koulutussopimuksena, joka korvaisi nykyisen työssäoppimisen. Koulutussopimusta ja oppisopimusta olisi mahdollista yhdistellä joustavasti.

Opiskelijoiden ohjausta työpaikalla vahvistettaisiin opettajien ja työpaikkaohjaajien yhteistyönä.

Koulutukseen voi hakea läpi vuoden

Ammatilliseen koulutukseen hakeuduttaisiin pääasiassa jatkuvan haun kautta joustavasti ympäri vuoden. Keväisin järjestettävä valtakunnallinen yhteishaku olisi tarkoitettu peruskoulunsa päättäneille ja vailla ammatillista tutkintoa oleville.

Tutkinnot ja työllistyminen rahoituksen perusteiksi

Esityksen mukaan kaikessa ammatillisessa koulutuksessa olisi yksi yhtenäinen rahoitusjärjestelmä, joka kannustaisi vähentämään koulutuksen keskeyttämistä, lisäämään oppimista työpaikoilla, lyhentämään koulutusaikoja ja suuntaamaan koulutusta sellaisille koulutusaloille, joissa on työvoiman tarvetta.

Rahoitus jaettaisiin laskennalliseen perus-, suoritus- ja vaikuttavuusrahoitukseen sekä strategiarahoitukseen. Laskennallisesta rahoituksesta 50 % olisi opiskelijamäärän mukaan maksettavaa perusrahoitusta ja 35 % tutkinnoista ja tutkinnon osista maksettavaa suoritusrahoitusta. 15 %:n vaikuttavuusrahoitus maksettaisiin opiskelijoiden työllistymisen, jatko-opintoihin siirtymisen ja opiskelija- ja työelämäpalautteen perusteella. Perusrahoitus takaisi osaltaan, että ammatillista koulutusta on jatkossakin tarjolla kaikilla aloilla ja kaikille opiskelijoille. Rahoitusjärjestelmässä otettaisiin huomioon koulutuksen järjestämiseen liittyvät kustannuserot, kuten tutkinto- tai alakohtaiset kustannuserot, erityisen tuen järjestäminen, työvoimakoulutus ja vankien koulutus.

Ammatilliseen koulutukseen kohdennettavasta valtion rahoituksesta päätettäisiin vuosittain valtion talousarviossa nykyisen toteutuneisiin kustannuksiin perustuvan rahoituksen sijaan. Koulutuksen järjestäjä saa lisää valtaa ja vastuuta

Esityksessä on kiinnitetty huomiota normien keventämiseen. Kaikkea ammatillista koulutusta säädeltäisiin jatkossa yhdellä järjestämisluvalla. Koulutuksen järjestäjien vapaus koulutuksen järjestämiseen kasvaisi. Uusi lainsäädäntö vähentäisi päällekkäistä hallintoa ja suunnitelmien laatimista, mikä vapauttaisi oppilaitoksissa rehtorien ja opettajien työaikaa hallinnosta opetukseen. Osaamisen hankkimisen ja osoittamisen prosesseja selkeytettäisiin.

Opettajien työ monipuolistuu

Yksilöllinen opintopolku tekee opiskelijan ohjauksesta ja tuesta entistä tärkeämpää. Opettajat ovat pedagogisia asiantuntijoita, jotka rakentavat yhdessä ja työelämän kanssa motivoivia polkuja opiskelijoille. Opettaja jalkautuu yhä useammin työpaikoille ja ohjaa opiskelijoita muissa oppimisympäristöissä kuin oppilaitoksessa.

Uudistusta on valmisteltu avoimesti ja osallistavasti

Tavoitteena on, että uusi laki tulisi voimaan 1.1.2018. Hallituksen esitys on valmisteltu tiiviissä yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Esityksen valmisteluun on osallistunut yli 1500 sidosryhmien edustajaa.

Lisätietoja:

- ylijohtaja
- erityisavustaja

Liite T5.

Opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen:

Taitaja-tapahtuma on ammatillisen huippuosaamisen näyteikkuna

Opetus- ja kulttuuriministeriö 15.5.2017 18.00

TIEDOTE

Opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen avasi maanantaina ammattitaidon SM-kisat eli Taitaja2017-tapahtuman Helsingin messukeskuksessa. Tämänvuotinen Taitaja-tapahtuma on Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhlavuoden ammatillisen koulutuksen päätapahtuma.

– Taitaja-tapahtuma on näyteikkuna satavuotiaan Suomen ammatillisen osaamisen huipulle. Paras tapa lisätä ammatillisen koulutuksen arvostusta ja kiinnostavuutta on näyttää, millaista huippuosaamista ammatillinen koulutus tuottaa jo nyt, ja millaista se voisi tulevaisuudessa. Juuri siinä Taitaja on parhaimmillaan, opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen sanoi puheessaan.

Ministeri Grahn-Laasonen muistutti, että yhteiskuntamme muuttuessa myös ammatillisen koulutuksen tulee elää ajassa.

– Maailman muutoksessa koulutusjärjestelmän on oltava suunnannäyttävä, ei vain passiivinen reagoija. Meneillään oleva ammatillisen koulutuksen reformi on suurin koulutus uudistus kahteen vuosikymmeneen. Reformin tarkoituksena on, että ammattiosaajamme pystyvät vastaamaan työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin yhä paremmin.

– Teknologian kehitys muuttaa pysyvästi tapojamme tehdä työtä. Nyt tehtävässä reformissa kaiken keskiössä on oppija. Tulevaisuuden koulutuksessa painotetaan erityisesti oppimaan oppimisen taitoja. Näin ammatillisen oppilaitoksen käyvät nuoret voidaan valmistaa kohtaamaan muuttuvan työelämän tarpeet.

Puheensa lopuksi ministeri kannusti kaikkia Taitaja-kilpailun finalisteja.

– Huippuosaajaksi kehitytään vain määrätietoisella harjoittelulla ja oman osaamisen jatkuvalla kehittämisellä. Taitaja-kilpailun osallistujat ovat kaikki oman alansa ehdottomia huippuja. Jokainen tänne asti päässyt on voittaja, vaikka parhaista parhaimmat palkitaankin vasta torstaina.

Lisätietoja: erityisavustaja

Liite T6.

Opetusministeri Grahn-Laasonen:

Ammatillisen koulutuksen reformi hyväksyttiin – suurin koulutus uudistus vuosikymmeneen

Opetus- ja kulttuuriministeriö 30.6.2017 13.27

TIEDOTE

Eduskunta on tänään perjantaina hyväksynyt uuden ammatillisen koulutuksen lainsäädännön. Nyt hyväksytty ammatillisen koulutuksen reformi on suurin koulutuslainsäädännön uudistus lähes kahteenkymmeneen vuoteen.

– Hallituskauden suurin koulutuksen uudistus on nyt hyväksytty eduskunnassa. Tämä reformi on työnäyte siitä, että suuretkin uudistukset ovat koulutuskentällä mahdollisia. Koulutuksen rakenteet ovat Suomessa uudistuneet hitaasti, vaikka työelämä on mullistunut ympärillämme. Ammatillisen koulutuksen reformi vie ammattiosaamisen uudelle vuosikymmenelle ja näyttää suuntaa koko koulutusjärjestelmän uudistamiselle, opetusministeri **Sanni Grahn-Laasonen** sanoo.

– Ammatillisen koulutuksen reformi vahvistaa suomalaista ammattiosaamista. Sen ydinasioita ovat henkilökohtaiset opintopolut, laaja-alainen osaaminen sekä tiivis yhteistyö työelämän kanssa. Näin vahvistetaan opiskelijoiden työllistymistä ja tuetaan sujuvaa siirtymistä jatko-opintoihin. Uudistettu ammatillinen koulutus vastaa osuvasti ja tehokkaasti yritysten ja työelämän nopeasti muuttuviin osaamistarpeisiin, ministeri sanoo.

– Reformi on tehty haastavassa taloudellisessa ympäristössä, mutta se on saanut laajan tuen koulutuksen ammattilaisilta. Uudistus on merkittävä niin opiskelijoille, koulutuksen järjestäjille kuin työ- ja elinkeinoelämälle. Olen iloinen, että reformin toimeenpano voi nyt alkaa yhteistyössä, opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen jatkaa.

Suurin muutos uudistetussa ammatillisessa koulutuksessa on ajattelutavan kääntyminen järjestelmäkeskeisyydestä osaamisperusteisuuteen. Jatkossa ammatillisen koulutuksen tärkein tehtävä on tuottaa yksilöllistä ammatillista osaamista opiskelijoiden ja työelämän tarpeiden mukaan.

Yksilöllisiin osaamistarpeisiin voidaan jatkossa vastata joustavasti tutkintojen, niiden osien, tutkintoon johtamattoman koulutuksen ja valmentavien koulutusten avulla. Ohjattua ja tavoitteellista opiskelua voidaan toteuttaa joustavasti niin oppilaitosten oppimisympäristöissä, työpaikoilla kuin digitaalisissa oppimisympäristöissä.

Uudistuksella lisätään mahdollisuuksia opiskella työpaikoilla ottamalla käyttöön uusi koulutus-sopimusmalli. Uudistuksessa lisätään myös jo olemassa olevan oppisopimuskoulutuksen houkuttelevuutta. Koulutus- ja oppisopimuksella hankittu osaaminen osoitetaan näyttämällä se käytännön työtilanteissa.

Osaamisen arvioinnista vastaavat opettajat ja työelämän asiantuntijat yhdessä. Koulutukseen voi hakea ja päästä silloin, kun siihen on tarve. Työelämälähtöisten opiskelutapojen lisääminen on keino työelämän murrokseen vastaamisessa.

Uudella rahoitusmallilla kannustetaan parantamaan koulutuksen vaikuttavuutta ja laatua. Rahoitus kannustaa vähentämään koulutuksen keskeyttämistä ja tunnustamaan tehokkaasti aiemmin hankittua osaamista. Koulutuksen järjestäjien vapaus koulutuksen järjestämiseen kasvaa uusien järjestämislupien myötä. Rahoituksen uudistamisella vastataan koulutustakuun toteutumisen lisäksi myös koulutuksen keskeyttämisten vähentämiseen.

– Ammatillisen koulutuksen reformi ehkäisee syrjäytymistä, kun yksilöllistäminen tekee opinnoista sujuvampia ja kouluttajilla on selkeä kannustin pitää huolta opiskelijoista. Työkaluja on nyt enemmän. Tavoitteena on, että jokainen nuori suorittaa vähintään toisen asteen tutkinnon, Grahn-Laasonen sanoo.

Eduskunta kuuli laajaa joukkoa asiantuntijoita. Eduskuntakäsittelyn aikana merkittävimmi kysymyksiksi nousivat muun muassa yksilöllisten opintopolkujen suunnittelu ja toteuttaminen sekä opiskelijan tarvitseman opetuksen ja ohjauksen turvaaminen, työpaikalla tapahtuvan

opiskelun edellytykset sekä rahoitusmallin ennakoitavuus ja kannustavuus.

Uusi laki tulee voimaan 1.1.2018. Eduskunta edellyttää, että opetus- ja kulttuuriministeriö tukee ja seuraa reformin toteutumista. Erityisesti on tarpeen seurata uudistuksen vaikutuksia koulutuksen alueelliseen ja kielelliseen saavutettavuuteen, opintojen keskeyttämiseen ja koulutustakuun toteutumiseen sekä siihen, että oppisopimus- ja koulutusopimuspaikkamäärät lisääntyvät uudistuksen tavoitteiden mukaisesti. Jos laissa havaitaan muutostarpeita, valtioneuvoston on tuotava muutosesitykset eduskunnan käsiteltäväksi.

Lisätietoja:

– erityisavustaja– ylijohtaja

Liite T7.

OKM seuraa ja tukee reformin tavoitteiden toteutumista

Ammatillinen koulutus uudistuu

Opetus- ja kulttuuriministeriö 10.8.2017 14.20

TIEDOTE

Uusi ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö vahvistaa suomalaista ammattiosaamista. Jatkoksa ammatillisen koulutuksen tärkein tehtävä on tuottaa yksilöllistä osaamista opiskelijoiden ja työelämän tarpeiden mukaan. Valtioneuvosto esitti istunnossaan 10.8., että Tasavallan presidentti vahvistaisi asiaa koskevan lain.

Yksilöllisiin osaamistarpeisiin voidaan jatkossa vastata joustavasti tutkintojen, niiden osien, tutkintoon johtamattoman koulutuksen ja valmentavien koulutusten avulla. Opiskelu voi tapahtua niin oppilaitosten oppimisympäristöissä, työpaikoilla kuin digitaalisissa oppimisympäristöissä.

Uusi koulutusopimusmalli lisää mahdollisuuksia työpaikoilla opiskeluun. Samalla lisätään myös jo olemassa olevan oppisopimuskoulutuksen houkuttelevuutta. Koulutus- ja oppisopimuksella hankittu osaaminen osoitetaan näyttämällä se käytännön työtilanteissa.

Osaamisen arvioinnista vastaavat opettajat ja työelämän asiantuntijat yhdessä. Koulutukseen voi hakea ja päästä silloin, kun siihen on tarve. Työelämälähtöisten opiskelutapojen lisääminen on keino työelämän murrokseen vastaamisessa.

Uudella rahoitusmallilla kannustetaan parantamaan koulutuksen vaikuttavuutta ja laatua. Rahoitus kannustaa vähentämään koulutuksen keskeyttämistä ja tunnustamaan tehokkaasti aiemmin hankittua osaamista. Koulutuksen järjestäjien vapaus koulutuksen järjestämiseen kasvaa uusien järjestämislupien myötä. Rahoituksen uudistamisella vastataan koulutustakuun toteutumisen lisäksi myös koulutuksen keskeyttämisten vähentämiseen.

Eduskunnan hyväksymään lakiin sisältyy neljä lausumaa. Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto tuo eduskunnalle lainsäädännön muutosehdotukset, jotka mahdollistavat oppisopimuksella työskentelyn tasavertaisesti kaikilla toimialoilla, lisätyön tarjoamisvelvoitteen tätä estämättä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tulee seurata ammatillisen koulutuksen uuden rahoitusjärjestelmän vaikutuksia koulutuksen järjestämiseen ja toimittaa sivistysvaliokunnalle selvitys asiasta vuosittain syysistuntokauden alussa. Tässä yhteydessä arvioidaan myös perusrahoitusosuuden

riittävyttä. Ministeriön tulee myös valmistella selvitys erityistä vaativaa tukea tarvitsevien opiskelijoiden koulutuspolkujen eheydestä ja koulutusmahdollisuuksista.

Lisäksi eduskunta edellyttää, että opetus- ja kulttuuriministeriö tukee, seuraa ja arvioi reformin toteutumista, muun muassa vaikutuksia koulutuksen alueelliseen ja kielelliseen saavutettavuuteen, opintojen keskeyttämiseen ja koulutustakuun toteutumiseen sekä siihen, että oppisopimus- ja koulutussopimuspaikkamäärät lisääntyvät uudistuksen tavoitteiden mukaisesti. Jos laissa havaitaan muutostarpeita, valtioneuvoston on tuotava muutosesitykset eduskunnan käsiteltäväksi.

Laki astuu voimaan 1.1.2018.

Lisätietoja:

- erityisavustaja
- ylijohtaja

Eduskunnan vastaus hallituksen esitykseen laiksi ammatillisesta koulutuksesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 39/2017 vp; EV 86/2017 vp) on luettavissa ministeriön verkkosivuilla. [Ministeriön asiat valtioneuvostossa](#) -sivulla julkaistaan julkiset päätökset liitteineen aina valtioneuvoston yleisistunnon ja tasavallan presidentin esittelyn jälkeen.

Liite T8.

Opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen:

Osaamiseen, koulutukseen ja tutkimukseen isot lisäpanostukset ensi vuoden budjetissa

Opetus- ja kulttuuriministeriö 31.8.2017 13.45

TIEDOTE

Osaamiseen ja koulutukseen on tulossa lisäpanostuksia vuodelle 2018. Hallitus on budjettiriihessä 31.8. sopinut budjettiesityksen sisällöstä. Riihessä sovittua lisärahoitusta suunnataan peruskoulun tasa-arvon vahvistamiseen, viisivuotiaiden maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeiluun, varhaiskasvatusmaksujen alentamiseen, nuorisotyöttömyyden torjuntaan, perustutkimukseen sekä ammattikorkeakoulujen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan.

– Vaikeiden talouden vuosien jälkeen koulutuksen budjetti näyttää jälleen valoisalta! Hallitus lisäsi rahoitusta muun muassa peruskoulun tasa-arvon vahvistamiseen, tutkimukseen sekä varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja yritysten osaajatarpeisiin vastaamiseksi lisäämme ammatillisen koulutuksen tarjontaa ja muuntokoulutusmahdollisuuksia, opetusministeri **Sanni Grahn-Laasonen** iloitsee.

Varhaiskasvatusmaksuja alennetaan 70 miljoonalla eurolla 1.1.2018 alkaen. Alennukset kohdistuvat pieni- ja keskituloisille sekä toisen lapsen sisaralennus nostetaan 50 prosenttiin. Maksuttoman varhaiskasvatuksen piiriin tulee 6 700 perhettä lisää. Maksutulojen alenema kompensoidaan kunnille. Yliopistokoulutettujen lastentarhanopettajien koulutusmäärien lisäämiseen kohdennetaan 5 miljoonaa euroa vuodelle 2018.

Hallitus käynnistää laajan kokeilun vuosina 2018–2019 viisivuotiaiden maksuttomasta varhaiskasvatuksesta yhdessä halukkaiden kuntien kanssa. Kokeiluun käytetään 5 miljoonaa euroa valtion rahoitusta.

Hallitus lisää rahoitusta peruskoulun tasa-arvon vahvistamiseksi yhteensä 25 miljoonaa euroa. Tasa-arvorahoitus, jolla tuetaan haastavilla alueilla toimivia peruskouluja, kaksinkertaistetaan. Lisäys on 15 miljoonaa. Hallitus kohdistaa uutta lisärahoitusta kouluille, jotka eri syistä ovat vaarassa jäädä kehittämistoiminnan ulkopuolelle tai joilla on hyvin vähäisesti resursseja siihen. Opetukseen sekä koulujen ja sivistystoimen johdon koulutukseen kohdistetaan 10 miljoonan euron lisärahoitus. Lisäksi opettajien perus- ja täydennyskoulutusta uudistetaan 23 miljoonan euron määrärahalla osana osaamisen ja koulutuksen kärkihanketta. Peruskoulun lainsäädännön kehittämistarpeiden osalta laaditaan toimintasuunnitelma. Luonnontieteiden ja matematiikan opetusta vahvistetaan 5 miljoonalla eurolla.

Hallitus vastaa osaavan työvoiman tarpeisiin sekä työelämän murrokseen. Ammatillisessa koulutuksessa tuetaan esimerkiksi uusien koulutus- ja työelämäpolkujen rakentamista sekä ehkäistään koulutuksen keskeyttämistä 15 miljoonan euron lisärahoituksella. Näin tuetaan 1.1.2018 voimaan tulevan ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpanoa. Uutena päätöksenä koulutustarjontaa lisätään 1000 opiskelijavuodella nuorisotyöttömyyden vähentämiseksi ja osaamistarpeisiin vastaamiseksi. Lisäpaikat kohdennetaan erityisesti työttömille ja työttömyysuhan alaisille nuorille. Määrärahojen lisäys on 9,4 miljoonaa euroa.

Ammattikorkeakoulujen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan kohdistetaan uusi 5 miljoonan euron määräraha. Yliopistojen Fltech-verkostoyhteistyötä laajennetaan 2 miljoonan euron lisäyksellä. Positiivisen rakennemuutoksen alueiden korkeakoulutetun työvoiman tarpeeseen vastaamiseksi esitetään 6 miljoonan euron määrärahaa. Suomen Akatemian määrärahavaltuutta korotetaan 25 miljoonalla eurolla. Datahallinnan ja suurteholaskennan kapasiteettia lisätään 12 miljoonalla eurolla.

Hallitus on päättänyt tehdä pysyväksi korkeakoulutettujen muuntokoulutusta koskevan kokeilun. Lakia julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta on muutettu väliaikaisesti siten, että työvoimakoulutuksena voidaan hankkia uuteen korkeakoulututkintoon johtavia opintoja henkilölle, jolla on jo aiempi korkeakoulututkinto. Kokeilun tavoitteena on työllisyyden edistäminen ja osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen erityisesti kasvavilla toimialoilla. Kokeiluun hyväksytyjen opintojen tulee alkaa vuoden 2017 loppuun mennessä ja niiden tulisi päättyä vuoden 2019 loppuun mennessä. Kokeilun pysyväksi tekeminen valmistellaan työ- ja elinkeinoministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyössä.

Hallitus on sitoutunut tukemaan Itä-Suomen yliopiston aloitetta Suomen neurokeskus -osaamiskeskittymän perustamisesta Kuopioon. Sosiaali- ja terveysministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö tukevat yhdessä puolitoistavuotista pilottihanketta 1,8 miljoonalla eurolla. Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalta voidaan osoittaa myös rahoitusta hankkeeseen, sillä se tukee sosiaali- ja terveysalaa hyödyttävän uuden yritystoiminnan ja työpaikkojen luomista Suomeen.

Hallitus päätti myös perhevapaauudistuksen toteuttamisesta. Opetus- ja kulttuuriministeriö osallistuu valmisteluun yhtenä vastuuministeriöistä.

- Perhevapaauudistus vahvistaa työelämän tasa-arvoa, työllisyyttä, varhaiskasvatukseen osallistumista ja lapsiperheiden arjen sujuvuutta. Hallitus on asettanut tavoitteeksi varhaiskasvatuksen laadun kehittämisen ja osallistumisasteen nostamisen. Yhtenä elementtinä käynnistämme kokeilun 5-vuotiaiden maksuttomasta varhaiskasvatuksesta halukkaiden kuntien kanssa, Grahn-Laasonen sanoo.

Lisätietoja:

- erityisavustaja

Eduskuntakäsittelyyn talousarvioesitys annetaan 19.9.2017.

Liite T9.

Ammatillisen koulutuksen kiertue käynnistyy

Opetus- ja kulttuuriministeriö 19.9.2017 9.50

UUTINEN

Opetus- ja kulttuuriministeriö, Opetushallitus ja aluehallintovirastot järjestävät ammatillisen koulutuksen kiertueen kuudella paikkakunnalla. Tarkoituksena on tukea ammatillisen koulutuksen reformin jalkauttamista oppilaitoksissa sekä työpaikoilla. Kiertue käynnistyy Vaasasta 20. syyskuuta.

- Uudistettu ammatillinen koulutus mahdollistaa opiskelijoille yksilöllisemmät opintopolut. Se myös vastaa osuvasti ja tehokkaasti yritysten ja työelämän nopeasti muuttuviin osaamistarpeisiin. Nyt on aika muuttaa valmis lainsäädäntö yhdessä käytännön toimiksi ja osaamiseksi oppilaitoksissa sekä työpaikoilla. Kiertue tarjoaa hyvän mahdollisuuden kuulla reformin tukitoimista ja jakaa kokemuksia sekä hyviä käytäntöjä alueen toimijoiden kesken, sanoo opetusministeri **Sanni Grahn-Laasonen**.

Eduskunta hyväksyi kesäkuussa ammatillisen koulutuksen uuden lainsäädännön, joka tulee voimaan ensi vuoden alusta. Kyseessä on suurin koulutuslainsäädännön uudistus Suomessa lähes kahteenkymmeneen vuoteen. Uudistuksen ydinasioita ovat yksilölliset opintopolut, asiakaslähtöisyys, työelämän ja yksilöiden tarpeisiin vastaava osaaminen sekä entisestään lisääntynyt yhteistyö työelämän kanssa.

Kiertueen tilaisuuksissa keskustellaan mm. henkilökohtaistamisesta, ohjauksesta, opiskelijavainnosta, tutkintojen perusteista, koulutuksen laadusta sekä työpaikalla oppimisesta uudessa ammatillisessa koulutuksessa.

Tilaisuuksiin on kutsuttu opettajia, opinto-ohjaajia, muuta oppilaitoksen henkilöstöä, työelämän edustajia ja alueellisia päättäjiä.

Opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen osallistuu kiertueen Helsingin tilaisuuteen 4. lokakuuta. Muut tilaisuudet ovat: 27.9. Oulussa, 5.10. Kuopiossa, 25.10. Tampereella ja 1.11. Turussa.

Tilaisuudet ovat osa laajempaa reformin tukiohjelmaa, jonka opetus- ja kulttuuriministeriö toteuttaa yhdessä Opetushallituksen kanssa.

Tilaisuuksien ohjelmat ja striimauslinkit löytyvät osoitteesta <http://minedu.fi/tapahtumat/2017-09-20/ammattillisen-koulutuksen-kiertue-vaasa>

Twitterissä #amiskiertue

Lisätietoja:

- ylijohtaja
- erityisavustaja

Ammatillisen koulutuksen asetus vahvistaa opiskelijan yksilöllistä opintopolkua

Opetus- ja kulttuuriministeriö 5.10.2017 13.25

TIEDOTE

Valtioneuvosto hyväksyi asetuksen ammatillisesta koulutuksesta torstaina 5. lokakuuta. Asetuksessa säädetään muun muassa opintojen henkilökohtaistamisesta, osaamisen arviointias- teikosta, oppisopimuksessa ja koulutussopimuksessa sovittavista asioista, ammatillisen koulu- tuksen järjestämisluvun hakemisesta sekä työelämätoimikunnista. Asetus on jatkoa ensi vuo- den alussa voimaantulevalle ammatillisen koulutuksen uudelle lainsäädännölle.

- Ammatillisen koulutuksen reformi toteutuu aikataulussa. Uuden ammatillisen koulutuksen ytimessä ovat yksilölliset opintopolut, opiskelijan tarpeet, tavoitteet ja riittävä tuki. Nuorta ei - eikä aikuistakaan - saa jättää yksin tai liian itsenäisen oppimisen varaan. Henkilökohtaistami- nen ja sillä saavutettavat yksilölliset opintopolut ovat uudistuksen tärkeimpiä elementtejä. Eri- laiset ratkaisut opiskelussa lisääntyvät ja mahdollisuutta työpaikkaoppimiseen lisätään. Sa- maan aikaan varmistetaan, että opiskelija saa kaikissa tilanteissa riittävän tuen oppimiseen, sa- noo opetusministeri **Sanni Grahn-Laasonen**.

Henkilökohtaistaminen laajennetaan koskemaan kaikkia ammatillista tutkintoa tai sen osaa suorittavia sekä valmentavien koulutusten opiskelijoita. Jatkossa opintopolku on yksilöllinen ja jokaiselle opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS), jossa selvitetään ja tunnustetaan opiskelijan aiemmin hankkima osaaminen ja suunnitellaan, millaista osaamista opiskelija tarvitsee sekä miten osaamista hankitaan eri oppimisympäris- töissä. Samalla suunnitellaan tarvittavat tukitoimet. Koulutuksessa keskitytään puuttuvan osaamisen hankkimiseen. Osaamisen tunnustaminen on säädetty koulutuksen järjestäjän vel- vollisuudeksi. Asetuksessa säädetään tarkemmin HOKSiin merkittävistä tiedoista sekä osaami- sen tunnustamisesta.

Jatkossa ammatilliseen perustutkintoon sisältyy ammatillisia tutkinnon osia 145 osaamispis- tettä nykyisen 135 osaamispisteen sijasta. Vapaasti valittavista tutkinnon osista erillisinä tut- kinnon osina luovutaan ja vastaava valinnaisuus sisällytetään ammatillisiin tutkinnon osiin. Jat- kossa yhteisiä tutkinnon osia on nykyisen neljän sijasta kolme. Ammatilliseen perustutkintoon sisältyy yhteisiä tutkinnon osia 35 osaamispistettä kuten nykyisinkin. Ammatilliseen koulutuk- seen valmentava koulutus sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus muodostu- vat jatkossa valinnaisista koulutuksen osista.

Ammatillisen koulutuksen arviointiasteikko muuttuu. Ammatillisen perustutkinnon ammatillis- ten tutkinnon osien ja yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden hyväksytty osaaminen arvioi- daan jatkossa käyttäen asteikkoa 1—5 nykyisen kolmiportaisen arviointiasteikon sijasta. Uudis- tuksen myötä arvosanat ovat nykyistä erottelevampia ja opiskelijoiden näkökulmasta siten myös oikeudenmukaisempia. Näin arvosanat ovat nykyistä paremmin hyödynnettävissä myös korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa.

Asetuksen mukaan ammatillisen koulutuksen järjestämislupahakemus on jatkossa toimitettava opetus- ja kulttuuriministeriöön viimeistään puoli vuotta ennen koulutuksen suunniteltua aloittamisajankohdtaa nykyisen vuoden sijaan. Ministeriö voi ottaa käsiteltäväksi myös tätä myöhemmin toimitetun hakemuksen kuten nykyisinkin.

Asetuksen mukaan oppisopimukseen on kirjattava sopimuksen voimassaoloaika, koeajan pituus sekä palkkauksen perusteet. Uutena sopimuksesta tulee ilmetä sovellettava työaika. Asetuksessa säädetään myös uudessa koulutusopimuksessa sovittavista asioista sekä koulutuskorvauksen määräytymisestä oppisopimuskoulutuksessa.

Nykymuotoiset tutkintotoimikunnat lakkautetaan ja ammattiosaamisen näyttöjen toimielmistä luovutaan. Niiden tilalle asetetaan valtakunnalliset työelämätoimikunnat, joiden tehtävät painottuvat ammatillisen osaamisen laadun ja työelämälähtöisyyden varmistamiseen. Asetuksessa säädetään tarkemmin uusien työelämätoimikuntien asettamisesta, kokoonpanosta, päätöksenteosta ja tehtävistä.

Asetus tulee voimaan 1.1.2018 samaan aikaan kun ammatillisesta koulutuksesta annettu laki (531/2017), joka on vahvistettu elokuussa. Kyseessä on suurin koulutuslainsäädännön uudistus Suomessa lähes kahteenkymmeneen vuoteen. Uudistuksen ydinasioita ovat yksilölliset opintopolut, asiakaslähtöisyys, työelämän ja yksilöiden tarpeisiin vastaava osaaminen sekä tiivis yhteistyö työelämän kanssa.

[Päätösaineistot ja asetus ammatillisesta koulutuksesta](#)

Lisätietoja:

- ylijohtaja
- erityisavustaja

Liite T11.

Suomalaiselle ammatilliselle osaamiselle menestystä ammattitaidon MM-kisoissa

Opetus- ja kulttuuriministeriö 20.10.2017 8.37

UUTINEN

Matias Korri sai kultaa omassa lajissaan lentokonehuollossa. Opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen kävi kannustamassa.

Nuorten ammattitaidon nelipäiväinen MM-kilpailu WorldSkills on päättynyt palkintojenjakoon Abu Dhabissa. Suomen nuoret ammattiosaajat saivat kolmen kultamitalin ja yhden hopeamitalin lisäksi yhdeksässä lajissa tunnustuksen keskiarvoa paremmasta suorituksesta.

Suomi on saanut vain kerran aiemmin enemmän kultamitaleja WorldSkills-kilpailusta, kotikisoissa Helsingissä vuonna 2005. WorldSkills-kilpailun osallistujamäärät ovat kasvaneet viime vuosina.

– Haluan onnitella lämpimästi kilpailussa menestyneitä ja kiittää jokaista mukana ollutta suomalaisnuorta! Kilpailumenestyksemme on upea uutinen. Se kertoo osaltaan suomalaisen ammatillisen koulutuksen erinomaisesta laadusta ja ammattilaistemme vahvasta sitoutumisesta ammatillisen koulutuksen jatkuvaan kehittämiseen, sanoo ministeri **Sanni Grahn-Laasonen**, joka kannusti suomalaisnuoria paikan päällä Abu Dhabissa maanantaina.

Ammattitaidon MM-kilpailu WorldSkills järjestettiin Abu Dhabissa 14.–19.10.2017. Siihen osallistui 1255 nuorta ammattilaista 58 maasta. Kilpailu järjestetään joka toinen vuosi jossain päin maailmaa. Suomen joukkueeseen kuului 27 nuorta, jotka osallistuivat yhteensä 24 lajiin. Jokaisen kilpailulajin suoritus kestää neljä päivää, joiden aikana tehdään lajista riippuen joko useita pieniä tehtäviä tai yksi isompi työ.

Lisätietoja mitalien saajista ja Suomen joukkueesta www.ammattitaitomaajoukkue.fi

Liite T12.

Ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpanoa tuetaan 60 miljoonan euron tukipaketilla

Opetus- ja kulttuuriministeriö 1.11.2017 9.01

TIEDOTE

Ammatillinen koulutus uudistuu ensi vuoden alusta, kun ammatillisen koulutuksen uusi lainsäädäntö astuu voimaan. Ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpanon tueksi on käynnistetty laaja ohjelma, jossa tuetaan koulutuksen järjestäjiä toiminnan uudistamisessa. Ohjelmaan on varattu noin 60 miljoonaa euroa vuosille 2017-2020. Tavoitteena on uudistaa ammatillisen koulutuksen toimintakulttuuria kokonaisvaltaisesti ja pysyvästi.

- Ammatillisen koulutuksen reformi on suurin koulutusuudistus kahteen vuosikymmeneen. Haluamme tukea reformin onnistunutta toimeenpanoa ja auttaa koulutuksenjärjestäjiä ja opettajia muutoksessa laajalla tukiohjelmalla, jonka rahoitus kokonaisuudessaan on noin 60 miljoonaa euroa vuosien 2017-2020 aikana. Panostamme muun muassa opettajien osaamisen kehittämiseen, keskeyttämisten vähentämiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn sekä uudenlaisiin toimintamuotoihin ja digitaalisiin työkaluihin. Oppilaitoksia ja opettajia ei jätetä suuren muutoksen kanssa yksin, opetusministeri **Sanni Grahn-Laasonen** sanoo.

Tukiohjelmalla tuetaan laaja-alaisesti ammatillisen koulutuksen uudistamista vastaamaan uuden lainsäädännön tavoitteita, työelämän ja kansalaisten muuttuvia osaamistarpeita sekä elinikäisen oppimisen tarpeita. Suurin muutos on ajattelutavan kääntyminen järjestelmäkeskeisyydestä osaamisperusteisuuteen ja kysyntälähtöisyyteen. Opiskelija ja työelämä ovat entistä vahvemmin palveluiden lähtökohtana.

Hallitus päätti kevään kehysriihessä tukea reformin toimeenpanoa yhteensä 30 miljoonalla eurolla vuosina 2018 ja 2019. 60 miljoonan euron kokonaisuus koostuu tästä hallituksen kehysriihen päätöksestä sekä opetus- ja kulttuuriministeriön vuosien 2017–2020 kehittämismäärärahoista.

Tukiohjelman toimet ja kehittämishankkeet muodostavat ammatillisen koulutuksen reformin tavoitteita tukevan kokonaisuuden. Opetushenkilöstön ja työpaikkaohjaajien osaamisen kehittäminen, viestintä, koulutuksen järjestäjien tuki ja neuvonta, laadunhallinnan tukeminen sekä kehittämishankkeet ovat tukiohjelman keskeisiä kokonaisuuksia.

Kehittämishankkeilla uudistetaan laaja-alaisesti ammatillisen koulutuksen ydinprosesseja ja toimintamalleja nykyistä asiakaslähtöisemmiksi ja joustavammiksi sekä kevennetään hallintoa. Lisäksi tuetaan laadun kehittämistä, koulutuksen läpäisyn parantamista, yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin vahvistamista, turvallisuuskulttuurin kehittämistä sekä uusien, innovatiivisten toimintakäytäntöjen kehittämistä ja pilotoimista.

Yksilöllisten opintopolkujen rakentamisen tueksi kehitetään koulutuksen järjestäjille yhteiset toimintamallit ja niitä tukevia digitaalisia työvälineitä (eHOKS). Ammatillinen osaaminen osoitetaan jatkossa näyttämällä, joten tätä varten kehitetään yhtenäinen toimintamalli. Työpaikalla tapahtuvan koulutuksen edistämiseksi oppisopimuskoulutukseen ja koulutussopimukseen kehitetään myös yhtenäiset toimintamallit ja sopimusmallit.

Opintopolku.fi -palvelua uudistetaan ja kehitetään tukemaan ympärivuotista ja sujuvaa hakeutumista ammatilliseen koulutukseen. Ammatillisen koulutuksen digitaalisten

oppimisympäristöjen, uusien oppimistratkaisujen, avointen oppimateriaalien, osaamisen kartoittamisen palveluiden sekä oppimisanalytiikan kehittämiseen panostetaan.

Tukiohjelman ensimmäiset osat käyntiin vuoden 2017 aikana

Osana tukiohjelmaa on käynnistynyt opetushenkilöstön ja työpaikkaohjaajien osaamisen kehittämistä tukeva Parasta osaamista -hanke. Hankkeeseen kohdennettiin yli 4,5 miljoonaa euroa. Koulutussopimuksen ja oppisopimuksen toimintamallien kehittämiseen on puolestaan myönnetty 4,65 miljoonan euron rahoitus.

Lisäksi opetushallitus käynnisti 16.10. seitsemän miljoonan euron avustushaun ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisten ja asiakaslähtöisten toimintamallien kehittämiseen. Painopisteinä ovat asiakaslähtöiset toimintakäytännöt, johtamisen tukeminen sekä osallisuuden ja hyvinvoinnin vahvistaminen.

Nyt haussa olevilla avustuksilla voidaan vastata nopealla aikataululla reformin valmistelun aikana esiin nousseisiin kehittämistarpeisiin. Käynnissä olevien hakujen lisäksi loppuvuoden aikana kohdennetaan vielä neljä miljoonaa euroa koulutuksen ja työelämän yhteistyötä vahvistavien ja koulutukseen pääsyä parantavien uusien innovatiivisten toimintamallien pilotointiin. Hankkeiden kautta koulutuksen järjestäjät voivat kehittää paikallisesti ja alueellisesti parhaita toimintamalleja reformin tavoitteiden saavuttamiseksi, sanoo opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen.

Ammatillisen koulutuksen reformi on suurin koulutuslainsäädännön uudistus lähes kahteenkymmeneen vuoteen. Sen ydinasioita ovat henkilökohtaiset opintopolut, laaja-alainen osaaminen sekä tiivis yhteistyö työelämän kanssa. Uusi laki tulee voimaan 1.1.2018.

Lisätietoja:

- ylijohtaja
- erityisavustaja

Liite T13.

Mahdollisuuksien seuraavat sata vuotta - opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen avauspuheen-
vuoro 11.12.2017

Opetus- ja kulttuuriministeriö 11.12.2017 14.50

PUHE

Arvoisat kuulijat,

Viime viikkoon huipentui satavuotiaan itsenäisen Suomen juhla. Arvokkaan juhluvuoden aikana katsoimme historiaan, arvioimme nykyistä ja visioimme tulevaisuutta. Keskityimme erityisesti siihen, miten Suomesta on sadan vuoden aikana rakentunut yksi maailman hyvinvoivimmista ja edistyksellisimmistä maista.

Tilastokeskus keräsi 100-vuotisjuhlavuoden kunniaksi sivuilleen listauksen sadasta eri asiasta, jossa Suomi on kansainvälisissä vertailuissa kärjessä – monissa ensimmäisenä. Suomi on maailman vakain maa. Suomi on maailman ykkönen inhimillisen hyvinvoinnin vertailuissa. Suomi on maailman kolmanneksi tasa-arvoisin maa. Suomen kestävä kilpailukyky on maailman neljänneksi paras. Suomessa on toiseksi eniten maailmassa inhimillistä pääomaa. Suomi on tunnustusti koulutuksen kärkimaa. Listaa voisi jatkaa pitkään.

Kaikki tämä listaamani on rakennettu sivistyksen ja osaamisen varaan. Meidän on jatkossakin varmistettava, että suomalaiset ovat maailman osaavin ja sivistynein kansa. Olemme osaamisellamme jalostaneet ideoista tuotteita, palveluita ja sosiaalisia innovaatioita, jotka ovat parantaneet kansalaistemme hyvinvointia ja tehneet Suomesta yhden maailman parhaita maista. Mitään kärkepaikoistamme ei voi myöskään ottaa itsestäänselvyytenä. Se, mitä näemme tänään, on kulloisessakin ajassa vaatinut maailman muutoksen ymmärrystä ja siihen vastaamista rohkealla ja ennakkoluulottomalla uudistumisella. Koulutuksen osalta olemme palanneet ja tulemme palaamaan meille kaikille tuttujen kysymysten ääreen:

Miten kykenemme turvaamaan jokaiselle mahdollisuuden kehittyä ja ottaa kaikki lahjakkuutensa käyttöön? Miten nostamme koulutustasoa ja turvaamme tasa-arvoiset mahdollisuudet tulevaisuudessakin? Miten annamme parhaat edellytykset tieteelle ja tutkimukselle? Miten edellä mainittujen avulla pärjäämme voimakkaasti kiristävässä globaalissa kilpailussa?

Globaali keskinäisriippuvuus lisääntyy ja ihmiskunta kohtaa suuria yhteisiä muutoksia. Vastassamme ovat mm. ilmastonmuutos, kaupungistuminen, kansainvälisen järjestyksen epävakaus, demokratian ja osallistumisen uudet muodot, arvojen ja asenteiden murrokset sekä digitalisaatio ja teknologian kiihtyvä kehitys. Nämä muutokset haastavat meitä toisaalta vastaamaan niistä syntyviin uhkiin ja toisaalta tarttumaan niiden luomiin lähes rajattomiin mahdollisuuksiin.

Globalisaation vauhti kiihtyy. Viimeksi kuluneen kahden vuosikymmenen aikana maailman henkisten ja aineellisten voimavarojen jakautumisessa ja maantieteellisessä sijoittumisessa on tapahtunut koko teollisen historian rajuin muutos. Vauraiden G7 -maiden osuus maailman brutto-kansantuotteesta on pudonnut parissa vuosikymmenessä kahdesta kolmasosasta puoleen. Korealta vei vain 11 vuotta kaksinkertaistaa bruttokansantuote, vähän myöhemmin liikkeelle lähteneiltä Kiinalta ja Intialta vastaavasti 12 ja 17 vuotta.

Miljardi ihmistä on noussut absoluuttisesta köyhyydestä. Kiinan, Intian ja muiden isojen nousevien talouksien nopea kehitys on muuttanut talouden ja politiikan painopisteitä. Muutoksen mittakaavaa kuvaa mm. se, että meillä Suomessa syntyy 20 vuodessa saman verran lapsia kun Intiassa siirtyy nuoria kuukaudessa työmarkkinoille.

Sama murros näkyy myös koulutuksen ja tutkimuksen saralla. Nousevat taloudet ovat panostaneet mittavasti koulutukseen, tutkimukseen ja kehitystoimintaan. Koulutustaso nousee kaikkialla maailmassa. Isoissa nousevissa talouksissa korkeakoulutukseen osallistuminen on kasvanut 7 prosentin vuosivauhtia viimeksi kuluneiden 20 vuoden aikana. Vuosina 2000–2014 maailman korkeakouluopiskelijoiden määrä yli kaksinkertaistui. Korkeakoulutukseen osallistumisaste 19-23-vuotiaiden keskuudessa nousi samaan aikaan 19 %:sta 34 %:iin.

Kilpailu siis kiristyy. Kykymme uudistaa koulutusjärjestelmäämme ja nostaa koulutus- ja osaamistasoa on edellytys sille, että Suomi saa osansa globaaleista arvoketjuista ja tänne syntyy korkean lisäarvon yritystoimintaa ja työpaikkoja. Se on myös edellytys sille, että Suomi pystyy olemaan mukana ratkomassa yhteisiä globaaleita haasteita. Ihmiskunnan tulevaisuus riippuu ratkaisevasti siitä, mitä tiedämme, osaamme, ymmärrämme ja miten viisaasti käytämme räjähdysmäisesti kasvavaa tietoa ihmiskunnan parhaaksi.

Tällä hetkellä uudistamme koulutusjärjestelmäämme sen kaikilla tasoilla varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin ja tutkimukseen. Uudistaminen koskee kaikkia koulutuksen ulottuvuuksia: rakkenteita ja rahoitusta, toimintatapoja ja sisältöjä. Kantavina ajatuksina ovat vahvan osaamis- pohja rakentaminen, kaikkien pitäminen mukana sekä avoin ja avarakatseinen Suomi.

Käynnissä olevat uudistukset tukevat toisiaan ja niissä on paljon yhteisiä nimittäjiä. Sisältöjen uudistamisessa nojaututaan tulevaisuuden osaamistarpeiden arviointiin. Toimintamalleja vietään opiskelijälähtöiseen suuntaan niin, että koulutus lähtee yksilöllisistä tarpeista ja opiskelija saa tukea räätälöidysti henkilökohtaisten tarpeidensa mukaan. Siirtymistä koulutusasteelta toisella ja koulutusasteen sisällä tehdään jouhevia. Organisaationa kouluja ja oppilaitoksia vietään avoimempaan, kansainvälisempään, verkottuneempaan ja omaa toimintaa kunnianhimoisesti kehittävään suuntaan.

Erityisesti haluan nostaa esiin kolme kokonaisuutta, johon meidän on käännettävä katseemme tulevana vuosina: varhaiset vuodet, vahvat perusvalmiudet ja jatkuva oppiminen. Varhaiskasvatukselle on keskeinen merkitys koulutuksellisen tasa-arvon vahvistamisessa. Se on koko kasvatusta ja koulutusjärjestelmämme perusta. Monet tutkimukset vahvistavat, että lapsen varhaisilla vuosilla ja varhaiskasvatuksella on valtava merkitys lapsen kehitykselle ja oppimiselle.

Laadukas, pedagogisesti vahva varhaiskasvatusta vaikuttaa myönteisesti lasten myöhempään koulutiehen ja menestymiseen opinnoissa, sosiaalisiin suhteisiin ja yhteiskunnalliseen pärjäämiseen. Varhaiskasvatusta tasaa lähtökohtien eroja oppimistuloksissa. Varhaiskasvatusta on erittäin vaikuttava yhteiskunnallinen investointi

Valitettavasti tällä hetkellä varhaiskasvatukseen osallistuvat vähiten ne, jotka hyötyisivät siitä eniten. Siksi tavoitteena tulee olla osa-aikaisesti maksuton varhaiskasvatusta, johon osallistuu koko ikäluokka. Tämä on seuraavan vuosikymmenen peruskoulu-uudistus.

Kuten alussa mainitut tilastokeskuksen indikaattoritkin kertovat, on meillä Suomessa maailman paras peruskoulu. Pärjäämme loistavasti erilaisissa sitä koskevissa kansainvälisissä vertailuissa. Silti parannettavaa edelleen on. Otetaan esimerkiksi lukutaito. Tällä hetkellä 11 % nuorista jää peruskoulun jälkeen ilman sellaista monipuolista lukutaitoa, joilla pärjää elämässä ja jatkoopinnoissa.

Meidän on varmistettava, että jokainen lapsi ja nuori saa varhaiskasvatuksesta ja perusopetuksesta riittävän vahvan pohjan elämässä pärjäämiseksi. Oppimistulokset on käännettävä nousuun ja koulutuksellista tasa-arvoa on vahvistettava niin, että lapsen sosioekonominen tausta ei määritä hänen edellytyksiään pärjätä elämässä.

Vahvat perustaidot sekä kyky ja halu osaamisen soveltamiseen ja rikastamiseen tarvitaan myös jatkuvan oppimisen mahdollistamiseksi.

Maailman muutosvauhti on niin nopea, että minkäänlainen koulutus ei pysty aukottomasti ennakoidaan niitä taitoja, joita ihminen tulee työuransa aikanaan tarvitsemaan. Tämän vuoden ylioppilaat tulevat olemaan työelämässä vielä ainakin 2060-luvulla. Se on maailma, josta osaamme nyt sanoa vain vähän. Voinemme kuitenkin varauksetta olettaa, että muutos tulevan sadan vuoden aikana tulee olemaan ennennäkemättömän suuri.

Jokaisella onkin oltava taidot ja mahdollisuus osaamisen jatkuvaan kehittämiseen. Tämä toimii myös vastavoimana työelämän polarisaation uhkakuville ja varmimpana turvana muutoksissa pärjäämiselle.

Jatkuvan oppimisen varmistaminen edellyttää yksilöllisiä, oppijälähtöisiä opintopolkuja ja joustavia koulutusratkaisuja. Tähän asti olemme lisänneet muunto- ja täydennyskoulutuksia ja uudelleen suunnanneet koulutuksia silloin, kun yhteiskunta on joutunut muutostilanteisiin; tulevaisuudessa muutos on jatkuvaa ja pysyvää. Siksi koulutusjärjestelmämme on viritettävä siten,

että sen reaktiokyky on parempi, ja pääroolissa ovat oppimaan oppimisen monipuoliset taidot ja motivaatio.

Koko suomalainen koulutusjärjestelmä on rakennettava entistä paremmin koko eliniän jatkuvan oppimisen periaatteelle.

Muutoksen edessä meidän on oltava myös rehellisiä omalle rajallisuudellemme. On mahdollonta antaa yksiselitteisiä vastauksia siihen, mitkä osaamistarpeet tai millainen koulutusjärjestelmä palvelee meitä optimaalisella tavalla vuosikymmenten päästä. Suunta meidän on kuitenkin valittava ja lähdettävä kulkemaan siihen. Itse korostan edellä avaamiani varhaisten vuosien, vahvojen perusvalmiuksien ja yleissivistyksen sekä jatkuvan oppimisen merkitystä. Siitä voimme kuitenkin olla varmoja, että tulevaisuudessakin menestyksemme perustuu luovuuteen, sivistykseen ja osaamiseen ja niiden monipuoliseen hyödyntämiseen. Osaavat ihmiset ovat tärkeintä, mitä meillä on.

Haluan toivottaa teille kaikille antoisaa ja oivalluksia herättävää seminaaria. Juuri tällaista laajalla ja monipuolisella joukolla käytävää pohdintaa ja keskustelua me tarvitsemme vastataksemme koko yhteiskuntaamme koskettaviin isoihin kysymyksiin.

Liite T14.

Ammatillinen koulutus uudistuu vuoden alusta

Opetus- ja kulttuuriministeriö 20.12.2017 10.18

UUTINEN

Ammatillisen koulutuksen uusi lainsäädäntö tulee voimaan vuoden alusta. Ammatillisen koulutuksen reformi on suurin koulutuslainsäädännön uudistus lähes kahteenkymmeneen vuoteen. Uudessa ammatillisessa koulutuksessa korostuvat osaaminen, asiakaslähtöisyys ja elinikäinen oppiminen. Kaikki koulutus lähtee opiskelijoiden ja työelämän tarpeista.

Ammatillisen koulutuksen tärkein tehtävä on tuottaa ammatillista osaamista opiskelijoiden ja työelämän tarpeisiin.

Yksilöllisiin osaamistarpeisiin vastataan joustavasti tutkintojen, niiden osien, tutkintoon johtamattoman koulutuksen ja valmentavien koulutusten avulla. Jokaiselle tutkintoa tai sen osaa suorittavalle laaditaan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS), jossa sovi- taan siitä, miten tavoitteeksi asetettu osaaminen saavutetaan ja millaista opetusta, ohjausta ja tukea opiskelija tarvitsee. Opiskelija opiskelee vain sitä, mistä häneltä puuttuu osaamista. Hankittu osaaminen osoitetaan näyttämällä se käytännön työtilanteissa. Osaamisen arvioinnista vastaavat opettajat ja työpaikan edustajat yhdessä.

Ammatilliseen koulutukseen voi hakea ja päästä joustavasti silloin, kun on tarve. Se tarjoaa osaamista eri vaiheissa työuraa. Keväisin järjestettävä valtakunnallinen yhteishaku säilyy peruskoulunsa päättävillä ja vailla toisen asteen tutkintoa olevilla. Ammatillisesta koulutuksesta voit jatkaa ammattikorkeakouluun ja yliopistoon.

Mahdollisuuksia työpaikoilla tapahtuvaan koulutukseen lisätään. Siihen on kaksi tapaa: työso- pimukseen perustuva oppisopimuskoulutus ja ilman työsuhdetta toteutettava koulutusso- pi- mus. Näitä on mahdollista yhdistellä joustavasti opiskelijan ja työelämän tarpeiden mukaisesti.

Tutkintotavoitteinen työvoimakoulutus ja osa tutkintoon johtamattomasta työvoimakoulutuksesta siirtyvät työ- ja elinkeinoministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriöön osaksi ammatillisen koulutuksen järjestelmää.

Toimeenpanoon tukea 60 miljoonaa euroa

Ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpanon tueksi on käynnistetty laaja ohjelma, jossa tuetaan koulutuksen järjestäjiä toiminnan uudistamisessa. Ohjelmaan on varattu noin 60 miljoonaa euroa vuosille 2017–2020. Tavoitteena on uudistaa ammatillisen koulutuksen toimintakulttuuria kokonaisvaltaisesti ja pysyvästi.

Tukiohjelman toimet ja kehittämishankkeet muodostavat ammatillisen koulutuksen reformin tavoitteita tukevan kokonaisuuden. Opetushenkilöstön ja työpaikkaohjaajien osaamisen kehittäminen, viestintä, koulutuksen järjestäjien tuki ja neuvonta, laadunhallinnan tukeminen sekä kehittämishankkeet ovat tukiohjelman keskeisiä kokonaisuuksia.

Kehittämishankkeilla uudistetaan ammatillisen koulutuksen ydinprosesseja ja toimintamalleja nykyistä asiakaslähtöisemmiksi ja joustavammiksi sekä kevennetään hallintoa. Lisäksi tuetaan laadun kehittämistä, koulutuksen läpäisyn parantamista, yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin vahvistamista, turvallisuuskulttuurin kehittämistä sekä uusien, innovatiivisten toimintakäytäntöjen kehittämistä ja pilotoimista.

Yksilöllisten opintopolkujen rakentamisen tueksi kehitetään koulutuksen järjestäjille yhteiset toimintamallit ja niitä tukevia digitaalisia työvälineitä (eHOKS). Ammatillinen osaaminen osoitetaan jatkossa näyttämällä, joten tätä varten kehitetään yhtenäinen toimintamalli. Työpaikalla tapahtuvan koulutuksen edistämiseksi oppisopimuskoulutukseen ja koulutussopimukseen kehitetään myös yhtenäiset toimintamallit ja sopimusmallit.

Lisätietoja: ylijohtaja